

RÄTTELSER

till särskilda utskottets utlåtande nr 1 år 1948.

- På s. 55, höger spalt, andra stycket, sista raden, står 109, skall stå 108
- » » 55, höger spalt, fjärde stycket, andra raden, står 109, skall stå 108
- » » 59, höger spalt, första stycket, nittonde raden, står statsrådet, skall stå: statsrådets
- » » 64, sjätte stycket, första raden, står lagtima riksdag, skall stå: riksdag
- » » 64, sjätte stycket, andra raden, står bibehålla sin nuvarande lydelse, skall stå: första stycket bibehålla sin nuvarande lydelse
- » » 66, höger spalt, andra stycket, sista raden, står 109, skall stå 108
- » » 91, fjärde stycket, första raden, står lagtima riksdag, skall stå riksdag
- » » 91, fjärde stycket, andra raden, står § 63, skall stå: § 63 tredje stycket

Nr 1.

Särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 244, med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

Till särskilda utskottet ha båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten, den 9 april dagtecknad proposition, nr 244, i vilken till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagts förslag till ändringar i 49, 51, 53 och 98 §§ regeringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 33, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 58, 59, 63, 66, 68, 69, 70, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

I propositionen föreslår Kungl. Maj:t vidare riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med av föredragande departementschefen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattas av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avser personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestridas samt i övrigt från det under trettonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t må under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda, avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor.

Beträffande motiveringen för dessa förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till det till propositionen fogade utdraget ur statsrådsprotokollet över justitieärenden den 9 april 1948.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till särskilda utskottet hänvisade motioner:

inom första kammaren

nr 391 av herr *Herlitz*,

nr 396 av herr *Holmbäck*,

nr 397 av herr *Lindblom*,

nr 402 av herr *Petersson, Emil, m. fl.*,

nr 409 av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 410 av herr *Annér* och *Holmbäck*,

nr 411 av herr *Johansson, Johan Bernhard, m. fl.* och
nr 412 av herr *Wisstrand*; ävensom

inom andra kammaren

nr 545 av herr *von Friesen*.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande i samband med utskottets redogörelse för Kungl. Maj:ts föreliggande förslag ävensom vid behandlingen av desamma i de delar, som yrkandena i varje särskilt fall avse.

Inledning.

Åtskilliga förslag att rationalisera riksdagsarbetet ha under de senaste årtiondena framkommit. Redan 1907 tillsattes för detta ändamål en kommitté, som framlade sitt förslag samma år. Ytterligare kommittéutredningar rörande dessa frågor framlades åren 1916 och 1931 (SOU 1931: 26) och vissa grundlagsändringar ha vidtagits på grund av utredningarna. De viktigaste ändringarna ha avsett inrättande av nya ständiga utskott samt begränsning av tiden för avlämnande av propositioner och väckande av motioner. I förstnämnda hänseende gäller sålunda enligt 54 § riksdagsordningen att propositioner till lagtima rikssdag — med undantag av statsverkspropositionen, vilken tillställs riksdagen vid dess öppnande — böra avlämnas inom sextio dagar från riksdagens öppnande och ej må avlåtas senare, såvida ej Kungl. Maj:t finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men. Motionstiden är enligt 55 § riksdagsordningen i regel tolv dagar från riksdagens öppnande. Vissa undantag gälla för motioner, som föranledas av proposition, avlåten efter öppnandet, eller som röra någondera kammaren enskilt eller omedelbarligen föranledas av någon under riksdagen inträffad händelse.

Trots de genomförda reformerna ha olägenheterna icke blivit undanröjda. Konstitutionsutskottet vid 1943 års riksdag upptog därför i memorial nr 16 till omprövning frågan om reformering i vissa viktiga hänseenden av riksdagens arbetsformer.

De frågor, som berördes i memorialet, avsågo sessionstidens längd och förläggning under året, riksdagens försörjning med arbetsmaterial, främst propositionstiden, och delegation till Kungl. Maj:t av beslutanderätten i frågor av mindre vikt. Även frågorna om riksdagens budgetarbete och statsutskottets organisation behandlades i nämnda memorial. Memorialet utmynnade i ett förslag, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vilka utredningen kunde föranleda. Riksdagen beslöt i enlighet härmed (skrivelse 1943 nr 516).

Den med anledning av riksdagens skrivelse tillsatta utredningen angående riksdagens arbetsformer framlade i sitt betänkande (SOU 1944: 8) förslag till vissa reformer, som syftade till att i största möjliga utsträckning tillförsäkra riksdagen huvuddelen av propositionerna inom den ordinarie pro-

positionstiden och att möjliggöra en bättre planering av riksdagens arbete. Vissa mera svåröverskådliga och tekniskt vanskliga spörsmål hade vid utredningen måst undanskjutas. Särskilt gällde detta frågan om en radikal omläggning av budgetbehandlingen. De sakkunniga föreslogo ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t vid riksdagens öppnande skulle överlämna en förteckning över väntade propositioner. Vidare föreslogs en viss skärpning av de i riksdagsordningen angivna förutsättningarna för att proposition skulle få avlämnas efter utgången av den ordinarie propositionstiden. Enligt förslaget skulle riksdagen på vederbörande utskotts hemställan äga rätt uppskjuta behandlingen av proposition, som avlämnats efter utgången av nämnda tid. Ändring i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen föreslogs i syfte att möjliggöra en bättre planering och ledning av riksdagens arbete genom talmanskonferensen. Däremot ansågo de sakkunniga ej någon uppdelning eller framflyttning av riksdagens sessionstid vara erforderlig. De sakkunniga framlade vissa förslag rörande utskottens sammansättning, utskottsarbetets organisation, ärendenas behandling i kamrarna samt riksdagsmännens arvoden.

De sakkunnigas förslag ansågs, enligt vad dåvarande chefen för justitiedepartementet meddelade i första kammaren den 29 mars 1944, icke böra föranleda proposition till den då pågående riksdagen och har ej heller senare medfört lagändringar. Det må dock framhållas att förteckning över väntade propositioner numera, utan stöd av lagstadgande, brukar tillställas riksdagen.

Frågan om revision av riksdagens arbetsformer upptogs på nytt vid 1946 års riksdag i motionerna I: 102 och II: 194 samt I: 103 och II: 193. I de förstnämnda motionerna förordades bl. a. en enhetlig riksdagssession med början omkring den 1 december samt en omläggning av riksdagsarvodena till fasta årsarvoden enligt i motionerna särskilt angivna grunder, som stode i sammanhang med den förordade förläggningen av riksdagssessionen. I de senare motionerna föreslogos i anslutning till 1943 års utrednings förslag vissa reformer, som kunde genomföras utan grundlagsändring.

Konstitutionsutskottet uttalade i sitt utlåtande (nr 20) att riksdagens arbetsorganisation icke kunde anses tillfredsställande. Utskottet framhöll vidare, att »riksdagstidens avsevärda förlängning — till väsentlig del betingad av arbetsmaterialets ökade omfattning — och särskilt dess utsträckning till långt in på sommaren, den ojämna arbetsbelastningen och forceringen av arbetet mot riksdagens slut medföra, såsom gång efter annan understrukits, olägenheter av allvarlig art. En revision av riksdagens arbetsformer är därför av behovet påkallad.»

Utskottet betonade det beroende, i vilket riksdagens arbetsförhållanden stå till arbetsmaterialet — huvudsakligast de kungl. propositionerna — och framhöll, att en väsentlig del av dessa propositioner under de sista åren avlämnats efter den ordinarie propositionstidens utgång. Propositionernas försenade avlämnande berodde dels på dålig planering inom regeringen, dels på överbelastning med arbete av departementen. Det existerade därför ett

samband mellan arbetsförhållandena inom riksdagen och Kungl. Maj:ts kansli. Enligt utskottets mening vore lösningen av frågan om propositionernas framläggande avgörande för ställningstagandet till spörsmålet om riksdagens sessionstid. Även frågan om en omreglering av sättet för budgetbehandlingen i riksdagen vore av väsentlig betydelse för en rationalisering av riksdagens arbetsformer. Utskottet framhöll i detta sammanhang, att riksdagen i skrivelse (nr 218) till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t snarast måtte föranstalta om företagande av den av 1939 års riksdag begärda allsidiga och förutsättningslösa utredningen av frågan om en omläggning av riksdagens budgetarbete i syfte att häri ernå större ändamålsenlighet, planmässighet och enhetlighet. En omreglering av riksdagens budgetarbete kunde innebära förändringar beträffande de budgetbehandlande utskottens kompetensområden och sammansättning. Bortsett härifrån hade i samband med diskussionen om riksdagens arbetsformer framlagts ändringsförslag rörande utskottsväsendet, riksdagsarbetets allmänna planläggning, ärendenas behandling i kamrarna, riksdagsmännens arvoden m. m. Dessa frågor vore förvisso värda beaktande men behövde, enligt utskottets mening, icke lösas förrän i samband med att de förut omnämnda, mera väsentliga problemen tagits under omprövning eller sedan dessa blivit lösta.

Konstitutionsutskottet ansåg, att frågan om revision av riksdagens arbetsformer borde göras till föremål för förnyad utredning. På dess hemställan beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vilka utredningen kunde föranleda (riksdagens skrivelse nr 457).

Med anledning av riksdagens skrivelse tillkallade Kungl. Maj:t den 17 oktober 1946 sex sakkunniga inom justitiedepartementet med uppgift att verkställa den begärda utredningen. De sakkunniga voro dåv. ledamoten av riksdagens första kammare landshövdingen Th. E. N. Bergquist, ordförande, ledamoten av första kammaren I. Persson samt ledamöterna av andra kammaren H. M. Hallén, E. W. Håstad, G. V. Nilsson och K. E. W. Senander.

Föredragande departementschefen framhöll att den begärda utredningen om riksdagens arbetsformer vore av största betydelse. Konstitutionsutskottet hade angivit flera frågor rörande riksdagens och departementens arbetsorganisation, som vid en sådan utredning borde uppmärksammas. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida man kunde stanna härvid. I syfte att vinna mera avsevärda fördelar torde böra upptagas till övervägande, om och i vad mån riksdagens arbetsbörda lämpligen kunde minskas genom att vissa avgöranden begränsades till att avse mera väsentliga frågor och huruvida andra ärenden av mera förvaltningsmässig art kunde överlåtas till Kungl. Maj:ts prövning. Här mötte ett ömtåligt spörsmål om den lämpliga avvägningen av vad som borde bestämmas av riksdagen och vad som borde anförtros åt regeringen. Utvecklingen hade gått därhän att allt flera frågor underställts riksdagens avgörande. Inom åtskilliga områden torde det dock utan olägenhet från riksdagens synpunkt kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela

mera detaljerade bestämmelser eller träffa andra avgöranden på grundval av riksdagens principbeslut. Genom en rationalisering i nämnda riktning kunde dessutom vinnas lättnad i arbetsbördan ej blott för riksdagen utan även inom Kungl. Maj:ts kansli. Det vore ur arbetssynpunkt väsentligt mera tyngande att i propositioner utforma förslag även i detaljfrågor än att, sedan de mera principiella avgörandena träffats, draga konsekvenserna därav. Den arbetsbesparing som kunde vinnas inom departementen gäve ökade möjligheter att i god tid framlägga propositionerna och vore således till förmån även för riksdagen.

Vad särskilt anginge frågan om en omreglering av budgetbehandlingen i riksdagen borde denna fråga ej upptagas i vidare omfattning än som föranleddes av det i direktiven angivna ändamålet. Den av riksdagen begärda utredningen i syfte att vinna större ändamålsenlighet, planmässighet och enhetlighet i budgetarbetet borde ske i annan ordning. Samarbete med det utredningsorgan, som härför kunde komma att tillsättas, borde komma till stånd. Någon utredning i angivet syfte blev emellertid ej tillsatt under den tid utredningsarbetet pågick och har ej heller sedermera blivit tillsatt.

Det av de sakkunniga avgivna betänkandet, på vilket den förevarande propositionen i alla väsentliga hänseenden bygger, avlämnades till chefen för justitiedepartementet den 20 december 1947 (SOU 1947: 79).

I överensstämmelse med 1946 års sakkunnigas betänkande upptar propositionen först frågan om riksdagens arbetsbörda kan minskas genom delegation till Kungl. Maj:t eller genom ändring av nuvarande praxis i fråga om riksdagens deltagande i Konungens ekonomiska lagstiftning. Därefter upptages den centrala frågan om riksdagens sessionstid, varefter följer förslag beträffande riksdagsarbetets planläggning och organisation. Under denna rubrik behandlas inte blott kammararbetet utan även frågan om utskottsväsendets organisation.

De sakkunniga ha även upptagit frågan om riksdagsmännens arvoden och förordat en övergång till fasta årsarvoden. Förslaget syftar inte minst till att utforma ersättningen för riksdagsmannauppdraget på ett sätt som är ägnat att främja önskvärd koncentration i riksdagsarbetet. Arvodesfrågan — och i samband därmed den av de sakkunniga föreslagna övergången till obligatorisk självpensionering — anses emellertid av departementschefen icke böra göras till föremål för definitivt ståndpunktstagande förr än de nu aktuella grundlagsförslagen slutligen antagas. Några förslag beträffande denna fråga ha därför icke i förevarande proposition förelagts riksdagen.

De sakkunniga ha i sitt betänkande föreslagit att bestämmelser, som motsvara de nuvarande reglementariska föreskrifterna för riksdagen, stadgorna om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar och om val till riksdagens utskott samt vissa i riksdagsordningen nu ingående bestämmelser, vilka till sin faktiska karaktär ansetts vara reglementariska föreskrifter, skola införas i en riksdagsstadga, avsedd att gemensamt antagas av kamrarna. Samtidigt föreslås, att vissa i nämnda stadgor ingående princi-

piellt viktiga bestämmelser skola överföras till riksdagsordningen. Någon erinran häremot har icke gjorts av föredragande departementschefen.

Departementschefen framhåller vidare, att det ej synes erforderligt att från Kungl. Maj:ts sida göras några uttalanden rörande förslagen till riksdagsstadga och till ändringar i ordningsstadgorna i den mån de ha avseende allenast å riksdagens interna angelägenheter. Av praktiska skäl har dock till propositionen fogats texten till den föreslagna riksdagsstadgan och till av de sakkunniga föreslagna ändringar i kamrarnas ordningsstadgor. Texten har i vissa delar formellt jämkats till överensstämmelse med departementsförslaget till grundlagsändringar, varjämte utkast till övergångsbestämmelser upprättats, ävenledes med anslutning till departementsförslaget.

Utskottet.

Utskottet har för sin del icke ansett sig kunna direkt föreslå riksdagen att besluta rörande de till propositionen fogade utkasten till riksdagsstadga och ordningsstadgor. För att den förstnämnda skall kunna upptagas, erfordras dels att vissa grundlagsändringar verkställas, dels att de av Konungen och riksdagen gemensamt beslutade lagar, som reglera sådana förhållanden som skola upptagas i riksdagsstadgan, i grundlagsenlig ordning upphävas. Beträffande ändringar i ordningsstadgorna tillkommer det kamrarna att var för sig besluta. Utskottet har emellertid ansett det lämpligt att till sitt utlåtande bilägga utkast till såväl riksdagsstadgan som kamrarnas ordningsstadgor. I dessa utkast ha de jämkningar gjorts som synas vara erforderliga med hänsyn till de avvikelser utskottets förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen företer i jämförelse med den förevarande propositionen.

Delegation av vissa avgöranden till Kungl. Maj:t.

Under denna rubrik upptagas lagfrågor, ekonomiska avgöranden och Konungens ekonomiska lagstiftning.

De sakkunniga.

I fråga om dessa grupper av ärenden ha 1946 års sakkunniga bl. a. anfört följande.

Beträffande lagfrågorna ha de sakkunniga — under hänvisning till stadgandet i 87 § regeringsformen att lag skall stiftas av Konungen och riksdagen gemensamt — anfört att någon egentlig delegation av riksdagens beslutanderätt icke bör komma till stånd. De sakkunniga ha emellertid förklarat sig angelägna framhålla att många detaljer, som enligt nuvarande praxis intagas i lag, icke äro av lagkaraktär utan administrativa bestämmelser och rena tillämpningsföreskrifter och därför böra kunna beslutas av Kungl. Maj:t ensam utan riksdagens hörande.

De sakkunniga ha gjort förbehåll för vissa fall då riksdagens medverkan ansetts önskvärd ehuru det rör sig om föreskrifter av administrativ art och tillämpningsnatur. Särskilt ha nämnts lagar som röra sociala förhållanden eller som angå kommunerna och skola tillämpas av kommunala myndigheter. På grund av riksdagsledamöternas speciella kännedom om dessa frågor ha fördelarna av riksdagens medverkan däri ansetts väl uppväga de nackdelar som följt av nuvarande praxis.

I fråga om de ekonomiska avgörandena ha de sakkunniga rörande *propositioner med anslagsäskanden* funnit starka skäl tala för en mindre detaljerad prövning från riksdagens sida av olika anslagspunkter. De ha emellertid samtidigt betonat, att de ej önska en så långt gående förenkling att propositionerna på väsentliga punkter förlora i klarhet. Mycket kunde enligt deras mening vinnas, om framställningssättet i propositionerna koncentrerades, uppställningarna förenklades och upprepningar undvekes. De sakkunniga, som erinrade om riksdagens tidigare framställning (skrivelse 1947 nr 351) om förenklingar i *statsverkspropositionen*, anförde vidare, att framställningar om tjänster i lägre lönegrad än Ce 25 icke borde ges så stor utförlighet. Mindre utrymme borde också ägnas åt utbrutna punkter och oförändrade anslagsäskanden. De sakkunniga rekommenderade även, att Kungl. Maj:ts kansli mer än hittills uppmärksammade vikten av att de för statsverkspropositionen grundläggande framställningarna gäves en sådan form, att de underlättade arbetet inom departementet och främjade korthet, klarhet och överskådlighet i de anslagspropositioner som skulle tillställas riksdagen.

Beträffande de fall, berörande ekonomiska frågor, i vilka Kungl. Maj:t erhållit en åtminstone begränsad befogenhet att själv besluta, ha de sakkunniga framhållit, att riksdagen endast med stor återhållsamhet delegerat beslutanderätten till Kungl. Maj:t samt att riksdagen i flera fall, då Kungl. Maj:t gjort framställningar om medgivanden att utan riksdagens hörande avgöra vissa frågor, antingen begränsat fullmakten mer än Kungl. Maj:t föreslagit eller, såsom delvis skett i fråga om lönereglementena vid 1947 års riksdag, avslagit framställningen.

De av de sakkunniga upptagna fallen avsågo utgivande av kronan på grund av lagakraftvunnen dom åvilande ersättningsskyldighet, beviljande av ersättning för förluster vållade genom förskingring av ämbetsman, gäldande av vissa haverikostnader, jordförsäljningar, medgivande av befrielse från genom revisionsanmärkning konstaterad skyldighet att återbetala löne- eller pensionsbelopp, som felaktigt utbetalats i strid mot bestämmelser, tillkomna under riksdagens medverkan, tilldelande av understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, vilka icke ha rätt till familjepension, samt vissa lönefrågor.

De sakkunniga ha vidare anfört.

Enligt vår uppfattning är den främst under de senare åren utvecklade praxis att till Kungl. Maj:t delegera avgöranden av i det föregående angivna natur värdefull, då den är ägnad att underlätta arbetet både inom

Kungl. Maj:ts kansli och inom riksdagen. Enligt vår mening borde det vara möjligt att fortsätta på den inslagna vägen och utvidga Kungl. Maj:ts självständiga beslutanderätt också till andra områden av principiellt likartad natur och även att vidga den medgivna ramen för Kungl. Maj:ts självständiga beslutanderätt inom de områden där en delegation från riksdagen redan ägt rum. En utvidgning av sistnämnda slag synes oss rimlig inte minst med hänsyn till penningvärdets försämring, vilken medför att Kungl. Maj:ts fullmakter faktiskt krympa samman, om gällande maximibelopp förbli oförändrade. Däremot är enligt vår mening tendensen att bevilja fullmakter endast för en viss begränsad tid principiellt riktig, även om vi icke äro övertygade om nödvändigheten att överlämna beslutanderätten för endast ett år i sänder. Nackdelen av den obetydliga extra arbetsbelastning som Kungl. Maj:t får, om med vissa mellanrum propositioner om fullmakternas förlängning måste framläggas, uppväges väl av den ökade kontroll riksdagen därmed vinner. Den kontroll över de givna fullmakternas användning som i övrigt kan krävas torde kunna ske på ett tillfredsställande sätt genom motioner, interpellationer och konstitutionsutskottets granskning.

En ytterligare delegation borde enligt de sakkunnigas uppfattning i första hand ifrågakomma beträffande frågor om *pensioner* i ömmande fall som ej förutsetts i gällande reglementen och som ej beröras av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit. Inom riksdagen existerade, har det anförts, en så klart utvecklad praxis för dessa ärendens behandling att det utan att väcka några principiella betänkligheter borde kunna uppdragas åt Kungl. Maj:t att under följande av nämnda praxis ensam avgöra dem. Skulle däremot en pensionsfråga uppkomma, för vilken något precedensfall ej finnes, borde frågan första gången den förekomme underställas riksdagen. Riksdagen komme därigenom också i fortsättningen att få avgöra enligt vilka principer pensioner av ifrågavarande slag skulle beviljas men lämnade åt Kungl. Maj:t att under tillämpning av dessa principer vara beslutande organ. En viss delegation borde kunna ske också beträffande frågor om *avstående av allmänna arvsfondens rätt*. Den fullmakt riksdagen borde ge Kungl. Maj:t att avgöra arvsfondsfrågorna skulle kunna begränsas på samma sätt som hittills givna fullmakter, d. v. s. så att Kungl. Maj:t bemyndigades avstå arvsfondens rätt med ett belopp, som i varje särskilt fall icke finge överstiga en av riksdagen bestämd maximisumma.

Beträffande Konungens ekonomiska lagstiftning ha de sakkunniga ansett den utveckling som efter hand inskränkt Konungens makt på berörda områden vara välgrundad. Enligt deras uppfattning borde dock mindre väsentliga författningar inte nödvändigtvis underställas riksdagen för dess hörande, ej heller borde smärre författningsändringar utan principiell betydelse underställas riksdagen, även om den författning som de avsåge utfärdats efter riksdagens hörande. Det anförda gällde dock endast sådana författningar och författningsändringar, som icke innebure egentliga ingrepp i medborgarnas frihet och egendom.

1946 års sakkunniga framhöllo till slut att den utvidgade delegation de föreslagit icke kunde utöva någon mera avsevärd inverkan på riksdagens ar-

betsbörda. Vissa indirekta vinster torde däremot kunna göras därigenom att arbetsbelastningen i Kungl. Maj:ts kansli minskades genom att Kungl. Maj:t i vissa fall befriades från att utarbete propositioner och i andra fall kunde göra propositionerna mindre detaljerade.

Departementschefen.

Departementschefen ansluter sig i förevarande proposition helt till de sakkunnigas refererade förslag och betonar att, som de sakkunniga anfört, någon väsentlig minskning av riksdagens arbetsbörda visserligen icke torde vara att vinna genom den till omfattningen ganska blygsamma delegation från riksdagen till Kungl. Maj:t som föreslagits. Helt utan betydelse ur nämnda synpunkt vore delegationen emellertid givetvis icke, och förslaget syntes desto hellre böra biträdas som reformen icke torde medföra en ökad belastning för Kungl. Maj:ts kansli utan en minskning även av dess arbetsbörda.

Departementschefen framhåller vidare, att de framlagda förslagen för sitt genomförande icke kräva någon särskild lagstiftning. Beträffande lagfrågorna förutsätter de sakkunnigas förslag endast en sådan jämkning av praxis att i lagförslag, som underställas riksdagens prövning, icke intagas bestämmelser, vilka sakna egentlig lagkaraktär utan mera äro att betrakta såsom administrativa bestämmelser eller rena tillämpningsföreskrifter. Ett genomförande av förslaget beträffande riksdagens deltagande i Konungens ekonomiska lagstiftning är också en fråga om jämkning av praxis. Detsamma gäller om den föreslagna förenklingen av statsverkspropositionen och övriga anslagspropositioner.

Beträffande de uppräknade områden, inom vilka en delegation redan förekommer och beträffande vilka de sakkunniga förordat en ytterligare utvidgning av nu gällande fullmakter, framhåller departementschefen, att dessa frågor upptagits eller avses upptagas i andra sammanhang. Departementschefen anför vidare:

Ett formligt beslut av riksdagen synes i nu förevarande sammanhang erforderligt beträffande de två grupper av frågor, i vilka Kungl. Maj:t nu ej äger bestämmanderätt men där enligt de sakkunniga riksdagen borde i viss utsträckning delegera sin beslutanderätt till Kungl. Maj:t, nämligen vissa pensionsfrågor samt avstående av allmänna arvsfondens rätt till arv. I anslutning till de sakkunnigas förslag i dessa delar torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att besluta rörande beviljande av pension i fall, där frågan härom hittills pläгат genom proposition underställas riksdagens prövning. I vissa fall bör dock alltjämt pensionsfrågan avgöras under riksdagens medverkan. Så synes böra ske, därest beviljandet av pension innefattar ståndpunktstagande av större principiell betydelse. Sålunda bör exempelvis fråga om beredande av pension åt befattningshavare, tillhörande personalkategori, som hittills icke ansetts böra komma i åtnjutande av pension, regelmässigt underställas riksdagen. Detsamma bör även gälla i fråga om andra avgöranden, vilka kunna innebära avvikelser från de huvudprinciper,

vilka hittills tillämpats av Kungl. Maj:t och riksdagen vid bedömande av huruvida pension bör ifrågakomma. Frågor om beviljande av s. k. hederspensioner torde alltjämt böra prövas av riksdagen. I det stora flertalet av de pensionsärenden, som efter nu angiven avgränsning skulle ankomma på Kungl. Maj:ts slutliga prövning, torde ledning vid avgörandet kunna erhållas av den praxis, som genom Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut finnes utbildad beträffande principerna vid bedömningen av pensionsfrågorna. I betraktande av den mångfald av faktorer — såväl i avseende å organisatoriska förhållanden som beträffande personliga omständigheter i det individuella fallet — vartill hänsyn är att taga vid ett pensionsärendes avgörande, torde emellertid även dessa ärenden, som sålunda framdeles icke skulle underställas riksdagen, understundom komma att inrymma spörsmål, till vilka ståndpunkt måste tagas efter bedömande av föreliggande omständigheter utan direkt ledning av dylik praxis. Även såvitt angår avvägningen av storleken av pensionsförmånerna torde det vara erforderligt att — därest det praktiska syftet med här avsedda anordning skall kunna uppnås — Kungl. Maj:ts bemyndigande får innefatta befogenhet till avgöranden, vilka kunna vara av i viss mån principiell innebörd. Härvid förutsättes dock, att pensionsavvägningen sker i huvudsaklig överensstämmelse med de allmänna normer, som innefattas i Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut i hithörande frågor.

Med ledning av antalet av de under de senaste åren meddelade riksdagsbesluten i pensionsfrågor och storleken av de genom dessa beslut beviljade pensionerna torde bemyndigandet för Kungl. Maj:t böra avse rätt att för det ifrågavarande ändamålet disponera ett årligt belopp av 100 000 kronor, bortsett från rörliga tilläggsförmåner. Den föreslagna anordningen synes böra genomföras samtidigt med omläggningen av riksdagens arbetsformer.

Vad slutligen angår frågan om medgivande för Kungl. Maj:t att avstå arv som tillfallit allmänna arvsfonden må erinras om stadgandet i 5 kap. 3 § lagen om arv att sådant arv må, där det med hänsyn till omständigheterna får anses billigt, av Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära. Hinder torde icke kunna anses föreligga att Kungl. Maj:t erhåller generellt bemyndigande att besluta i dylika frågor. En sådan anordning synes vara ändamålsenlig och böra tillstyrkas. Medgivandet synes böra avse belopp, i varje särskilt fall ej överstigande 10 000 kronor, och torde lämpligen böra lämnas för en tid av 5 år. Även vid utnyttjandet av denna befogenhet förutsättes Kungl. Maj:t komma att förfara i huvudsaklig överensstämmelse med de principer som hittills blivit följda vid avgörandet av dylika ärenden.

Utskottet.

Under förevarande punkt rekommenderas att genom en jämkning av praxis lagförslag i regel befrias från administrativa bestämmelser och tillämpningsföreskrifter, att åt statsverkspropositionen ges större enkelhet och klarhet samt att i vissa fall utan principiell vikt riksdagens befattning med Konungens ekonomiska lagstiftning minskas. Vidare föreslås medgivande för

Kungl. Maj:t att för vissa pensioner årligen få disponera ett belopp av 100 000 kronor (bortsett från rörliga tilläggsförmåner) samt att utan riksdagens hörande avstå arv som tillfallit allmänna arvsfonden, med den begränsningen att det i varje särskilt fall efterskänkta beloppet icke får överstiga 10 000 kronor.

1. *Delegation genom jämkning av praxis.* Utskottet vill för sin del tillstyrka att en jämkning av praxis kommer till stånd i de i propositionen angivna fallen. Beträffande önskemålet att i lagpropositioner icke skola medtagas rena tillämpningsbestämmelser och administrativa föreskrifter vill utskottet dock understryka det av de sakkunniga betonade önskemålet att sådana föreskrifter alltjämt skola medtagas i lagar som röra sociala förhållanden eller angå kommunerna och skola tillämpas av kommunala myndigheter. Därigenom kan riksdagsledamöternas speciella kännedom om dessa frågor alltjämt utnyttjas.

Beträffande Konungens ekonomiska lagstiftning anser utskottet det vara angeläget, att vid den jämkning av nuvarande praxis, som kommer till stånd, det av de sakkunniga framförda kravet uppmärksammas, att de författningar, som tidigare utfärdats efter riksdagens hörande, skola utfärdas av Kungl. Maj:t ensam endast i de fall, då de icke innebära några egentliga ingrepp i medborgarnas frihet eller egendom. Såsom de sakkunniga understrukit böra sådana ursprungligen ekonomiska och administrativa författningar, som genom delegation från Kungl. Maj:t överförts till den gemensamma lagstiftningens område, alltjämt förbehållas Konungens och riksdagens gemensamma beslut.

Beträffande den förenkling av propositionerna i anslagsfrågor, främst statsverkspropositionen, som de sakkunniga föreslagit och departementschefen gillat, vill utskottet understryka att denna förenkling icke bör leda till en så stark koncentration i framställningssättet, att de ifrågavarande propositionerna måste kompletteras med tidskrävande aktstudier och specialföredragningar, som kunde försena utskottsarbetet. I detta sammanhang må erinras om att 1947 års riksdag på bankoutskottets förslag uttalat sig för största möjliga förenkling av skrivsättet bl. a. i fråga om propositioner (riksdagens skrivelse 1947 nr 351). Särskild vikt synes enligt utskottets mening böra tilläggas det av 1946 års sakkunniga uttalade önskemålet att de för statsverkspropositionen grundläggande petitaframställningarna ges sådan form att de underlätta propositionsarbetet inom Kungl. Maj:ts kansli. Härigenom bör arbetsbördan inom Kungl. Maj:ts kansli kunna minskas, varjämte budgetpropositionerna bli mera lättillgängliga och övriga propositioner komma riksdagen tillhanda tidigare under sessionen. Den sistnämnda synpunkten synes enligt utskottet vara av särskild betydelse med hänsyn till den stora roll som propositionsarbetets försening inom departementen spelar för riksdagens nuvarande arbetssvårigheter.

2. *Medgivande åt Kungl. Maj:t att besluta beträffande vissa pensioner och avstående av allmänna arvsfonden tillfallna arv.* De av Kungl. Maj:t i förevarande hänseende framställda förslagen synas utskottet ändamålsenliga.

De grunder som departementschefen uttalat böra gälla vid utnyttjandet av det begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att för vissa pensioner få disponera ett årligt belopp av 100 000 kronor (bortsett från rörliga tilläggsförmåner) böra enligt utskottets mening tillgodose kravet på att bemyndigandet nyttjas i huvudsaklig överensstämmelse med de normer, som innefattas i Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut i likartade frågor. Även om det ur principiella synpunkter kunde anses angeläget att gränserna inom vilka bemyndigandet utnyttjas något närmare fixerades, vill utskottet med hänsyn till det praktiska syftet med det ifrågavarande bemyndigandet icke förorda någon ytterligare begränsning utöver den av departementschefen föreslagna.

I fråga om det begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som vid avgörandet av dylika ärenden blivit följda, avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor bör, i likhet med vad som är fallet beträffande likartade bemyndiganden, föreskrivas att Kungl. Maj:t till varje lagtima riksdag överlämnar en sammanställning, utvisande hur bemyndigandet blivit använt. Då så lämpligen kan ske, torde denna sammanställning böra överlämnas i samband med proposition som avser fråga om avstående av arvsfondens rätt till arv.

Sessionstiden och därmed sammanhängande frågor.

De sakkunniga.

De sakkunniga ha redogjort för de tre huvudalternativ som under de senaste årens debatt om riksdagens arbetsformer framförts i fråga om sessionstidens förläggning under året. Dessa äro:

- 1) ett grundlagsfästade av den under krigsåren praktiserade uppdelningen av riksdagens arbetstid i en vår- och en höstsession;
- 2) tillbakaflyttning av tidpunkten för riksdagens början till den 1 december eller tidigare; samt
- 3) endast vårsession med oförändrad tidpunkt för riksdagens början.

De sakkunnigas majoritet har stannat för alternativ 1). Enligt deras mening kommer riksdagsarbetet också i fortsättningen att i regel kräva en tid av sex till sju månader. Av denna anledning ha de sakkunniga utmönstrat det av 1943 års utredning framförda alternativ 3) vilket, under förutsättning att riksdagssessionen avslutas i mitten av juni, skulle lämna endast fem månader åt riksdagsarbetet. Beträffande alternativ 2) anföra de sakkunniga.

Vid vårt ställningstagande till de alternativ som framkommit under debatten om sessionstidens förläggning ha vi av samma skäl som 1943 års utredning¹ icke ansett en tillbakaflyttning av riksdagens början till en tidpunkt före den 1 december vara tillrädlig. Inte heller 1 december-alterna-

¹ D. v. s. att en omläggning av budgetåret skulle bli erforderlig.

tivet medför enligt vår mening så väsentliga fördelar att det bör genomföras. Vi äro visserligen av den uppfattningen att det ur många synpunkter skulle vara till fördel för riksdagens arbete, om avlämnandet av delar av dess arbetsmaterial, remisser m. m. kunde äga rum på ett sådant sätt att arbetet med full kraft skulle kunna sättas igång redan vid kalenderårets början. Som påvisats av 1943 års utredning är en sådan ordning tekniskt möjlig att genomföra; statsverkspropositionen kan nämligen med nuvarande förläggning av budgetåret bli färdig till den 1 december. Enligt vår uppfattning tala dock flera vägande skäl mot en sådan förläggning av sessionstiden. Tvånget att behöva ha statsverkspropositionen färdig minst en månad tidigare än vad nu är fallet måste bli synnerligen betungande för både ämbetsverk och departement. Härtill kommer att den vinst av tre veckor som skulle göras vid sessionens början är för liten för att möjliggöra för riksdagen att avsluta sitt arbete så tidigt på försommaren som vi anse önskvärt. Inte heller torde 1 december-alternativet ge tillräckliga garantier för att en höstsession under månaderna före den 1 december skall kunna undvikas.

Samtidigt som vi sålunda icke anse det möjligt att med den arbetsbelastning riksdagen numera erhållit genomföra en kraftig och bestående förkortning av dess sessionstid, äro vi angelägna att framhålla att vi icke heller tro att en alltför långt driven arbetsteknisk rationalisering skulle underlätta för riksdagen att fylla sin plats i statslivet som en demokratisk folkrepresentation. Det politiska arbetet låter sig icke utan nackdel insnöras i ett på grundval av omsorgsfulla arbetsstudier snävt tillmätt tidsschema. Härtill kommer vidare att det med hänsyn till statsverksamhetens ökade omfattning och betydelse på alla områden av samhällslivet är önskvärt att regeringen även under det senare halvåret regelmässigt får möjlighet att hålla kontakt med riksdagen.

Slutligen vilja vi likväl framhålla att vi icke helt utesluta möjligheten att riksdagsarbetet under mycket gynnsamma omständigheter skall kunna avslutas inom den tid som förutsattes av 1943 års utredning. Men vi äro icke beredda att framlägga ett förslag, vars framgångsrika förverkligande kräver gynnsammare yttre förutsättningar än som enligt vår uppfattning kunna väntas bli regel. Vi föreslå därför att sessionstiden organiseras på ett sådant sätt att riksdagen, då så blir möjligt, kan åtskiljas redan så tidigt som 1943 års utredning ansåg normalt borde kunna ske, men som samtidigt gör det möjligt att med minsta möjliga olägenheter både för riksdagens ledamöter och för Kungl. Maj:ts kansli hålla riksdagen samlad i sammanlagt sex till sju månader årligen.

Som resultat av våra överbäganden ha vi därför kommit till slutsatsen att en uppdelning av riksdagen i en vår- och en höstsession i fortsättningen bör betraktas såsom normal. Vi anse nämligen att det, om höstsessionen icke göres till en normal institution, är stor fara att riksdagen, i förhoppning att slippa sammanträda på hösten, drar ut sitt arbete efter midsommar utan att därmed vinna betryggande garantier för att den inte skall behöva återsamlas till en höstsession.

Om förslagets närmare utformning ha de sakkunniga anfört.

Vårsessionen bör enligt vår mening såsom nu börja i januari men ovillkorligen avslutas senast den 31 maj. Kamrarna böra dock få rätt att utan avbrott fortsätta förhandlingarna efter kl. 24 den 31 maj, intill dess att de på föredragningslistan upptagna ärendena behandlats. En bestämmelse här- om föreslås införd i 3 § riksdagsstadgan. Från och med den 1 juni till och med den 15 oktober skall riksdagen ha ferier. Dessa ferier böra grundlags-

fästas i 2 § riksdagsordningen. Därest riksdagen med hänsyn till från vår-sessionen kvarvarande arbetsmaterial behöver återsamlas under hösten, skola talmännen, som i frågan förutsättas ha samrätt med regeringen, besluta om tid för höstsessionens början, vilken icke skall få äga rum förrän tidigast den 16 oktober. Kungl. Maj:t bör dock, därest synnerligen starka skäl föreligga, kunna kräva att talmännen skola inkalla riksdagen under ferierna eller under annan tid, då riksdagen ej är samlad. För att stärka riksdagens ställning bör samma rätt att påfordra att riksdagen skall sammanträda tillkomma 65 ledamöter av första kammaren eller 100 ledamöter av andra kammaren. Då stadgat antal kammarledamöter önskar riksdagens sammankallande, skola de under angivande av skälet för sin önskan anmäla detta till kamrarnas talmän, vilka i sådant fall skola vara skyldiga att kalla kamrarna till sammanträde. Det kan förutsättas att synnerligen allvarliga och hastigt påkommande skäl föreligga, om Kungl. Maj:t begär riksdagens återsamlande. Av denna anledning bör Kungl. Maj:t medges rätt att kräva att riksdagen skall kallas att sammanträda redan dagen efter det begäran om riksdagsinkallelse framställts. Motsvarande rätt synes däremot icke behöva tilldelas det stadgade antalet kammarledamöter, som dock böra kunna fordra att riksdagskallelse utfärdas till senast tjugonde dagen efter det talmännen erhållit del av deras begäran.

Höstsessionen bör enligt de sakkunnigas framställning betraktas som en normal institution men dock icke behöva tillgripas om riksdagen hinner före den 1 juni behandla alla framlagda ärenden. Förslaget innebär att nya propositioner ej annat än i undantagsfall böra få framläggas under höstsessionen. I princip skola alla beslut som påverka budgetregleringen vid det löpande årets budgetårsskifte vara färdigbehandlade före vårsessionens slut. Till behandling vid höstsessionen komma alltså att föreligga väsentligen lagfrågor och frågor av principiell natur, som skjutits från vårsessionen. Höstsessionen skulle ej nödvändigtvis behöva börja den 16 oktober; regeln om ferier skulle innebära att den normalt ej finge börja före den 16 oktober. Skulle talmannen efter samråd med regeringen finna att riksdagen icke behövde inkallas förrän vid en senare tidpunkt, skulle naturligtvis ingen kallelse utfärdas förrän till nämnda tidpunkt.

Om riksdagsarbetet under höstsessionen ha de sakkunniga vidare anfört.

Utskottssysselsättningen under höstsessionen kommer sannolikt att i minst lika hög grad som varit fallet under de senaste årens höstriksdagar bli ojämn. Då emellertid olika utskott kunna beräknas få huvudarbetsbördan vid olika höstsessioner, torde en viss utjämning komma att ske, varigenom på lång sikt arbetsbördan kan bli tämligen likartad för flertalet utskottssysselsatta riksdagsmän. Vi ha emellertid ansett att det vore förbundet med avsevärda olägenheter, om hela riksdagen skulle behöva hållas samlad under hela höstsessionen, trots att blott en del av riksdagsledamöterna kunna erhålla full sysselsättning. Därför anse vi att höstsessionens arbete bör organiseras på ett sådant sätt att endast de som beredas sysselsättning behöva vara närvarande under hela sessionen. Så skulle kunna ske, om då riksdagen samlades till höstsession kammarsammanträden ägde rum under någon vecka, varvid det nya arbetsmaterial som trots spärregler måste föreläggas framlades, motioner avlämnades, utskottsremisser ägde rum, interpellationer framställdes m. m. Därefter skulle de riksdagsmän vilka ej äro sysselsatta med utskottsarbete, partiuppsdrag m. m. kunna läm-

na riksdagsorten och ej behöva återkomma förrän mot slutet av sessionen, då kammarsammanträden skulle äga rum i två till tre veckor. Vid dessa sammanträden skulle utskottens utlåtanden behandlas, beslut fattas, interpellationer besvaras m. m. Det sålunda skisserade schemat utesluter naturligtvis inte att talmännen vid behov också under den tid då i princip blott utskotten äro sysselsatta skola kunna utlysa kammarsammanträden för behandling av brådskande frågor, aktuella interpellationer och dylika ärenden.

Med den föreslagna omläggningen blir det enligt de sakkunnigas mening ej längre nödvändigt att bibehålla den *urtima riksdagen*. För att riksdagen skall såsom lagtida kunna sammanträda när som helst under hela året ha de sakkunniga föreslagit införande av en bestämmelse att riksdagen formellt skall avslutas först dagen före följande riksdags början. Denna förändring kräver en omläggning av riksdagsledamöternas mandat-tid. Valen föreslås sålunda skola gälla fr. o. m. dagen för den årliga riksdagens början året efter det under vilket valet skett till och med dagen för avslutandet av den sista riksdagen i valperioden. Avskaffandet av urtima-institutionen skulle medföra att uttrycket *lagtida riksdag* icke längre finge någon funktion att fylla. Det föreslås därför ersatt med enbart *riksdagen*.

Beträffande förslaget rörande *sessionstiden* har reservation anförts av herr *Håstad*, vilken därvid i huvudsak anförde.

Den nuvarande ordningen med en över midsommar utdragen huvudsession och därjämte en eventuell höstsession måste betecknas som otillfredsställande. Med en lösning efter majoritetslinjen måste emellertid följa att många riksdagsledamöter finge allt svårare att bibehålla eller sköta sitt »civila» arbete. Åtskilliga kunde hindras att mottaga val till riksdagen. Ett ytterligare steg togs här mot yrkespolitikens utbredning.

Reservanten framhöll vidare, att varje sådan uppdelning av sessionstiden, som förlade de båda sessionerna till olika budgetår, vore mindre rationell. Också enligt de sakkunnigas förslag torde det bli oundvikligt, att arbetet under höstsessionen kommer att bli mycket ojämnt fördelat på utskottet. Majoritetsförslaget skulle vidare, anförde reservanten, antingen leda till att riksdagen vart fjärde år, då ordinarie andrakammarval äga rum, normalt skulle sammanträda efter dessa val, trots att kammaren då kunnat få en annan politisk majoritet, eller också måste höstriksdagarna dessa år inställas och allt politiskt arbete pressas in i den fyra och en halv månader korta vårsessionen, trots att all erfarenhet givit vid handen, att särskilt motionärer men ofta även regeringen just riksdagen före ett val lagt den största aktivitet i dagen.

Enligt reservantens uppfattning borde riksdagsarbetet ta sin början den 1 december och strävandena inriktas på att normalt få arbetet slutfört till omkring den 1 juni. Endast då förhållandena gjorde det nödvändigt skulle höstriksdag inkallas, men riksdagen borde för att ständigt finnas i reserv icke avslutas på våren utan förpuppas till tiden före nästföljande riksdags början. Reservanten ansåg, att riksdagen med den av honom föreslagna sessionstiden bättre skulle effektivt kunna utnyttja den arbetstid som stod

till buds och att Kungl. Maj:ts kansli, med en helt riksdagsfri höst skulle få större möjligheter att i tid förbereda propositionerna för den kommande riksdagen.

De sakkunniga framhålla, att det för den planerade sessionsindelningen blir av avgörande betydelse att de propositioner som måste behandlas under vårsessionen avlämnas så tidigt som möjligt under riksdagen. För riksdagsarbetets jämna fördelning är det, framhålles det, icke tillräckligt att den stadgade propositionstiden hålles. Det är också av vikt att de framställningar som ej avlämnas vid riksdagens början fördelas så jämnt som möjligt under propositionstiden.

Efter en redogörelse för propositionsavlämnandet under de tio senaste riksdagarna ha de sakkunniga anført.

Enligt vår mening borde en viss förlängning av propositionstiden vara ägnad att underlätta för Kungl. Maj:t att verkligen hålla den. Om propositionstiden får en sådan längd att den i normala fall kan iakttagas, är det också sannolikt att den kommer att bli bättre respekterad än hittills. Då vi föreslå en förlängning, förutsätta vi att Kungl. Maj:t icke kommer att utnyttja den till att koncentrera huvuddelen av sina framställningar till dess senare del, än mindre till dess allra sista dagar. För den händelse så skulle ske, får riksdagen i det av oss föreslagna uppskovsinstitutet, som skall kunna användas också beträffande propositioner avlämnade inom den stadgade tiden, ett medel att avvärja de för riksdagsarbetet skadliga verkningarna av att propositionerna komma störtvis vid propositionstidens slut.

Med hänsyn till att vårsessionen enligt förslaget ovillkorligen skall vara avslutad före den 1 juni och till att budgetregleringen vid denna tidpunkt måste vara färdig ha de sakkunniga icke ansett sig kunna föreslå samma förlängning av propositionstiden för framställningar som avse statens inkomster och utgifter för det följande budgetåret — budgetpropositioner — som för övriga propositioner.

För närvarande gäller enligt 54 § riksdagsordningen att propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom 60 dagar från dess öppnande. Proposition må ej avlåtas senare utan så är att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen — d. v. s. dess framläggande först under senare riksdag — lända riket till men.

De sakkunniga föreslå för budgetpropositioner en propositionstid av 70 dagar. Dylika propositioner *skola* med undantag av proposition angående riksstatens slutliga reglering icke få avlämnas senare, därest Konungen icke prövar uppskov med framställning lända riket till *allvarligt* men. För övriga propositioner föreslås propositionstiden till 90 dagar. För dem skulle formuleringen bibehållas, att de *böra* avlämnas inom den angivna tiden; undantagsregeln har föreslagits utformad så att tiden skall kunna överskridas om Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till *men* eller eljest finner synnerliga skäl för dess avlåtande.

Förslaget innebär, att ny propositionstid icke börjar löpa vid början av höstsession eller annan extra session. De sakkunniga framhålla att det helt

skulle strida mot höstsessionens syfte, om Kungl. Maj:t betraktade riksdagens återsamlade som en förevändning att avlåta nya propositioner och att ändamålet med förslaget till sessionslidens förläggning helt skulle omintetgöras därest propositioner framlades annat än i de särskilda undantagsfall som förutses i de båda spärreglerna.

Eftersom motionerna, trots sitt stora antal, spela en mindre roll än propositionerna för riksdagens arbetsbelastning, ha de sakkunniga vid sina överläggningar om motionstiden ansett sig i viss mån kunna anlägga andra synpunkter än dem som varit vägledande vid prövningen av frågan om propositionstiden. De sakkunniga ha härvid anfört.

Erfarenheten har givit vid handen att den nuvarande motionstiden vid riksdagens början, tolv dagar, är väl kort med hänsyn dels till att många motioner icke kunna avfattas förrän efter ett studium av frontalet och statsverkspropositionen och dels till att under riksdagens första dagar många andra uppgifter omöjliggöra för riksdagens ledamöter att ägna motionsarbetet den omsorg som kunde vara önskvärd. För att i någon mån undanröja dessa olägenheter föreslå vi därför att motionstiden förlänges till femton dagar. Då enligt vår mening den från tio till tjugo dagar förlängda motionstid, som kammare med hänsyn till infallande helg eller till ärendets synnerliga omfattning kan bevilja för motion, som föranleds av efter riksdagens öppnande avlåten proposition, är längre än nödvändigt, föreslå vi dessutom att motionstiden för följdmotioner icke skall kunna förlängas med mer än fem dagar. Normalt skulle alltså sådana motioner, liksom hittills varit fallet, framställas inom tio dagar. I angivna undantagsfall skulle denna tid av kammare kunna förlängas till femton dagar i stället för till tjugo. Därmed skulle också vinnas en förenkling av reglerna om motionstiden så tillvida att denna tid i regel icke skulle komma att överskrida femton dagar. Det enda undantaget från denna regel kommer enligt vårt förslag att inträffa, då propositions behandling uppskjutes från vår- till höst-session. I sådant fall skall för följdmotioner utöver den ordinarie motions-tiden en andra motionstid medgivas över riksdagens ferier.

I samband härmed ha de sakkunniga berört frågan om väckande av motioner i anledning av till utskott — i regel bankoutskottet — från riksdagens verk i angivna framställningar, vilka påkalla riksdagens beslut. För att praktiskt möjliggöra att sådana motioner väckas föreslå de sakkunniga att framställningar av angiven art skola av talmannen anmälas vid kammarplenium. Det föreslås skola åligga utskott att för anmälan i kamrarna till talmännen meddela sådana framställningar. De skola uppföras på föredragningslistan för den dag då de anmälas i kamrarna, så att de bli kända av kammarledamöterna. Motion med anledning av sålunda anmäld framställning föreslås skola få avlämnas i samma ordning som motion i anledning av proposition. Motionstiden skall löpa från den dag då framställningen till utskottet anmäles i kammaren.

I en reservation mot de sakkunnigas förslag beträffande motionstiden har herr *Senander* ansett att motionstiden för följdmotioner alltfört bör kunna förlängas med 10 dagar och ej allenast, som enligt majoritetens förslag, med 5.

En av kärnpunkterna i sakkunnigförslaget utgöres av uppskovs-

institutet. De sakkunniga ha förklarat sig i detta se ett nödvändigt maktmedel i riksdagens hand för att förmå regeringen att respektera de stadgade propositionstiderna och därmed även för att garantera en jämn fördelning av arbetsbelastningen under riksdagen. Med hänsyn till riksdagsarbetets uppdelning på två sessioner får uppskovsinstitutet också en annan uppgift, nämligen att göra det möjligt för riksdagen att vid behov reglera arbetsfördelningen mellan de båda sessionerna på ett för riksdagsarbetets rationella bedrivande lämpligt sätt.

Uppskovsinstitutet föreslås utformat på i huvudsak följande sätt.

Uppskov skall kunna beslutas beträffande alla propositioner och motioner, som ej beröra riksstaten. I fråga om propositionerna skall detta gälla vare sig dessa avlämnats inom föreskriven propositionstid eller ej. Fråga om uppskov skall avgöras genom sammanstående beslut av båda kamrarna. Sådan fråga skall kunna väckas antingen genom förslag av vederbörande utskott, som i uppskovsfrågan dessförinnan skall ha inhämtat talmanskonferensens mening, eller, därest uppskovsyrkande ej framförts av utskottet, i kamrarna. Uppskovsyrkande, som framlägges av utskott, skall göras skyndsammast möjligt. De sakkunniga ha uttalat som sin mening att det i regel bör vara möjligt för utskott att framlägga uppskovsförslag inom en vecka efter utskottsremissen. Under alla omständigheter, har det anförts, måste det åligga utskott att anmäla de frågor det önskar uppskjutna till följande session eller riksdag i så god tid att uppskovsbesluten under vårssessionen hinna fattas före feriernas början den 1 juni och under höstsessionen senast vid kamrarnas sista sammanträde.

Uppskov föreslås skola kunna beslutas antingen från vår- till höstsession eller från en riksdag till den närmast följande. Behandlingen av ärende, som gjorts till föremål för uppskovsbeslut, skall sålunda icke få uppskjutas längre än till riksdagen närmast efter den då uppskovsbeslutet fattats. En fråga, som ett år uppskjutits till följande års riksdag, skall alltså icke vid denna riksdag få uppskjutas ännu ett år. Däremot hålles möjligheten öppen att vid en höstsession besluta att till följande års riksdag uppskjuta behandlingen av en fråga som uppskjutits till hösten från närmast föregående vårssession och att vid vårssession besluta om ytterligare uppskov till efter feriernas slut med en från föregående riksdag uppskjuten frågas behandling.

Beträffande grundlagsfrågor föreslås uppskov skola kunna tillgripas endast för den del av deras behandling vilken äger rum före det nyval till andra kammaren som måste ske, innan förslag i sådan fråga slutligen kan antagas. För uppskov med grundlagsfrågors behandling efter nyval skall även framgent bestämmelsen i 64 § riksdagsordningen gälla, d. v. s. att beslut över vilande ändringsförslag skall kunna uppskjutas till annan riksdag (inom valperioden) än den första efter det nyval till andra kammaren ägt rum endast under förutsättning att Konungen och bägge kamrarna där- om äro ense.

Om en proposition uppskjutes från vår- till höstsession, skall efter uppskovsbeslutet ny motionstid löpa till höstsessionens första kammarplenum.

I detta fall komma därigenom dubbla motionstider att medges för uppskjutna propositioner. Gäller uppskovet till följande riksdag, blir däremot icke någon ny motionstid nödvändig, då vid den nya riksdagen motioner i anledning av den uppskjutna propositionen kunna avgivas under den ordinarie motionstiden vid dess början.

Uppskov skall icke kunna beslutas från den sista riksdagen i en andra kammarvalperiod till den första i den följande. Om riksdagen upplöses och Konungen förordnar om nya val till en av eller bägge kamrarna, skola därmed alla uppskovsbeslut, som den upplösta riksdagen fattat, vara förfallna.

Departementschefen.

Departementschefen framhåller, att riksdagen (dess vårsession) under årtiondet 1938—1947 icke någon gång kunnat avslutas tidigare än den 16 juni. Även om denna tioårsperiod på grund av krigs- och krisförhållanden icke kan betraktas fullt representativ kan man dock, anser departementschefen, räkna med att riksdagsarbetet i framtiden ej kan medhinnas under den tid av omkring $4\frac{1}{2}$ månader som står till förfogande om riksdagen skall avslutas vid önskvärd tidpunkt, omkring den 1 juni.

Departementschefen framhåller vidare, att det av de sakkunnigas redogörelse för frågan om sessionstiden framgår att möjligheterna att minska riksdagens arbetsbörda genom delegation av beslutanderätten i vissa ärenden — främst till Kungl. Maj:t — äro synnerligen begränsade. Av större betydelse för vinnande av koncentration i riksdagens arbete skulle säkerligen en rationalisering av detta vara. Ett flertal beaktansvärda förslag till rationaliseringsåtgärder ha också framlagts av de sakkunniga. Men som de sakkunniga framhållit låter sig det politiska arbetet icke utan nackdel insnöra i ett på grundval av omsorgsfulla arbetsstudier snävt tillmätt tidsschema. En mera avsevärd tidsvinst torde därför icke vara att påräkna genom rationaliseringen.

Man torde alltså få räkna med att riksdagen i framtiden som regel måste vara samlad under ungefär lika lång tid som under den sist förflutna tioårsperioden eller under sex till sju månader årligen. Frågan är då hur denna tid lämpligast bör förläggas. Det råder enighet om att en sessionsperiod som börjar som nu och slutar i juli är förenad med så väsentliga olägenheter att den bör undvikas. Det återstår då två möjligheter, nämligen antingen att låta sessionen börja tidigare — exempelvis den 1 december — eller också att uppdelat arbetet på två sessioner, en vårsession och en höstsession.

Departementschefen anför vidare.

För egen del har jag ansett mig böra följa majoritetsförslaget att i allmänhet uppdelat riksdagsarbetet på två sessioner. Därvid har jag visserligen beaktat att det onekligen blir svårare att med riksdagsmannauppslag förena förvärvsverksamhet, om riksdagen skall sammanträda såväl vår som höst och den riksdagsfria tiden i huvudsak inskränkes till omkring fyra månader under sommaren och någon månad mot slutet av året. Härav kan givetvis följa att riksdagsledamöterna komma att bli yrkespolitiker i större

utsträckning än nu är fallet. Å andra sidan ha de skäl som tala emot decemberlinjen mycket stor tyngd. Jag vill särskilt åberopa svårigheten att färdigställa statsverkspropositionen tidigare än nu. För att den skall hinna bli färdig inom sådan tid, att den kan föreläggas riksdagen den 1 december, kräves, som 1943 års utredning påpekat, tillbakaflyttning av tiden för avgivande i första hand av ämbetsverkens anslagsäskanden, vidare av myndigheternas räkenskaper för sistförflutna budgetår och den på grundval av dessa upprättade budgetredovisningen samt slutligen av riksräkenskapsverkets inkomstberäkning för nästkommande budgetår. Följer man decemberlinjen vinner man icke heller någon garanti att riksdagen, trots framflyttningen av sessionens början, skall kunna avslutas i tid. Troligen skulle riksdagsarbetet, om icke varje år så dock tämligen ofta, komma att förlängas in i sommaren. Krav komme då att resas på en ytterligare förskjutning av riksdagens början, exempelvis till den 1 november eller tidigare. En sådan lösning skulle emellertid med största sannolikhet kräva en så vittutseende åtgärd som en omläggning av det nuvarande budgetåret och därjämte skulle man även i detta fall nödgas taga en del av hösten i anspråk.

Förslaget om uppdelning av sessionstiden kan ej bedömas isolerat. Det står i nära samband med de sakkunnigas förslag om arbetsmaterialets framläggande — d. v. s. huvudsakligen propositionstidens reglering — och om införande av ett uppskovsinstitut. Tydligt är att ett tillfredsställande resultat ej skulle vara att vinna av uppdelningen på två sessioner, om riksdagen även under höstsessionen skulle få en mängd nytt arbetsmaterial sig förelagt. Nya propositioner böra uppenbarligen endast i yttersta undantagsfall få framläggas under höstsessionen. Vidare måste riksdagen ha möjlighet att i önskvärd utsträckning jämnt fördela behandlingen av sådana frågor som icke med hänsyn till budgetårsskiftet måste vara avgjorda under vårsessionen. Detta maktmedel erhåller riksdagen genom den föreslagna rätten att uppskjuta behandlingen av propositioner och motioner, som ej beröra riksstaten, från vår- till höstsession eller från en riksdag till den närmast följande.

I fråga om det närmare utformandet av reglerna om sessionstidens uppdelning finner jag mig höra i huvudsak ansluta mig till de sakkunnigas förslag. Även i fråga om arbetsmaterialets framläggande och uppskovsförfarandet, i vilka avseenden förslaget i stort sett är enhälligt, anser jag mig böra i princip biträda detsamma.

Beträffande sessionstiden under året biträder departementschefen sålunda förslaget, att denna skall uppdelas av grundlagsfästa ferier under tiden 1 juni—15 oktober. Härutöver föreslås dock en uppmjukning av reglerna om vårsessionens slutdag som enligt de sakkunnigas förslag skulle vara den 31 maj. Därest riksdagsarbetet beräknas kunna slutföras före den 16 juni, bör detta få ske, anser departementschefen, då olägenheten av att riksdagsarbetet fortsätter några dagar in i juni synas vara väsentligt mindre än av en kort höstsession. Har riksdagen beslutat att ej taga ferier i förhoppningen

att dess arbete skall kunna avslutas före den 16 juni och det visar sig att detta ej är möjligt, bör riksdagen kunna ändra sitt beslut och börja ferierna tidigare under juni.

Departementschefen understryker liksom de sakkunniga, att det framlagda förslaget ej innebär att höstsessionen skall vara obligatorisk. Enligt hans uppfattning äro emellertid utsikterna att riksdagen skall hinna avsluta sitt arbete under en vårsession av cirka $4\frac{1}{2}$ månaders längd så små, att man bör räkna med höstsessionen som en tämligen normalt återkommande företeelse.

Departementschefens förslag skiljer sig mera avsevärt från de sakkunnigas endast på en punkt. Han anser de sakkunnigas konstruktion med en formellt permanent riksdag som varar från den 10 januari till den 9 januari följande år, den därav betingade omläggningen av mandatperioden och avskaffandet av urtima institutionen kräva jämkningar i ett alltför stort antal grundlagsparagrafer. Därvid anför departementschefen följande:

Den nuvarande åtskillnaden mellan lagtima riksdag och urtima riksdag bibehålles, ehuru utrymmet för urtima riksdag minskas genom den lagtima riksdagens höstsession. Riksdagen skall som nu anses samlad från öppnandet till dess den formellt åtskilts. Den skall alltså anses samlad även under ferierna. Riksdagen bör avslutas efter höstsessionens slut, i varje fall före ingången av det nya året. Om man läte avslutandet anstå till senare tidpunkt, eventuellt till omedelbart före nästföljande års lagtima riksdags öppnande, skulle man visserligen vinna att riksdagen snabbt skulle kunna inkallas till fortsatt lagtima möte. Fördelen med att låta den riksdag som fungerat föregående år träda i verksamhet vore att denna är färdigorganiserad i fråga om utskott m. m., medan en ny riksdag först måste organisera sig. En sådan anordning skulle emellertid förutsätta att valperioderna räckte över årsskiftet. Då detta ej är lika redigt som att låta perioderna följa kalenderår, har jag ansett lämpligast att ett års lagtima riksdag icke drages in på det efterföljande året. Skulle behov uppkomma att sammankalla riksdagen under de första dagarna i januari eller under tiden efter höstsessionens slut, för den händelse den lagtima riksdagen avslutats därefter, bör urtima riksdag tillgripas. Dylik riksdag kan som bekant sammankomma med kort varsel. Och vad organisationen av riksdagen beträffar vill jag påpeka att ej heller den riksdag som sammanträder den 10 januari är färdigorganiserad; även då kunna brådskande ärenden föreligga till omedelbart ståndpunktstagande från riksdagens sida.

De sakkunnigas förslag ger såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår en viss rätt åt riksdagsledamöterna att påfordra, att riksdagen sammankallas även under ferier eller eljest å tid då riksdagen — enligt förslagets terminologi — icke är samlad. Sådan rätt skall tillkomma 65 ledamöter av första eller 100 ledamöter av andra kammaren. För att en full motsvarighet härtill skall föreligga, då uppdelningen i lagtima och urtima riksdag bibehålles, vill jag föreslå att nämnda antal riksdagsledamöter ges rätt ej

endast att få riksdagen kallad att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträden icke pågå utan även att påfordra inkallande av urtima riksdag.

Beträffande arbetsmaterialets framläggande och förslaget rörande uppskovsförfarande anför departementschefen.

I fråga om *arbetsmaterialets framläggande* tillstyrker jag förslaget beträffande propositionstiden, vilket innebär att denna tid förlänges, beträffande budgetpropositioner från 60 till 70 dagar samt för övriga propositioner från 60 till 90 dagar samtidigt som villkoren för överskridande av tiden vad gäller förstnämnda propositioner väsentligt skärpas. Ej heller torde vara något att erinra mot de föreslagna jämkningarna av bestämmelserna om motionstiden. De innebära att motionstiden förlänges från 12 till 15 dagar samt att den möjlighet som föreligger att för särskilt fall förlänga tiden för följdmotion till proposition begränsas så att längsta tiden blir 15 dagar mot 20 för närvarande. Förslaget att motion i anledning av framställning från riksdagens verk skall få avlämnas i samma ordning som motion i anledning av proposition anser jag böra genomföras.

Vad slutligen angår *uppskovsförfarandet* anser jag anledning icke föreligga att frångå de sakkunnigas förslag i annan mån än som följer av de förut av mig föreslagna modifikationerna i detta. Förslaget innebär som tidigare nämnts väsentligen följande. Riksdagen skall kunna uppskjuta behandlingen av alla propositioner och motioner som ej beröra riksstaten, vad angår proposition även om den avlämnats inom propositionstiden. Fråga om uppskov skall avgöras genom sammanstämmade beslut av båda kamrarna. Sådan fråga skall kunna väckas antingen genom förslag av vederbörande utskott, som i uppskovsfrågan dessförinnan skall ha inhämtat talmanskonferensens mening, eller i kamrarna. Om begreppen lagtima och urtima riksdag, såsom av mig föreslagits, bibehållas, bör uppskovsrätten avse, förutom uppskov från vår- till höstsession, uppskov från en lagtima riksdag till den följande. Någon anledning att medgiva uppskov från urtima riksdag till den följande riksdagen torde icke föreligga. Beträffande grundlagsfrågor skall uppskov kunna tillgripas i enlighet med vad nyss nämnts för den tidigare delen av riksdagsbehandlingen. För uppskov med den senare delen av grundlagsfrågors behandling — alltså behandlingen vid riksdag efter nyval till andra kammaren — förutsättes även framgent bestämmelsen i 64 § riksdagsordningen gälla, d. v. s. att beslut över vilande grundlagsändring skall kunna uppskjutas till en annan riksdag (inom valperioden) än den första efter det nyval till andra kammaren ägt rum endast under förutsättning att Konungen och bägge kamrarna äro ense därom. Uppskov skall icke i några slags frågor kunna beslutas från den sista lagtima riksdagen i en andrakammarvalperiod. Om riksdagen upplöses och Konungen förordnar om nya val till en av eller bägge kamrarna, förfalla därmed alla uppskovsbeslut, som den upplösta riksdagen fattat.

Vad nu föreslagits i fråga om uppdelning av sessionstiden, arbetsmaterialets framläggande och uppskovsförfarandet föranleder ändringar i eller till-

lägg till 49, 51 och 98 §§ regeringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 33, 54, 55 58, 68 och 70 §§ riksdagsordningen.

I ämnet väckta motioner.

I motion I: 391 (av herr *Herlitz*) yrkas, att riksdagen ville — med beaktande av i motionen gjorda erinringar — vidtaga erforderliga ändringar och tillägg till de i propositionen nr 244 framlagda förslagen till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen. De erinringar som avse sessionstiden och därmed sammanhängande frågor gälla främst att höstsessionen gjorts till huvudregel och att urtmainstitutionen behålles för ett sällsynt undantagsfall.

I motion I: 397 (av herr *Lindblom*) hemställes, att riksdagen, vid bifall till de i propositionen nr 244 framlagda förslagen om uppdelning av sessionstiden och införande av ett uppskovsförfarande, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville besluta en därav betingad ändring av § 87 mom. 2 regeringsformen samt att vederbörande utskott måtte utarbeta här för erforderlig grundlagstext.

I motion I: 402 (av herr *Emil Petersson* m. fl.) framhålles önskvärdheten av att riksdagen vid behandling av här föreliggande spörsmål ingående prövar alla möjligheter att undvika införande av en höstsession som en tämligen normalt återkommande företeelse i riksdagens arbete och yrkas, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 måtte beakta i motionen berörda spörsmål.

I motionen I: 409 (av herrar *Annér* och *Holmbäck*) framhålles att propositionens förslag att bibehålla den urtima riksdagen enbart för ett fall som torde inträffa endast vid en synnerligen allvarlig situation icke synes vara riktigt. I stället föreslås, att riksdagen skall förpuppas då den ej är samlad, att den skall avslutas omedelbart före årsskiftet och att Konungen skall givas befogenhet att om han så finner nödigt sammankalla riksdagen till tidigare dag i januari än den 10 (eller om detta är en söndag den 11 januari). Vidare betvivla motionärerna lämpligheten av att så hårt låsa fast riksdagens arbetstider som avses genom propositionens förslag att riksdagen skall taga ferier från den 1 juni eller senast den 15 juni till den 1 oktober. I stället bör i riksdagsordningen enligt motionärernas mening blott stadgas, att riksdagen äger att, där ej riksdagsarbetet är avslutat i maj eller juni månad, besluta att taga ferier till dag som riksdagen själv (ev. talmanskonferensen) bestämmer. Motionärerna yrka, att riksdagen ville vidtaga ändringar i de av Kungl. Maj:t genom propositionen nr 244 gjorda förslagen enligt de linjer, som angivits i motionen.

I motion I: 410 (av herrar *Annér* och *Holmbäck*) yrkas, att riksdagen ville ändra den genom proposition nr 244 föreslagna nya lydelsen av § 55 riksdagsordningen så att i första momentet andra stycket andra punkten efter ordet »femton» insättes orden »eller, där proposition icke utdelats till kammarrens ledamöter samtidigt med att den avlämnades, näst efter tjugo».

I motion I: 411 (av herr *J. B. Johansson* m. fl.) yrkas, att riksdagen, med

avslående av i proposition nr 244 framlagt förslag till grundlagsändringar med syfte att uppdelade riksdagens arbete på normalt två sessioner, för sin del måtte såsom vilande antaga ändringar av § 49 regeringsformen och § 2 riksdagsordningen, varigenom stadgas att riksdagens årliga sammanträde skall börja den 1 december, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför nödiga grundlagsändringar.

Utskottet.

Utskottet har vid sin prövning av frågan om sessionstidens förläggning under året haft att ta ställning till i huvudsak två olika alternativ. Det ena är propositionens förslag om en uppdelning av riksdagsarbetet på en vår- och en höstsession, det andra det i motion I: 411 framförda förslaget att riksdagen skall sammankomma den 1 december och att sessionen därefter skall pågå i oavbruten följd till början av juni. Utskottet har i främsta rummet eftersträvat att tillgodose önskemålet att riksdagsarbete under sommaren skall undvikas. Detta önskemål synes av vikt med hänsyn till att riksdagsarbetet blir lidande på den hittills vanliga forceringen under sommarmånaderna. Utskottet har även ansett sig böra beakta, att det såväl för riksdagen själv som för Kungl. Maj:ts kansli är av största betydelse att icke in i det sista behöva sväva i ovisshet om när sessionen kan avslutas och om höstsession skall äga rum. Utskottet har också haft att ta hänsyn till de berättigade önskemål beträffande sessionstidens förläggning som förestavas av budgetarbetet inom ämbetsverken och Kungl. Maj:ts kansli. Av dessa orsaker och med hänsyn till de skäl i övrigt som framförts såväl i 1946 års sakkunnigas betänkande som i den föreliggande propositionen har utskottet stannat inför alternativet med en normalt på två sessioner uppdelad årlig riksdag. Utskottet vill särskilt understryka att det med riksdagens alltjämt växande arbetsbörda icke torde vara möjligt att slutföra arbetet på den tid som förutsattes i motion I: 411. Om riksdagen öppnas den 1 december, har därmed enligt utskottets mening inga garantier vunnits vare sig för att arbetet skall kunna avslutas omkring den 1 juni eller för att höstsession skall kunna undvikas.

På två punkter har emellertid utskottet ansett sig böra föreslå en från propositionens förslag avvikande ordning. Den ena punkten avser Kungl. Maj:ts förslag att bevara urtima institutionen. I likhet med 1946 års sakkunniga anser utskottet, att den urtima riksdagen helt bör avskaffas. Såsom de sakkunniga anfört har det sista årtiondets utveckling visat, att urtimainstitutionen icke längre motsvarar tidens krav. Riksdagen bör enligt utskottets mening formellt vara samlad under hela året. Urtimans avskaffande synes så mycket mera motiverat som det *huvudsakliga* syftet med dess bibehållande enligt propositionen är att vid förekommande behov kunna inkalla riksdagen under de nio första dagarna i januari. Utskottet ansluter sig emellertid till det i propositionen framförda önskemålet att i regel bevara sambandet mellan valperioderna och kalenderåret och har därför sökt finna en lösning som med tillgodoseende av propositionens syfte i detta

hänseende möjliggör den urtima riksdagens avskaffande. Detta syfte kan enligt utskottets mening uppnås på två sätt, antingen genom att (i enlighet med förslag i motion I: 409) Konungen erhåller grundlagsstadgad rätt att då Han så nödigt finner sammankalla riksdagen till tidigare dag i januari än den då riksdagen utan särskild kallelse skall sammanträda eller genom att Konungen erhåller rätt att under enahanda förutsättning kvarhålla riksdagen under de nio första dagarna i januari. Den sistnämnda lösningen skulle emellertid kräva, att Konungen i erforderliga fall får rätt att besluta om utlöpande valperioders förlängning med nio dagar.¹

Den sistnämnda lösningen torde erbjuda vissa praktiska fördelar, då det mest tänkbara av de sällsynta undantagsfall en bestämmelse av detta slag syftar att täcka, sannolikt blir, att en akut inrikes- eller utrikespolitisk kris gör det nödvändigt att hålla riksdagen samlad också efter kalenderårets sista helgfria dag, då enligt utskottets förslag riksdagen grundlagsenligt skall avslutas.

Med hänsyn till önskvärdheten att täcka alla tänkbara situationer anser utskottet den bästa lösningen av ifrågavarande spörsmål erbjudas av en kombination av de båda alternativen, så att Konungen i förekommande fall antingen kan sammankalla den nya riksdagen till dag före den grundlagsstadgade dagen för riksdagens sammanträdande utan särskild kallelse eller kan förlänga den riksdag, som skall avslutas å kalenderårets sista helgfria dag.

Den föreslagna bestämmelsen i syfte att möjliggöra riksdagens inkallande före den 10 januari nödvändiggör tillägg *dels* till 34 § riksdagsordningen av innebörd att statsverkspropositionen och riksdagsberättelsen i detta fall icke skola behöva avlämnas tidigare än om riksdagen sammanträtt den 10 januari, *dels* till 55 § riksdagsordningen för att möjliggöra att motionstiden, då riksdagen inkallas till dag före den 10 januari, icke skall löpa från dagen för riksdagens öppnande utan från dagen för statsverkspropositionens avlämnande. För att regeln skall kunna bli tillämplig i båda fallen bör den ges en form som alltid knyter motionstidens början till den dag då statsverkspropositionen kom kamrarna till handa. Denna regel kommer även att innebära att vid sådan riksdag som sammanträder efter upplösning, motionstid kommer att löpa endast därest riksstaten icke blivit reglerad före upplösningen och en statsverksproposition sålunda framlägges också för vaderiksdagen.

Skulle Konungen besluta att förlänga den riksdag som skulle avslutats den 31 december eller att inkalla den nya riksdagen före den 10 januari, kunde därigenom på grund av nu gällande regler (87 § regeringsformen) i vissa fall svårigheter uppstå att i tid hinna underställa lagrådet av riksdagen fattade beslut i lagfrågor. Utskottet har av denna anledning ansett sig böra föreslå att de i nämnda lagrum stadgade promulgationsfristerna ändras, så

¹ I de fall då den 10 januari icke är en helgfri dag, skulle enligt det första alternativet riksdagen kunna inkallas under de 10 första dagarna och enligt det andra alternativet det föregående årets riksdag och utlöpande valperioder förlängas med 10 dagar.

att Konungen, såsom hittills, i regel före riksdags öppnande skall ha tagit ställning till av riksdagen antagna lagförslag enligt 87 § 1 och 2 mom. rege-
ringsformen, men, därest riksdagen öppnas inom tio dagar från den före-
gående riksdagens slut, skall kunna promulgera sådana lagar senast 10
dagar efter den nya riksdagens öppnande. En tillräcklig tidsfrist synes
enligt utskottets mening därigenom under alla omständigheter föreligga för
att den grundlagsstadgade lagrådsremissen skall kunna medhinnas.

Med urtima-institutionens avskaffande följer att också uttrycket »lag-
tima riksdag» i grundlagarna blir meningslöst. Det föreslås av utskottet i
förekommande fall ersatt med enbart »riksdagen». Urtima riksdagens av-
skaffande och uttrycket lagtima riksdags ersättande med riksdagen föran-
leda ändringar i 49, 53, 58, 63, 81, 97, 98, 100, 103, 105, 108 och 109 §§ re-
geringsformen samt 2, 5, 34, 36, 54, 64, 68, 69, 70, 71 och 72 §§ riksdagsord-
ningen.

Den andra punkt, på vilken utskottet avviker från propositionens förslag,
avser formen för riksdagens uppdelning på två sessioner. Enligt proposi-
tionen skall lagtima riksdag, som ej är avslutad före den 1 juni, taga
ferier från och med nämnda dag till och med den 15 oktober. Efter sist-
nämnda dag skola talmännen sammankalla riksdagen att åter sammanträda
från och med den dag efter den 15 oktober som prövas lämplig. (2 § riks-
dagsordningen). Enligt utskottets mening är ordet ferier i detta samman-
hang ur flera synpunkter mindre lyckligt. Utskottet har därför ansett
sig böra undersöka, om icke bestämmelsen kan ges en form, varigenom
detta ord kan undvikas. Utskottet har funnit att detta är möjligt, om orden
»vårsession» och »höstsession» införs i den ifrågavarande paragrafen. Den-
na bör enligt utskottets mening sålunda stadga att riksdagens vårsession ej
må pågå längre tid än till och med den 31 maj och att talmännen, därest
riksdagen under vårsessionen ej hunnit avsluta behandlingen av framlagda
ärenden, skola kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den
15 oktober som prövas lämplig.

Den i propositionen föreslagna bestämmelsen i 2 § riksdagsordningen med
syfte att möjliggöra riksdagsarbetets fortsättning till och med den 15 juni,
därest det med säkerhet kan beräknas, att dess arbete då skall vara avslu-
tat, anser utskottet vara ändamålsenlig. Utskottet är, liksom tidigare såväl
1946 års utredning som föredragande departementschefen angeläget att
framhålla, att den omständigheten att höstsessionen förutses bli en normal
företeelse icke innebär att den skall vara obligatorisk. Den föreslagna be-
stämmelsen, som öppnar ökade möjligheter att inom ramen för det förelig-
gande förslaget undvika höstsession, understryker att så är fallet. Bestäm-
melsen har jämkats med anledning av de övriga ändringar utskottet anser
sig böra föreslå i berörda lagrum.

Utskottet tillstyrker förslaget att Konungen eller 65 ledamöter av första
kammaren eller 100 ledamöter av andra kammaren mellan riksdagens båda
sessioner skola ha rätt att vinna riksdagens inkallande. Utskottet anser det
emellertid vara en onödig omgång att låta Konungen via talmännen inkalla

riksdagen på sätt som såväl propositionen som de sakkunniga har föreslagit. Eftersom talmännen skulle vara pliktiga att på Konungens begäran inkalla riksdagen, saknar bestämmelsen reell betydelse; härtill kommer att den i vissa fall torde kunna medföra direkta praktiska olägenheter. Utskottet föreslår därför, att Konungen skall ha rätt att mellan sessionerna själv kalla riksdagen att sammanträda. Då det föreslagna antalet kammarledamöter önskar att riksdagen skall sammanträda, bör detta däremot ske på sätt som föreslås i propositionen. Den session som inkallas av Konungen eller sammanträder efter framställning av föreslaget antal kammarledamöter bör enligt utskottets mening av praktiska skäl i ifrågavarande grundlagsrum (2 § 3 och 4 st. riksdagsordningen) betecknas som »extra session». Därmed vinnes bl. a. att den tid då riksdagen ej är samlad, vare sig det gäller den tid som i propositionen betecknats som ferier eller de få dagarna under året mellan riksdags avslutande och ny riksdags öppnande, kan betecknas med uttrycket »då session ej pågår».

De av utskottet föreslagna bestämmelserna rörande riksdagens sessions-tid och införande i grundlagarna av begreppet »session» kräva jämkningar i eller tillägg till 49, 63, 72, 74, 88, 98 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 35, 55, 68 och 70 §§ riksdagsordningen.

De i propositionen föreslagna bestämmelserna rörande arbetsmaterialets framläggande anser utskottet ändamålsenliga. Den förlängning av propositionstiden, som föreslås, torde vara ägnad att främja det avsedda syftet att göra det möjligt för Kungl. Maj:t att hålla propositionstiden och att skapa ökad respekt för densamma. Den föreslagna differentieringen, enligt vilken propositionstiden för propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för det följande budgetåret, förlänges med endast 10 dagar, från 60 till 70, medan för övriga propositioner propositionstiden föreslås till 90 dagar, synes utskottet väl motiverad med hänsyn till nödvändigheten att budgetregleringen måste vara färdig före vårsessionens slut, som normalt kan beräknas infalla före den 1 juni. Av samma anledning anser utskottet det vara välbetänkt att föreskriva starkare spärregler mot överskridande av 70-dagarsfristen än av 90-dagarsfristen. Utskottet vill i detta sammanhang på det kraftigaste understryka vikten både av att propositionstiderna respekteras och av att propositionernas avlämnande icke uppskjutes till den sista delen av denna tid. De oeffterrättliga förhållanden som i detta hänseende nästan undantagslöst rått under de sista 10 åren synas väl bestyrka det uttalande, som gjordes av 1943 års utredning rörande riksdagens arbetsformer att »inga än så radikala åtgärder för att effektivisera och påskynda riksdagens arbete kunna förhindra den allmänna försening av arbetet som följer av att propositionerna icke avlämnas inom grundlagsstadgad tid». Varje reform av riksdagens arbetsformer står och faller med det sätt på vilket den lyckas åstadkomma att riksdagen i god tid erhåller sitt arbetsmaterial. Det är för riksdagen också av den allra största vikt att den så tidigt som möjligt kan överblicka det material som kommer att framläggas av Kungl. Maj:t. Av denna

anledning är det av stor betydelse att den propositionsplan, som framlägges vid riksdagens början, utformas på ett sådant sätt att den kan hållas.

Mot propositionens förslag beträffande *motionstiden* har utskottet ingen erinran. Utskottet vill emellertid framhålla att propositioner icke böra komma kammare till handa förrän de i tryckt skick finnas tillgängliga för kamrarnas ledamöter. Eftersom motionstiden för följdmotioner enligt förslaget skall räknas från den tidpunkt då propositionen kom kammare till handa, kunde de ledamöter, som önska framlägga motioner, eljest faktiskt berövas flera dagar av motionstiden. Det bör därför enligt utskottets mening åligga talmannen att icke till kammaren anmäla sådana propositioner som avlämnats till kammarens kansli, förrän en tillräckligt stor tryckt upplaga föreligger av den ifrågavarande propositionen. Därest propositionen enligt hittills tillämpad ordning avlämnas av en ledamot av statsrådet under pågående kammarsammanträde, bör det åligga föredragande departementschefen att tillse att propositionen vid avlämnandet finns tillgänglig i en tillräckligt stor upplaga. Utskottet förutser dock att det i vissa undantagsfall, när det gäller i krissituationer avlätna, synnerligen brådskande propositioner, kan bli nödvändigt att avlämna propositioner redan innan de för kammarledamöterna avsedda upplagan hunnit tryckas.

Enligt propositionen skall en extra motionstid gälla, då behandlingen av proposition uppskjutits till höstsessionen (med propositionens av utskottet ändrade terminologi »över riksdagens ferier»). Då sådant uppskov beslutats, skall motion kunna väckas sist vid det första sammanträdet under höstsessionen. Denna regel innebär att motionen med anledning av uppskjuten proposition kan väckas dels efter uppskovsbeslutets fattande under vårsessionen, dels vid höstsessionens första sammanträde.

De av utskottet i enlighet med propositionen föreslagna bestämmelserna rörande propositioner och motioner kräva ändringar i och tillägg till 54 och 55 §§ riksdagsordningen.

Utskottet tillstyrker införande av ett uppskovsförfarande i enlighet med propositionens förslag. Bestämmelserna om uppskovsförfarandet föreslås grundlagsfästa i 58 § riksdagsordningen. Utskottets förslag skiljer sig från propositionen i huvudsak endast genom jämkningar betingade av att ordet »ferier» icke användes och att uttrycket »lagtima riksdag» borttagits. Utskottet har vidare ansett att det uttryckligen bör stadgas att fråga, som uppskjutits från vårsession till höstsession, skall, efter talmanskonferensens hörande, kunna upptagas vid extra session. Utskottet utgår från att vid vårsession uppskjuten fråga i regel kommer att upptagas vid den följande höstsessionen, men anser att det i vissa undantagsfall kan vara ändamålsenligt att upptaga sådant ärende vid extra session. Så torde exempelvis bli fallet, om riksdagen samlas till extra session så sent att det kan förutses att sessionen kommer att flyta över i höstsessionen eller om det, under förutsättning att den extra sessionen upptar genom uppskovsbeslut vilande ärenden, skulle bli möjligt att undvika höstsession. Genom bestämmelsen att uppskjutet ärende under angiven förutsättning må upptagas vid extra

session tillgodoses ett i motionen I: 391 uttryckt önskemål om precisering av de föreslagna grundlagsbestämmelserna.

Utskottet har i detta sammanhang även upptagit den i motionen I: 391 berörda frågan om i vilken utsträckning motionsrätt skall tillkomma kamrarnas ledamöter vid sådan extra session, varom stadgas i 2 § 4 st. riksdagsordningen. Enligt utskottets mening bör i sådant fall tillämpas bestämmelsen i 55 § 2 st. riksdagsordningen, som medger motions framställande i anledning av under riksdagen inträffad händelse. Med stöd av samma lagrum bör motionsrätt också medgivas, därest kammare beslutar att vid extra session upptaga ämne som enligt tidigare uppskovsbeslut skulle upptagits vid den följande höstsessionen.

Utskottet kan icke dela de farhågor, som uttryckts i motionen I: 391, att oklarhet kan uppstå hur det skall förfaras med oavgjorda ärenden som ej hunnit bli föremål för uppskovsbeslut. Enligt utskottets mening erbjuder propositionens förslag tillräckliga garantier för att uppskovsbeslut skall kunna fattas beträffande alla vid vårsessionens slut ej färdigbehandlade ärenden. Det kan nämligen med visshet förutsättas, att frågan om höstsession är behöfvlig kan avgöras omkring en vecka efter den längre propositionstidens (90 dagar) utgång. Skulle mot förmodan något utskott icke mot vårsessionens slut ha framlagt uppskovsyrkande beträffande sådana ärenden som ej hunnit färdigbehandlas, kommer det att vara en självklar skyldighet för talmanskonferensen, vars ställning som arbetsledande organ enligt propositionens förslag skall undergå en väsentlig förstärkning, att tillse att utskottet inkommer med sådant yrkande eller att på annat sätt dra försorg om att erforderligt uppskovsyrkande göres.

I detta sammanhang har utskottet även upptagit den i motionen I: 397 gjorda hemställan att riksdagen, vid bifall till de i propositionen nr 244 framlagda förslagen om uppdelning av sessionstiden och införande av ett uppskovsförfarande, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville besluta en därav betingad ändring av 87 § 2 mom. regeringsformen. I motionen påtalas, att det vid utarbetandet av förevarande proposition synes ha förbisetts att sessionstidens uppdelning torde kräva en jämkning i bestämmelsen beträffande kyrkolagstiftning i nämnda lagrum: »Har ej förslag, varom nu fråga är, före början av riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, blivit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdat, vare det förfallet, och Konungen underrättat då riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande.» Motionären anser, att om en riksdag uppskjuter ett framlagt kyrkolagsförslag från vårsessionen till efterföljande höstsession i regel betydande svårigheter skulle uppstå att före nästkommande riksdag inhämta kyrkomötets samtycke till en av riksdagen eventuellt beslutad ändring i kyrkolag.

Utskottet anser de av motionären uttryckta farhågorna icke sakna fog. Enligt utskottets mening torde det dock böra ankomma på Kungl. Maj:t att tillse, att kyrkomötet inkallas vid en sådan tidpunkt, att de i motionen befarade konsekvenserna av förslaget rörande sessionstiden kunna undvikas.

Någon ändring av 87 § 2 mom. regeringsformen synes därför icke böra vidtagas.

Utskottet vill i samband med frågan om sessionstiden betona arvodesfrågans vikt för riksdagsarbetets rationalisering. Arvodesbeloppens storlek är i detta hänseende icke av principiell betydelse. Däremot är det av vikt att arvodesbestämmelserna få en sådan utformning, att de icke motverka en önskvärd koncentration i riksdagsarbetet. Detta synes bäst kunna ske genom en övergång till ett arvodesystem som bygger på fasta årsarvoden. Utskottet anser sig därför böra understryka vikten av att en omläggning av arvodesbestämmelserna kommer till stånd i överensstämmelse med de av föredragande departementschefen i princip gillade linjer som uppdragits av 1946 års sakkunniga. Det är enligt utskottets mening synnerligen önskvärt att förslag till en sådan omläggning föreläggas riksdagen vid en sådan tidpunkt, att nya arvodesbestämmelser kunna träda i kraft samtidigt med de föreslagna bestämmelserna rörande riksdagens sessionstid. Därest detta icke skulle visa sig möjligt, böra övergångsbestämmelser beslutas, som intill dess nya arvodesbestämmelser kunna träda i kraft anpassa den nu gällande stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande efter den föreslagna omläggningen av riksdagssessionerna.

Riksdagsarbetets planläggning och organisation.

Under denna rubrik behandlar propositionen en rad förslag berörande sammanträdestider i kamrar och utskott, riksdagsarbetets ledning, arbetet i kamrarna, kammardebatten, interpellationer och enkla frågor, kammarbehandling av utskottsutlåtanden, de ständiga och de tillfälliga utskotten samt motionärers närvaro i utskott. Dessa förslag ha föranletts även av andra skäl än rationalisering av riksdagsarbetet.

Utskottet har av praktiska skäl ansett sig böra upptaga de synnerligen olikartade spörsmål som sammanförts under denna rubrik under fyra särskilda underrubriker i följande ordning: sammanträdestider, riksdagsarbetets ledning, kammararbetet (även omfattande de i propositionen berörda spörsmålen om kammardebatten, interpellationer och enkla frågor samt kammarbehandling av utskottsutlåtanden) samt utskottsväsendet (omfattande frågorna om de ständiga och de tillfälliga utskotten samt motionärers närvaro i utskott).

Sammanträdestider.

De sakkunniga

I fråga om s a m m a n t r ä d e s t i d e r i kamrar och utskott ha de sakkunniga anfört, att enligt deras mening allvarliga invändningar kunna resas mot det sätt varpå den varje vecka disponibla arbetstiden utnyttjas av riksdagen. De sakkunniga ha emellertid ej velat ansluta sig till ett tidigare framfört förslag att utnyttja även lördagar och måndagar för direkt riks-

dagsarbete. I stället ha de förordat att arbetsdagarna förlängas genom att deras början sättes till kl. 10 i stället för som nu i regel kl. 11. De sakkunniga ha uppgjort följande förslag till schema för en normal arbetsvecka:

Tisdag: kl. 10—13 utskottssammanträden. Bordlägningsplena kl. 14. Återstoden av dagen reserveras för partimöten.

Onsdag: kl. 10—12.30 utskottssammanträden; kl. 14—17.30 plena. Vid behov kvällsplena.

Torsdag: kl. 10—12.30 och 14—16 utskottsarbete. I särskilt trängande fall bordlägningsplena kl. 16 och arbetsplena på kvällen.

Fredag: kl. 10—12.30 utskottsarbete; kl. 14—17.30 arbetsplena, om behov därav föreligger, eljest utskottsarbete till kl. 16.

Lördag: bordlägningsplena kl. 14.

Härtill ha de sakkunniga anfört, att lördagar borde utnyttjas för arbetsplena endast då arbetsanhopningen under riksdagens slutskede vore särskilt stor och materialet ej hunnit avverkas vid de arbetsplena som förut-sattes äga rum onsdag e. m., onsdag och torsdag kväll och fredag e. m.; i regel komme därmed också önskemålet från pressens sida att arbetsplena ej skulle förläggas till lördagar att tillgodoses. Därför har framhållits att schemat naturligtvis kunde komma att sönderbrytas i vissa fall, exempelvis då större frågor eller debatter uppkomme, vilka icke utan olägenhet kunde anpassas efter schemat. Förutom ett effektivare utnyttjande av tiden skulle ett genomförande av veckoschemat medföra att långa arbetsplena i stor utsträckning kunde undvikas. Den tidigare väckta frågan om införande av lunchraster skulle i regel lösas automatiskt, eftersom en paus förutsattes äga rum mellan omkring kl. 12.30 och 14.

Departementschefen.

Departementschefen har icke tagit ståndpunkt till denna fråga, då denna är en intern riksdagsangelägenhet.

Utskottet.

Utskottet vill understryka att den nuvarande ordningen icke är tillfredsställande. Uppenbart är, att det med hänsyn till riksdagsarbetets huvudsakliga koncentrerings till fyra dagar i veckan är angeläget, att den tid som står till förfogande utnyttjas på bästa sätt. Det av de sakkunniga skisserade normalschemat anvisar ett sätt att få till stånd en mera rationell ordning. Utskottet finner det dock icke lämpligt att föreslå en så detaljerad plan men vill understryka, att det måste vara en självklar plikt för talmanskonferensen att tillvarata alla möjligheter att organisera arbetet inom utskott och plena så att tiden på bästa sätt utnyttjas och onödiga förseningar undvikas. Utskottens och plenas arbetstider böra anpassas efter det vid olika tidpunkter föreliggande arbetsmaterialet. Under vårsessionens tidigare skede, då utskottens arbetsbörda är stor, medan arbetet i plena är mindre omfattande, synas sålunda även onsdagar åtminstone delvis kunna utnyttjas för utskottsarbete. Under sessionens senare del torde onsdagarna med hän-

syn till kammarplenas arbetsbörda såsom hittills helt böra reserveras för kammarsammanträden. Dock böra långa sammanhängande plena så vitt möjligt undvikas.

Riksdagsarbetets ledning.

De sakkunniga.

I fråga om riksdagsarbetets ledning innebär förslaget att *talmanskonferensen* skall erhålla en starkare ställning och intaga platsen som ett aktivt arbetsledande organ för riksdagen. Denna ställning kan konferensen enligt de sakkunnigas mening snarare ernå genom att utföra en målmedveten planeringsverksamhet till riksdagsarbetets fromma än genom att utrustas med i detalj reglementerade befogenheter. En viktig uppgift erhåller talmanskonferensen enligt de sakkunnigas förslag genom bestämmelsen att utskott skall få föreslå uppskov med frågas behandling endast efter talmanskonferensens hörande. Denna bestämmelse avses ge konferensen både möjlighet och skyldighet att under hänsynstagande till riksdagsarbetets allmänna planering öva inflytande på uppskovsinstitutets användning. Då talmanskonferensen avger yttrande över av utskott framställt förslag om uppskov, bör den, ha de sakkunniga anfört, också beakta i vilken mån ett uppskogsbeslut kan inverka på den planering av en eventuell höstsession som bör åligga konferensen.

Förslaget innebär på denna punkt i övrigt följande. För att erhålla större fasthet grundlagsfästes talmanskonferensen genom ett tillägg till 50 § riksdagsordningen. I samma lagrum intages föreskrift att talmännen skola tillse att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttas vid riksdagsarbetets bedrivande. I 7 § riksdagsstadgan införes föreskrift att talmanskonferensen bör sammanträda minst en gång varje kalendermånad ävensom att konferensen skall föra protokoll över sina förhandlingar. Konferensens förhandlingar skola, där så bedömes lämpligt, utmynna i formliga beslut beträffande de rekommendationer som konferensen anser sig böra göra. Dessa rekommendationer skola tillställas dem de avse i form av protokollsutdrag.

Det har förutsatts att samråd mellan å ena sidan statsministern, det enligt 46 § riksdagsordningen utsedda statsrådet och eventuellt även andra statsrådsledamöter samt å den andra sidan talmanskonferensen skall äga rum, då endera parten anser detta önskvärt. Någon uttrycklig föreskrift härom ha de sakkunniga dock icke ansett vara påkallad; en sådan kontakt mellan riksdagens arbetsledande organ och dess främste arbetsgivare har syns smidigast och effektivast utvecklas genom en praxis, som vore obunden av paragrafbestämmelser.

Departementschefen.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande riksdagsarbetets ledning synes departementschefen lämpligt att genomföra. Förslagen anses endast delvis kräva grundlagsändringar. Talmanskonferensinstitutionen borde grundlags-

fästas i 50 § riksdagsordningen. Även i grundlagsfästandet av stadgandet i de reglementariska föreskrifterna att talmännen skola tillse att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet vid riksdagsarbetets bedrivande borde ske i samma lagrum. Departementschefen anser i likhet med de sakkunniga att bestämmelserna om talmanskonferensens arbete borde intagas i riksdagsstadgan. Det av de sakkunniga rekommenderade samrådet mellan talmanskonferensen och ledamöter av statsrådet — statsministern, det enligt 46 § riksdagsordningen utsedda statsrådet samt eventuellt andra statsrådsledamöter — har departementschefen i likhet med de sakkunniga ansett kunna utvecklas smidigast och effektivast genom en praxis som är obunden av uttryckliga föreskrifter.

Utskottet.

I huvudsakligt syfte att effektivisera riksdagens arbete har i propositionen föreslagits, att talmanskonferensen skulle erhålla en starkare ställning och intaga platsen som ett aktivt arbetsledande organ i riksdagen. Såsom de sakkunniga anfört kan konferensen erhålla denna ställning snarare genom att utföra en målmedveten planeringsverksamhet till riksdagsarbetets fromma än genom att utrustas med i detalj reglerade befogenheter. En viktig uppgift erhåller talmanskonferensen enligt propositionens förslag genom bestämmelsen, att utskott skall få föreslå uppskov med frågas behandling endast efter talmanskonferensens hörande. Denna bestämmelse avses ge konferensen både möjlighet och skyldighet att under hänsynstagande till riksdagsarbetets allmänna planering öva inflytande på uppskovsinstitutets användning. Utskottet vill för sin del starkt understryka den stora betydelsen av att talmanskonferensen intar en verkligt arbetsledande ställning. Genom de reformer som föreslås kommer riksdagen att vinna ökat inflytande över sitt eget arbete. Syftet härmed är att riksdagen själv skall få möjlighet att bemästra de svårigheter som för närvarande råda i dess arbetsförhållanden. Skall detta ändamål kunna uppnås, är det ofrånkomligen nödvändigt att riksdagens arbetsledande organ, talmännen och talmanskonferensen, med största målmedvetenhet fylla den arbetsledande roll som det föreliggandet förslaget tilldelar dem. Enligt utskottets mening kommer framgången av de reformsträvanden, för vilka den förevarande propositionen är ett uttryck, att i väsentlig grad bli beroende av det sätt på vilket riksdagens därför avsedda organ förmå utöva en verklig ledning och verkställa en ändamålsenlig planläggning av riksdagens arbete. Med hänsyn härtill och då utskottet även i övrigt finner det framlagda förslaget på denna punkt välgrundat, får utskottet tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande del.

Kammararbetet.

De sakkunniga.

Under rubriken arbetet i kamrarna ha de sakkunniga föreslagit några smärre reformer i förenklande syfte. De sakkunniga ha sålunda

upptagit ett äldre förslag att *proposition* skall kunna *avlämnas* direkt till talmannen, utan debattavbrott. Även *motion* föreslås skola kunna lämnas direkt till talmannen.

Vissa förenklingar ha föreslagits i fråga om *sättet för val av utskott m. m.* I 75 § riksdagsordningen föreskrives nu att alla val skola ske med slutna sedlar. Öppen omröstning, varom stadgas i 60 § 2 mom. riksdagsordningen, kan sålunda icke tillämpas vid val, som förrättas av kamrarna. Med hänsyn till den nu befästa praxis att sådana val ske med gemensam lista är enligt de sakkunnigas uppfattning den gällande bestämmelsen opraktisk. Valprocedurerna äro tidsödande och fördröja i onödan riksdagsarbetet. Av denna anledning ha de sakkunniga föreslagit att till de nuvarande bestämmelserna fogas ett stadgande av innebörd att talmannen vid sådant val, där endast en lista finnes, först skall framställa denna till godkännande genom acklamation. Denna lista måste dock först ha godkänts utav de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Genom denna bestämmelse vinnes en garanti för att den framlagda listan verkligen är den som partierna enats om. De på listan upptagna skola förklaras valda, därest val med slutna sedlar ej begäres av minst så många som motsvara det tal vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1. Begäres av angivet antal väljande att valet skall ske med slutna sedlar, skall det verkställas enligt den nu gällande ordningen vid kammarens följande sammanträde. Tidsfristen mellan begäran om val med slutna sedlar och valförrättningens verkställande har funnits önskvärd för att valen icke skola kunna påverkas genom kupper. I samband härmed föreslås även att proportionell valmetod användes vid alla sådana val som här avses med undantag för valet av de fyra ledamöter av vardera kammaren som tillsammans med talmännen och vice talmännen bilda talmanskonferensen. Även vissa andra ändringar föreslås i reglerna för val inom riksdagen. Bestämmelserna om inkallande av suppleanter föreslås skola kompletteras med tanke på de val som förrättas med gemensam lista.

Liknande förenklingar föreslås beträffande val som förrättas av riksdagens utskott.

I de fall, då särskilda regler finnas för val som förrättas av riksdagens nämnder och valmän, skola dessa enligt förslaget dock alltjämt tillämpas.

Slutligen föreslås att vissa bestämmelser i stadgan om val till riksdagens utskott och stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar skola överföras till den nya riksdagsstadgan eller, i fråga om vissa principiellt betydelsefulla bestämmelser såsom om absolut majoritet vid talmansval och proportionellt valsätt vid val som förrättas av kamrarna, till riksdagsordningen (33 § respektive 75 §).

I fråga om *k a m m a r d e b a t t e n* ha de sakkunniga framlagt förslag bl. a. om begränsning av yttrandefriheten genom införande av tidsbegränsning samt om en utvidgning av replikrätten.

Beträffande förslaget om införande av *tidsbegränsning av anföranden*

ha de sakkunniga framhållit att om en dylik tidsbegränsning kunde tillgripas under det senare skedet av utdragna debatter, dessa kunde göras kortare, mera sakligt koncentrerade och livfullare. En reform av detta slag borde enligt de sakkunnigas uppfattning kunna bidra till att minska den uttänjning av debatterna, den onödiga vidlyftighet och de upprepningar som tidigare påtalats och som knappast kunde sägas ha helt eliminerats av redan genomförda reformer. Förslaget vore icke oförenligt med yttrandefrihetens i riksdagsordningen fastslagna princip, eftersom rätten att yttra sig i alla frågor, varom stadgas i 52 § riksdagsordningen, kvarstode orubbad, även om inskränkningar beslötes beträffande anförandenas längd. Något hot mot minoriteterna skulle en bestämmelse av angiven art enligt de sakkunnigas mening icke utgöra, eftersom den skulle drabba alla parter lika.

För att vinna garanti för att tidsbegränsning vidtages allenast då sådan av arbetstekniska skäl kan anses påkallad har föreslagits, att beslut om tidsbegränsning skall kunna fattas av kammare endast på förslag av talmannen. Det skall enligt förslaget även åligga talmannen att föreslå hur långa anförenden som efter tidsbegränsning skola tillåtas. Vid behov skall talmannen kunna föreslå kammaren att besluta ytterligare tidsbegränsning.

Om innebörden av förslaget ha de sakkunniga i övrigt anfört.

Beslut om tidsbegränsning, som icke skulle få föregås av debatt, skulle enligt förslaget gälla samtliga talare, även sådana som anmält sig före beslutets fattande. Tidsbegränsning förutsattes skola tillgripas endast då alla huvudtalare hunnit yttra sig och nya synpunkter icke kunde väntas framkomma.

I fråga om *replikrätten* ha de sakkunniga, för att också ledamot, som icke yttrat sig tidigare i debatten men som utsatts för angrepp av en talare, skall kunna omedelbart bemöta sådant angrepp, föreslagit att varje ledamot av kammaren skall kunna, efter talmannens beprövande, erhålla ordet för kort genmäle, som dock ej får innefatta annat än upplysning eller rättelse i anledning av den siste talarens anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Förslaget innebär även en ändring av den av första kammaren, utan stöd av ordningsstadgans bestämmelser, tillämpade praxis att tillåta endast *en* ledamot ett kort genmäle efter närmast föregående anförande.

De sakkunniga ha i fråga om replikrättens tillämpning förordat en ändring av nuvarande praxis att statsråd, som begär ordet samtidigt med en ledamot, som vill ge en kort replik, erhåller företräde framför denne. Vidare ha de ansett det i vissa fall kunna vara befogat att en talare ges möjlighet att yttra sig längre tid än de tre minuter som äro tillåtna för en kort replik. De ha därför föreslagit en regel i ordningsstadgorna av innehåll att talmannen i särskilda fall skall ha rätt att, om tidsbegränsning ej beslutats, på begäran av replikberättigad kammarledamot medge denne längre tid än tre minuter för sitt genmäle, dock högst 10 minuter. Om kammare beslutat tidsbegränsning skulle kort replik aldrig få överstiga den tid som tillåtes för sålunda tidsbegränsat anförande.

Slutligen ha de sakkunniga föreslagit ett bestående av praxis att talman-
nen gör informella överenskommelser med anmälda talare om ordningen
dem emellan för att söka undvika att flera talare ur samma parti eller, då
det gäller icke-partifrågor, för samma ståndpunkt yttra sig i följd och för-
svaga debattens karaktär av verkligt meningsutbyte.

I fråga om den föreslagna *tidsbegränsningen* har reservation var för sig
avgivits av herr Senander och herr Håstad.

Herr *Senander* har ansett förslaget vara en inskränkning av riksdagsleda-
mots grundlagsstadgade yttrandefrihet och av denna anledning avstyrkt
detta.

Herr *Håstad*, som i princip anslutit sig till förslaget, har ej ansett det
rimligt att låta statsråd falla under samma inskränkingsregler som kam-
marens ledamöter.

De sakkunnigas förslag i fråga om *interpellationer* och *enkla
frågor* beröra ej rätten att framställa dylika spörsmål utan främst för-
farandet vid svars avgivande. De sakkunniga ha förordat att en dag i vec-
kan reserveras för spörsmåls besvarande och ha rekommenderat att vid ett
genomförande av det av dem föreslagna veckoschemat fredagsplena i regel ut-
nyttjas härtill. Om vederbörande statsråd anser att en interpellations eller
enkelt frågas besvarande icke utan stor olägenhet kan uppskjutas så länge
som till närmast följande fredag, bör svaret dock kunna avgivas tidigare.
Det bör också stå statsråd fritt att omedelbart besvara interpellation.

De sakkunniga ha även föreslagit att statsråd vid besvarande av interpellation
skulle få ge en muntlig sammanfattning av det fullständiga interpellation-
tionssvaret, som i tryckt form borde utdelas till kammarledamöterna omedel-
bart före svarets avgivande. Det tryckta svaret skulle intagas såsom bilaga
till protokollet. Även interpellantens motivering vid begäran att få framställa
interpellation kunde i många fall föredragas i utdrag. Med talmannens med-
givande skulle i detta fall dock endast den fullständiga motiveringen tagas till
protokollet.

Beträffande interpellationsdebatterna ha de sakkunniga slutligen rekom-
menderat att dessa, när samtliga anmälda talare haft ordet, formellt förkla-
ras avslutade av talmannen.

För att kamrarnas ledamöter skola hållas underrättade i god tid i förväg
om när interpellation kommer att besvaras har föreslagits att senast dagen
före svarets avgivande meddelande härom lämnas på de anslagstavlor inom
riksdagshuset, på vilka jämlikt 10 § kamrarnas ordningsstadgor kallelse till
sammanträde skall meddelas. Liksom nu skall dessutom anteckning om
spörsmåls besvarande göras på föredragningslistan för den dag då svaret
skall lämnas.

Den av de sakkunniga föreslagna ordningen för interpellationers besva-
rande m. m. har ansetts böra stadgefästas genom ändringar i och tillägg
till 20 § kamrarnas ordningsstadgor.

De sakkunniga ha beträffande de enkla frågorna sökt utforma föreskrif-

terna så att talmännen erhålla möjlighet att effektivt hindra debatt efter svarens avgivande, där det ej, som stundom kan vara fallet, kan vara önskvärt att ett meningsutbyte kan följa också på enkel frågas besvarande. Därför har föreslagits den regeln, att endast det besvarande statsrådet och frågeställaren må yttra sig i debatten, såvida icke kammaren på talmannens eller annan ledamots förslag annorlunda beslutar. Debatt skall icke få följa på sådant yrkande. Dessa regler kräva ändring i 52 § riksdagsordningen samt 20 § ordningsstadgorna.

Instituten interpellation och enkel fråga ha ansetts böra i detta sammanhang grundlagsfästas genom ett tillägg till 52 § riksdagsordningen.

Under rubriken *kammarbehandling av utskottsutlåtanden* ha de sakkunniga erinrat om att farhågor uttalats för att de gällande reglerna, vilka möjliggöra frågas avgörande efter endast en *bordläggning*, kunde medföra att en kammares majoritet utan full kännedom om en frågas egentliga innebörd och betydelse kunde medge att den avgjordes efter endast en *bordläggning*. De ha därför, i anslutning till förslag av 1943 års utredning, föreslagit att utlåtande av ständigt eller särskilt utskott skall *bordläggas* även en andra gång, såvida icke kammare på vederbörande utskotts framställning annorlunda beslutar (ändring i 59 § riksdagsordningen samt tillägg till 18 § ordningsstadgorna).

De sakkunniga ha även upptagit frågan, om den nuvarande *samtidiga behandlingen* i båda kamrarna av förekommande ärenden borde ersättas successiv behandlingsordning. De sakkunniga ha ansett, att varken de rent praktiska olägenheterna av den gällande regeln eller den omständigheten att denna regel i praxis stundom uppmjukats något kan motivera den *samtidiga* behandlingens ersättande med en med vårt riksdagsskicks utformning icke helt förenlig successiv behandling.

Än vidare ha de sakkunniga rekommenderat en jämkning av praxis beträffande *återremiss till utskott* därhän, att återremiss skall kunna ske även genom beslut av endast en kammare under förutsättning att medkammaren icke genom sitt beslut helt avslagit den ifrågavarande framställningen.

I fråga om *den samtidiga behandlingen av utskottsutlåtanden* har reservation anförts av herr *Håstad*, som efter en längre motivering — främst berörande de enligt hans mening för närvarande otillräckliga garantierna mot förhastade beslut av kamrarna — föreslagit, att betänkanden från ständiga och särskilda utskott i regel skola behandlas först i en kammare och därefter vid närmast följande arbetsplenum i medkammaren, därvid lotten skall avgöra prioriteten.

Departementschefen.

Beträffande sättet för avlämnande av propositioner ha de sakkunniga föreslagit den förenklingen att propositioner skola kunna avlämnas direkt till talman utan debattavbrott. Enligt departementschefens mening borde propositioners avlämnande ytterligare förenklas. Departe-

mentschefen har därvid framhållit att avlämnandet av en proposition till riksdagen — på samma sätt som avlämnandet av en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t — uteslutande är en formell expeditionsåtgärd. Denna synes icke behöva verkställas av ett statsråd utan kan lika väl verkställas av någon tjänsteman inom Kungl. Maj:ts kansli, och propositionen torde icke nödvändigt behöva överräckas till talmannen personligen utan synes kunna inlämnas till riksdagens kansli. Hänsyn bör därvid givetvis tagas till att en proposition icke kan anses avlämnad förrän den anmälts i kamrarna av talmännen.

Enligt departementschefens mening borde bestämmelser härom föranleda jämkning i 54 § första stycket riksdagsordningen.

Departementschefen anser att motsvarande förenkling kunde genomföras beträffande avlämnande av motioner och har härom anfört följande:

Enligt 55 § riksdagsordningen gäller att motion skall skriftligen avlämnas till protokollet. Detta innebär att motion skall väckas vid kammарplenium. Motionären, som måste vara personligen närvarande i kammaren, har att muntligen anmäla att han har en motion att framställa, varvid han skall avlämna motionen skriftligen avfattad. Har motionären förfall, kan han ej låta motionen framföras av någon annan ledamot, såvida ej denne biträder motionen. I sådant fall kommer emellertid den som frambär motionen i kammaren att betraktas som motionär. De sakkunnigas förslag innebär att motion skall kunna avlämnas till talmannen. Emellertid synes liksom i fråga om proposition böra genomföras den ytterligare förenklingen att motion skall få inlämnas till kammarens kansli. Den bör givetvis då inlämnas inom sådan tid, att den kan anmälas vid det plenum, då den enligt huvudregeln sist kan väckas.

De föreslagna ändringarna i fråga om sättet för motions avlämnande kräva enligt departementschefen ändring i och tillägg till 55 § riksdagsordningen.

De förslag de sakkunniga framlagt i fråga om sättet för val av utskott m. m., vilka föranleda ändringar av och tillägg till 75 § riksdagsordningen, ha icke föranlett någon erinran från departementschefens sida. Detsamma gäller även de sakkunnigas förslag att från stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar till 33 § riksdagsordningen överföra föreskrifter om absolut majoritet vid sådant val.

Däremot har departementschefen, under hänvisning bl. a. till den synnerliga angelägenheten av att yttrandefriheten i riksdagen icke i oträngt mål beskäres, icke biträtt förslaget att införa regler som möjliggöra tidsbegränsning av anföranden. Ej heller har departementschefen ansett sig kunna tillstyrka att replikrätten utvidgas till att under vissa angivna betingelser gälla också sådana ledamöter som tidigare ej yttrat sig i debatten. En sådan utvidgning skulle medföra risker för att kammardebatten kunde bli snedvriden.

Förslaget att borttaga förtursrätten för statsråd, som begär ordet samtidigt med en ledamot, vilken vill ge kort replik, har icke föranlett någon erinran från departementschefens sida. I likhet med de sakkunniga har departementschefen ansett det lämpligt med en bestämmelse som möjliggör för talmannen att medge replikberättigad längre tid för genmäle än de lagstadgade tre minuterna, dock högst tio minuter.

Interpellationer och enkla frågor. De sakkunnigas förslag beträffande debattrestriktioner i samband med besvarande av *enkel fråga* har icke föranlett någon erinran från departementschefens sida. Departementschefen har biträtt förslaget att i 52 § riksdagsordningen ge grundlagsstöd åt denna inskränkning i yttrandefriheten. I likhet med de sakkunniga har departementschefen även ansett, att gällande föreskrift i kamrarnas ordningsstadgor om förbud mot *debatt i samband med interpellations framställande* borde grundlagsfästas.

I fråga om de sakkunnigas förslag beträffande uppläsning av *motivering till interpellation, interpellationssvars avgivande och interpellationsdebatt* har departementschefen framhållit, att det icke bör vara obligatoriskt för statsråd att vid svars avgivande förfara enligt de föreslagna nya metoderna utan att han borde äga valrätt mellan dessa och att som hittills fullständigt uppläsa svaret. För sistnämnda fall borde det ej heller åligga honom att i förväg avlämna svaret för tryckning. Bestämmelserna borde avfattas så att denna ståndpunkt klart komme till uttryck.

De sakkunnigas förslag i fråga om *ordläggning av utskottsutlåtanden*, vilket kräver ändring i 59 § riksdagsordningen samt i kamrarnas ordningsstadgor, synes departementschefen böra genomföras.

Frågan om *samtidig eller successiv behandling i kamrarna av utskottsutlåtanden*, vilken icke mera ingående behandlats av de sakkunniga, bör enligt departementschefens mening nu icke upp- tagas till prövning.

I ämnet väckt motion.

I motion I: 396 (av herr *Holmbäck*) yrkas,

att riksdagen ville besluta sådan ändring av § 56 riksdagsordningen att denna erhåller följande lydelse:

»Prövar Konungen lämpligt att i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat ärende av större allmänt intresse meddelande göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren lämna meddelandet (eller: att tillställa vardera kammaren meddelandet). Ej vare ledamot av kammaren förmenat att yttra sig över vad som således meddelats.

Konungen äger bestämma att i fall, som här avses, kamrarnas sammanträden skola hållas inom lyckta dörrar.»

Utskottet.

På av departementschefen anförda grunder tillstyrker utskottet i propositionen föreslagna förenklingar beträffande sättet för *avlämnande av*

propositioner. Vad nu föreslagits bör möjliggöras genom jämkning i lydelsen av 54 § 1 st. riksdagsordningen. Enligt propositionen skulle en liknande förenkling genomföras rörande sättet för avlämnande av motioner. På denna punkt har emellertid utskottet ej ansett sig kunna biträda departementschefens förslag. I likhet med 1946 års sakkunniga anser utskottet, att motionsavlämnandet icke bör förenklas i vidare mån än att motion kan lämnas direkt till talmannen. Närvaron i kammare av vederbörande motionär, då motion avgives, synes utskottet vara av så väsentlig betydelse, att det icke bör slopas enbart av rationaliseringshänsyn. För motionären kommer den av utskottet föreslagna metoden för motionsavlämnande att innebära en väsentlig praktisk fördel, eftersom den ger honom möjlighet att, såsom redan 1946 års sakkunniga framhållit, bestämma vid vilken tidpunkt under kammarens sammanträde han skall avlämna sin motion. Ett på detta sätt förenklat motionsavlämnande synes kunna genomföras genom ändrad tillämpning av 55 § riksdagsordningen i dess nuvarande lydelse. I nämnda lagrum måste emellertid vissa jämkningar i ordalydelsen göras med hänsyn till förslaget om förenklade former för propositioners avlämnande.

I fråga om sättet för val av utskott m. m. föreslås i propositionen i huvudsak endast ett grundlagsfästade av rådande praxis beträffande val med gemensam lista. Detsamma gäller förslaget att val, som förrättas inom riksdagens utskott, nämnder och valmän, skola kunna ske med acklamation. Förslaget, som kräver ändringar i och tillägg till 33, 36 och 75 §§ riksdagsordningen, ansluter sig i sin helhet till de av de sakkunniga anförda synpunkterna. Utskottet finner det i propositionen framlagda förslaget ändamålsenligt, varför utskottet får tillstyrka detsamma.

Såsom i det föregående framhållits har departementschefen med hänsyn till den synnerliga angelägenheten av att yttrandefriheten i riksdagen icke i oträngt mål beskäres, icke ansett sig kunna biträda de sakkunnigas förslag om införande av rätt för kammare att besluta om tidsbegränsning av anföranden. Utskottet delar departementschefens principiella uppfattning, men kan för sin del icke anse, att de sakkunnigas förslag beträffande tidsbegränsning innebär ett rubbande av denna princip. Utskottet vill hänvisa till vad de sakkunniga anført i denna fråga (ovan s. 34) och härutöver framhålla, att beslut om tidsbegränsning under utdragna debatter kan medföra, att flera kammarledamöter få tillfälle att yttra sig än vad nu är fallet. Utskottet föreslår därför, i enlighet med de sakkunnigas förslag, att i 52 § riksdagsordningen en bestämmelse införes, att kammare, på förslag av talmannen, äger besluta, att anförande i viss fråga icke må överskrida av kammaren fastställd tidslängd och att sådant beslut skall fattas utan överläggning och genast träda i tillämpning.

Beträffande denna regels tillämpning vill utskottet i likhet med de sakkunniga framhålla, att tidsbegränsning endast bör tillgripas under det senare skedet av utdragna debatter, vilka därigenom kunna vinna i saklighet, koncentration och livfullhet. Utskottet har övervägt huruvida statsrådets

ledamöter genom ett särskilt stadgande skulle undantagas från beslut om tidsbegränsning. Enligt utskottets mening är ett sådant undantagsstadgande icke erforderligt. Skulle, sedan beslut om tidsbegränsning fattats, debatten ta en sådan vändning att fortsatt begränsning av anförandenas längd icke längre är lämplig, böra kamrarna givetvis ha rätt att på talmannens förslag besluta att upphäva det tidigare fattade beslutet om tidsbegränsning.

Beträffande replikrätten har departementschefen ej kunnat förorda de sakkunnigas förslag, att rätten till kort genmäle skulle frigöras från villkoret att den replikerande tidigare skall ha yttrat sig i debatten. Departementschefen har ansett, att en på detta sätt utsträckt replikrätt skulle kunna leda till en snedvridning av debatten. Utskottet vill erinra om att de sakkunniga ansett, att den utvidgade replikrätten skulle begränsas av bestämmelser i kamrarnas ordningsstadgor (12 §) med innebörd, att genmälet endast skall få innefatta en upplysning eller rättelse, i anledning av den andre talarens anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida; vidare att liksom nu är fallet talmannen skall pröva huruvida kort genmäle skall medgivas. Denna utvidgning av replikrätten bör givetvis endast avse kammarledamot vilkens personliga uttalanden av en annan talare missuppfattats på ett sådant sätt att han bör få tillfälle att lämna upplysning eller rättelse eller som personligen utsatts för angrepp. Den utvidgade replikrätten bör däremot icke medgivas ledamöter som anse sig utsatta för missuppfattning eller angrepp av annan talare som, utan att klart utpeka någon särskild ledamot, uttalat sig om en grupp eller åsiktsriktning. De av de sakkunniga föreslagna reglerna synas utskottet utgöra en tillräcklig garanti för att debatten ej skall snedvridas genom missbruk av replikrätten. Utskottet föreslår därför, att 52 § riksdagsordningen ändras på sådant sätt att bestämmelser beträffande replikrättens utvidgning kunna intagas i kamrarnas ordningsstadgor i enlighet med de sakkunnigas förslag.

De av de sakkunniga framförda förslagen att ge ledamot som vill ge kort replik företräde framför statsråd och att ge talmannen rätt att på begäran medge längre replik än de tre minuter, som nu föreskrivas i kamrarnas ordningsstadgor, dock högst 10 minuter, kräva för genomförande endast ändringar i och tillägg till § 20 kamrarnas ordningsstadgor. Förslagen ha av departementschefen lämnats utan erinran. Utskottet anser att dessa båda reformer böra genomföras men vill understryka, att talmannen, då han utnyttjar rätten att låta talare erhålla förlängd repliktid, i regel icke bör låta genmälet överskrida fem minuter.

Mot propositionens förslag beträffande interpellationer och enkla frågor har utskottet ingen erinran.

Förslaget innebär, att i 52 § riksdagsordningen bestämmelser införas, varigenom begreppen interpellation och enkel fråga grundlagsfästas och kamrarna ges rätt att föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande och besvarande av interpellationer och enkla frågor. Sistnämnda tillägg till nämnda lagrum avser att ge grundlagsstöddes åt en av de sakkunniga föreslagna bestämmelse i 20 § kamrarnas ord-

ningsstadgor, att vid besvarande av enkel fråga endast den ledamot som framställt spørsmålet och det statsråd, som lämnar svaret, skola få deltaga i överläggningen. såvida icke kammaren på förslag av talmannen eller annan ledamot utan överläggning annorlunda beslutar, *dels* åt nuvarande föreskrift i samma paragraf i kamrarnas ordningsstadgor, att beslut om huruvida interpellation skall få framställas icke får föregås av överläggning. Utskottet tillstyrker de föreslagna grundlagsändringarna och anser, att de av de sakkunniga föreslagna tilläggen till 20 § kamrarnas ordningsstadgor böra genomföras. Utskottet vill även uttala sig till förmån för de föreslagna reglerna i samma paragraf att interpellationsdebatt på talmannens hemställan skall förklaras avslutad och att formerna för framställande och besvarande av interpellation förenklas, dock med iakttagande av den jämkning beträffande statsråds skyldighet att omedelbart före interpellations besvarande utdela svaret i tryckt skick till kammarledamöterna som gjorts i det till propositionen fogade utkastet till ändringar i kamrarnas ordningsstadgor.

Utskottet har i detta sammanhang även upptagit det i motionen I: 396 framförda yrkandet med syfte att möjliggöra en förenklad form för sådana meddelanden till riksdagen, varom stadgas i 56 § riksdagsordningen. Utskottet delar motionärens uppfattning att dessa meddelanden, som uppläsas i kamrarna, på grund av sin utförlighet ofta äro svåra att följa i varje detalj. Såsom motionären framhållit vore det bättre, om stadgandet kunde givas en sådan form, att den statsrådsledamot som förordnats att framföra meddelandet, om han så anser lämpligt, redan före sammanträdet kan utdela meddelandet i tryckt eller stencilerad form till kammarledamöterna och vid sammanträdet muntligen endast lämna en inledande sammanfattning av meddelandet. Det i motionen framförda alternativet med innebörd att meddelandet skall kunna avlämnas direkt till kammarens kansli på samma sätt som i propositionen föreslås beträffande propositioner och motioner kan utskottet däremot icke tillstyrka.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag till ändring av bestämmelserna i 59 § riksdagsordningen rörande *bordläggning av utskottsutlåtanden* och anser jämväl att det föreslagna tillägget till 18 § kamrarnas ordningsstadgor bör verkställas.

Den av de sakkunniga rekommenderade jämkningen av praxis beträffande *äterremiss till utskott* synes utskottet i vissa fall kunna bli av värde för att främja en grundlig prövning av förekommande frågor.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla de svårigheter som för närvarande råda för de kammarledamöter, vilka ej varit närvarande då ett yrkande framställts under pågående debatt, att erhålla kännedom om detta yrkandes innebörd. Enligt utskottets mening torde denna svårighet kunna bemästras, därest på detta sätt framställda yrkanden omedelbart ansloges på en därför avsedd anslagstavla eller om talmannen vid föredragningen av förslaget till propositionsordning för votering redogjorde för innebörden av de under debatten framställda yrkandena. Utskottet vill rekommendera att

talmanskonferensen upptar denna fråga och därvid beaktar de här antydda lösningarna av densamma.

Utskottsväsendet.

De sakkunniga.

Vissa av de sakkunnigas viktigaste förslag hänföra sig till organisationen av de ständiga utskotten. De sakkunniga ha sagt sig vara av den uppfattningen att de haft att i främsta rummet beakta önskvärdheten av jämnare takt i utskottsarbetet och behovet av ökad utskottssysselsättning för andra kammarens ledamöter. Därvid hade de ej kunnat undgå att också komma in på problemet om budgetarbetets organisation.

De alternativ till omläggning av *budgetbehandlingen i utskott* som de sakkunniga prövat äro följande:

- a) uppdelning av budgetens utgiftssida på fackutskott, vilka arbeta under inseende och kontroll av ett överbudget- eller finansutskott, och
- b) ökad koncentration av behandlingen av budgetens utgiftssida till statsutskottet.

Någon förändring av den nuvarande ordningen för behandlingen av budgetens inkomstsida ha de sakkunniga icke övervägt.

De sakkunnigas majoritet har motsatt sig inrättande av s. k. fackutskott och som skäl härför anfört, att dels skulle dylika utskott genom sin sammansättning av speciellt sakkunniga frestas att behandla sina anslagsfrågor alltför generöst, dels skulle den splittrade budgetbehandlingen kräva ett överbudgetutskott som finge till uppgift att avbalansera de olika fackutskottens utgiftsförslag med hänsyn till riksstaten över huvud. Denna dubbelbehandling skulle verka tidsödande och omständlig.

Beträffande spörsmålet om en ännu mer än hittills till statsutskottet koncentrerad anslagsprövning så avböjer majoriteten av de sakkunniga tanken härpå bl. a. under hänvisning till att jordbruksutskottets inrättande 1909 avsåge bl. a. att avlasta statsutskottets redan då betungande arbetsbörda. Denna arbetsbörda hade sedan dess blivit avsevärt ökad. Att återföra jordbruksutskottets anslagsprövande uppgifter syntes därför majoriteten icke vara tillrådligt. Ej heller har majoriteten ansett, att bankoutskottet borde frångå den prövningen av alla de anslagsfrågor det nu behandlar. Utskottets särskilda uppgifter i avseende på riksdagen, dess verk m. m. gjorde det enligt majoritetens mening icke lämpligt att undandraga det prövningen av därmed förbundna anslagsfrågor. Däremot ha de sakkunniga framhållit, att principiella eller praktiska hinder ej torde möta för att de pensionsfrågor, som komma att kvarstå under riksdagens prövning, återföras från bankoutskottet till statsutskottet, varifrån de borttogos vid den 1909 gjorda omregleringen av de ständiga utskottens kompetensområden.

Beträffande frågan om kammarledamöternas utskottssysselsättning ha de sakkunniga erinrat om att denna fråga icke är ny samt att flera utvägar anvisats för dess lösning. De olika förslagen härtill ha de sakkunniga funnit kunna hänföras till följande fyra huvudgrupper:

a) Upphävande av kamrarnas paritetiska representation i de ständiga utskotten. Andra kammaren skulle då erhålla en mot dess större ledamotsantal svarande representation i berörda utskott. Kamrarna skulle därigenom få lika stora möjligheter att bereda sina ledamöter sysselsättning i ständigt utskott.

b) Utökande av antalet ständiga utskott.

c) Utökande av de ständiga utskottens ledamotsantal.

Enligt alternativ b) och c) skulle ökningen av antalet platser i ständigt utskott bli lika stor för båda kamrarna. De förslag till utskottsväsendets reorganisation, som framförts med syfte att bereda främst andrakammarledamöterna ökad utskottssysselsättning hade i flera fall varit att hänföra till två eller samtliga tre nämnda grupper.

d) Som ytterligare en möjlighet att bemästra sysselsättningsproblemet hade framhållits att det stode kammare fritt att beträffande samtliga utskott utom utrikesutskottet själv bestämma suppleanternas antal.

De sakkunniga ha under erinrande av att tidigare utredningar tagit avstånd därifrån ej funnit alternativ a) möjligt att genomföra. De ha, ehuru de samtidigt framhålla att ett upphävande av den paritetiska utskottsrepresentationen icke nödvändigtvis skulle behöva medföra någon påtaglig rubbning av första kammarens inflytande och därför icke heller måste anses vara oförenligt med vårt riksdagsskickets grundprinciper, icke velat förorda någon ändring i berört hänseende av den nuvarande ordningen.

De sakkunniga ha jämväl avvisat tanken att utöka suppleanternas antal bl. a. under hänvisning till att denna möjlighet redan nu torde vara väl utnyttjad.

Om tanken att utöka suppleanternas antal ha de sakkunniga anført, att det vore uppenbart att suppleantskap inte skänkte samma möjligheter att delta i utskottsarbete som ordinarie plats, att värdet av suppleantplats torde minska i den mån antalet suppleanter ökades samt att redan nu möjligheten att genom att utse ett stort antal suppleanter bereda kammarledamöterna sysselsättning i ständigt utskott torde vara väl utnyttjad. Till belägg härför ha de sakkunniga meddelat en tabell avseende förhållandena vid 1947 års riksdag, varav framgår att mot antalet ordinarie ledamöter i de ständiga och tillfälliga utskotten, vilka i vardera kammaren utgjorde 84, svarade i första kammaren 124 och i andra kammaren 145 suppleanter. De ha därför funnit att ej heller detta alternativ utgjorde någon lämplig lösning.

De utvägar för vinnande av en ökad utskottssysselsättning som därefter återstå äro alltså en ökning av antalet ständiga utskott och en höjning av antalet ledamöter i de ständiga utskotten. I båda dessa hänseenden ha de sakkunniga framkommit med förslag.

Frågan om *ökning av de ständiga utskottens antal* har av de sakkunniga berörts i samband med frågan om en jämkning av *arbetsfördelningen mellan utskotten*.

De sakkunniga ha föreslagit följande omreglering av de ständiga utskottens antal och kompetens.

De av *konstitutionsutskottet* jämlikt 38 § riksdagsordningen nu beredda frågorna rörande lagar och författningar om förvärvande och förlust av medborgarrätt överföras med hänsyn till sin beskaffenhet till lagutskott.

Statsutskottets stora arbetsbörda kan, med hänsyn till önskvärdheten att icke mer än nu splittra budgetarbetet, ej väsentligen minskas. Emellertid böra folkhushållningsfrågor av jordbruksnatur överföras till jordbruksutskottets prövning. Å andra sidan skulle till statsutskottet föras de under pensionsstaten fallande ärenden, som nu beredas av bankoutskottet. För att bättre kunna bemästra sitt arbete bör utskottet beredas möjlighet att inrätta en femte avdelning.

Från *bankoutskottet* överflyttas dels ärenden rörande pensionsstaten till statsutskottet, dels pensionslagstiftningsfrågor till lagutskott. Utskottets kompetens vidgas till att omfatta sådana frågor om det ekonomiska livets eller enskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra behandlas av annat utskott. Utskottets ändrade kompetens bör enligt de sakkunniga medföra att det i framtiden mer än hittills kan rekryteras bland riksdagsledamöter med särskild erfarenhet om näringslivets problem.

I fråga om *jordbruksutskottet* ha de sakkunniga föreslagit, att de lagärenden, utskottet bereder, återföras till lagutskott, där de torde kunna erhålla en tekniskt sakkunnigare granskning. Folkhushållningsfrågor av jordbruksnatur tillföras utskottet från statsutskottet.

Bevillningsutskottet har föreslagits frantagas prövningen av sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor, som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen (främst restriktionslagstiftningen). Med hänsyn till dessa ärendens sociala natur böra de beredas av lagutskott.

Lagutskotten böra på grund av sina enligt förslaget ökade arbetsuppgifter ökas till tre. Mellan de tre lagutskotten böra ärendena i stort sett fördelas så att till första lagutskottet remitteras civil-, straff-, process- och kyrkolagfrågor, till andra lagutskottet arbets- och sociallagstiftningsfrågor och till tredje lagutskottet frågor rörande fastighetsbildning, expropriation, skog, vatten, vägar, jakt, fiske och gruvor.

Inrättas ett tredje lagutskott, bör enligt de sakkunniga den nuvarande bestämmelsen i 42 § 3 mom. riksdagsordningen att lagutskotten skola å *gemensamma* sammanträden sig emellan fördela de till dem hörande ärendena ersättas med en föreskrift i riksdagsstadgan att fördelningen skall ske vid gemensamt sammanträde mellan ordföranden, vice ordföranden samt två för hela riksdagen utsedda ledamöter från varje utskott.

I fråga om *de ständiga utskottens medlemsantal* föreslå de sakkunniga i första hand en ökning av statsutskottet från 24 till 40 ledamöter. De ha därvid erinrat om att förslag tidigare framförts om utökning antingen så att avdelningarnas antal skulle kunna höjas från fyra till fem eller så att antalet medlemmar på varje avdelning skulle kunna ökas från sex till åtta. Som redan nämnts föreslå de sakkunniga att avdelningarnas antal skall utökas till fem. De ha emellertid ansett även det senare önskemålet vara

beaktansvärt. Nuvarande medlemsantal möjliggör enligt deras mening icke den allsidiga representation för partierna som är önskvärd med hänsyn till den avgörande betydelse avdelningsarbetet måste få inom utskottet. De på ordinarie avdelningsplats orepresenterade partierna kunde visserligen genom suppleanter i regel erhålla en viss representation i avdelningarna, men denna måste med nödvändighet i stort sett inskränkas till »observatörskap». Det föreslås därför att avdelningarnas medlemsantal ökas från sex till åtta. Med hänsyn till förslaget att statsutskottet skall fördelas på fem avdelningar skulle därför dess medlemsantal bli $5 \times 8 = 40$. Till de anförda skälen för den föreslagna utvidgningen av statsutskottet kommer enligt de sakkunniga att denna skulle vara av stor betydelse för att öka andrakammarledamöternas möjligheter till sysselsättning i ständigt utskott.

Även för bankoutskottet, lagutskotten och jordbruksutskottet föreslå de sakkunniga en höjning av ledamotsantalet, nämligen från nuvarande 16 till 20. Samma antal ledamöter föreslås det nya tredje lagutskottet skola få. De sakkunniga ha anført, att det enligt deras mening vore av underordnad betydelse om medlemsantalet i banko- och jordbruksutskotten bibehölles oförändrat eller ökades. För lagutskottens del skulle däremot en ökning medföra att utskottens sammansättning bättre kunde anpassas efter de mångskiftande ärenden som utskotten hade att bereda. Ur sysselsättningssynpunkt ha de sakkunniga ansett det angeläget att samtliga uppräknade utskott göras större.

De eventuella invändningar, som kunna anföras mot den skisserade utbyggnaden av de ständiga utskotten ha de sakkunniga ej funnit bärande.

Förslaget beträffande de ständiga utskottens organisation och arbetsuppgifter har föranlett tre reservationer.

Herr *Hallén* har reserverat sig till förmån för inrättande av fackutskott.

Dessa utskott skulle erhållas genom en uppdelning av statsutskottet på fem självständiga fackutskott. Mellan dessa utskott skulle ärendena i huvudsak uppdelas i följande fem huvudgrupper: Skol- eller undervisningsfrågor, försvarsfrågor, löne- och pensionsfrågor, kommunikations- eller trafikfrågor samt hälsovårds- och socialvårdsfrågor. Till det utskott som finge att handlägga de sistnämnda frågorna skulle också första, andra och tredje huvudtiteln remitteras. I övrigt finge ärendena fördelas efter graden av samhörighet med de fem uppräknade huvudgrupperna och under hänsynstagande till de olika fackutskottens arbetsbörda.

Herr *Nilsson* har avstyrkt den ifrågasatta överflyttningen av förslag beträffande sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor, som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen, från bevillningsutskottet till lagutskott och har till stöd därför anført.

Det må vara riktigt att det här rör sig om sociala frågor. Spörsmålet om i vilken grad dessa varor skola vara föremål för beskattning är emellertid ett bevillningsspörsmål och måste som sådant handläggas av bevillningsutskottet, vilket även enligt betänkandet avses. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara ägnat att främja dessa frågors sakliga behandling om de

uppdelas på två utskott. Inom bevillningsutskottet har man numera en aktningvärd sakkunskap samlad rörande dessa frågor. Jag anser inte att det föreligger tillräckliga skäl att nu avkoppla denna sakkunskap, särskilt som antalet dylika frågor är mycket ringa och bevillningsutskottet vederligt icke är särskilt överbelastat med arbete.

Slutligen har herr *Nilsson* med instämmande av herr *Senander* velat för åstadkommande av en bättre arbetsfördelning riksdagens ledamöter emellan upphäva den lika representationen för båda kamrarna i de gemensamma utskotten.

De sakkunniga ha i fråga om de tillfälliga utskotten erinrat att dessa alltsedan sin tillkomst varit utsatta för stark kritik och att vid upprepade tillfällen förslag väckts att avskaffa denna utskottstyp. Debatten har av de sakkunniga sammanfattats på följande sätt. Redan tidigt hade framhållits att utskotten icke kommit att fylla det avsedda syftet att få till stånd lämpliga utredningsorgan som kunde avpassas efter föreliggande frågor. Önskemål hade därför uttalats att de skulle ersättas av ett för båda kamrarna gemensamt permanent utskott. För utskottens bibehållande hade anförts att riksdagens ledamöter vunnit allt mera vana och erfarenhet vid deras begagnande och att utskotten utgjorde en värdefull skola för yngre riksdagsmän, som ej vunnit inträde i ständigt utskott. Häremot hade invänts att värdet i detta hänseende minskats, sedan utskotten från 1912 erhållit rätt att utse sekreterare. Kritiken mot utskotten hade vidare anmärkt att allvarliga olägenheter vållades av den dubbla utskottsbehandling som i allt större omfattning kom till stånd, därför att många av de motioner som fölle under tillfälligt utskotts behandling väcktes såsom likalydande i båda kamrarna, samt att det omfattande remissförfarande som tillämpades i utskotten ur synpunkten av riksdagsarbetets rationella organisation borde inskränkas. De sakkunniga ha sagt sig finna mycket i den framkomna kritiken vara berättigat.

De sakkunniga påpeka, att det senast av 1943 års utredning kritiserade remissväsendet icke undergått någon påtaglig minskning. Enligt deras uppfattning vållar remissväsendet ej sällan mera besvär än som kan anses motiverat med hänsyn till de tillfälliga utskottens syfte. De säga sig emellertid förutsätta att många motioner, som hittills beretts av tillfälligt utskott, däribland flera av de mest remisskrävande, komma att behandlas av ständigt utskott, därest den kompetensfördelning de föreslagit beträffande de ständiga utskotten genomföres. Flera mera betydande motioner av det slag som nu hänskjutas till tillfälligt utskott komme i så fall att beredas av bankoutskottet. Under sådana förhållanden borde antalet tillfälliga utskott kunna reduceras. De sakkunniga föreslå i anslutning till det sagda, att vardera kammaren skall tillsätta endast ett sådant utskott. Med hänsyn både till den arbetsbelastning som kan beräknas falla på dessa utskott och till kamrarnas medlemsantal ha de sakkunniga ansett att första kammarens utskott bör bestå av 12 ledamöter och andra kammarens av 20. Eftersom

utskottens benämning kommit att strida mot deras karaktär och faktiska uppgifter, förslå de sakkunniga att benämningen ändras till *allmänna beredningsutskott*.

De sakkunniga ha vidare anfört.

Om den föreslagna omorganisationen av de nuvarande tillfälliga utskotten genomföres, synes det oss angeläget att utskotten mer än hittills rekryteras också bland kammarledamöter med betydande erfarenhet av riksdagsarbetet. Därest de allmänna beredningsutskotten mer än de tillfälliga utskotten finge tillgodogöra sig den politiska kunnighet som finns representerad i kamrarna, skulle de bli av större värde både som en skola för yngre riksdagsmän och som beredningsorgan. Särskilt vilja vi understryka vikten av att riksdagsledamöter med tillräcklig riksdagserfarenhet sättas på ordförandeposterna.

Utskottstypen *enskilda utskott* föreslås skola grundlagsfästas.

De sakkunniga ha vidare berört frågan om motionärers närvaro i utskott. Härom ha de anfört.

Vi ha under våra överläggningar även diskuterat frågan huruvida utskottsarbetet skulle kunna främjas, därest det uttryckligen föreskrevs att motionär hade rätt eller rent av skyldighet att på kallelse närvara i utskott, då detta behandlar hans motion. Vi anse att det kunde vara till nytta för utskottets arbete, om det på angivet sätt direkt från motionären kunde inhämtas kompletterande upplysningar rörande motionen och dess syfte. Även för motionären borde en sådan kontakt med utskottet vara av ett visst värde. Det synes oss emellertid redan nu icke föreligga något hinder för utskottet att då det önskar upplysningar om en motion anmoda motionären eller motionärerna att infinna sig i utskottet. Under sådana förhållanden anse vi det icke nödvändigt att införa någon särskild bestämmelse om rätt eller skyldighet för motionär att närvara i utskott, då hans motion prövas. Praxis synes oss lämpligen böra få utveckla sig fritt utan särskilda bestämmelser. Vi vilja emellertid framhålla att redan nu förefintlig möjlighet i större utsträckning än hittills torde böra utnyttjas.

Departementschefen.

Efter att ha erinrat om att riksdagsarbetet som helhet väsentligen är beroende av hur utskottsarbetet är organiserat har departementschefen berört de alternativ till omläggning av budgetbehandlingen i utskott som de sakkunniga prövat.

Mot en uppdelning av budgetens utgiftssida på fackutskott kunna tydligen göras de allvarliga erinringar som framförts också av de sakkunniga, nämligen att fackutskott kunna befaras vara mindre benägna att iakttaga återhållsamhet vid tillstyrkande av anslag för de speciella ändamål för vilka utskotten betrakta sig som målsmän samt att fackutskotten måste kompletteras med ett sammanhållande utskott, ett överbudget- eller finansutskott, en anordning som emellertid måste göra arbetet tidsödande och organisationen tungrodd. Genom att mera strikt än nu är fallet koncentrera behandlingen av utgiftsfrågorna till statsutskottet skulle man måhända kunna

väsentligen undgå de olägenheter som följa av den bristande enhetligheten i budgetbehandlingen. En sådan koncentration skulle emellertid kräva en stor numerär ökning av statsutskottet. Inom utskottet komme med all sannolikhet att framtvingas en uppdelning av ärendena motsvarande de nyss nämnda fackutskotten varvid utskottet in pleno eller en av avdelningarna sammansatt delegation finge spela rollen av överbudget- eller finansutskott. En lösning efter denna linje komme därför att väsentligen innebära en återgång till vad som gällde före 1909 års utskottsreform, vilken bl. a. avsåg just att lätta statsutskottets arbetsbörda.

På grund av nu nämnda omständigheter har departementschefen ansett, att man icke nu borde överväga någon mera genomgripande reform av utskottsorganisationen. Enligt departementschefens mening torde däremot de jämkningar i arbetsfördelningen mellan de ständiga utskotten böra genomföras som kunna finnas lämpliga. De förslag som i dessa delar framlagts av de sakkunniga ha förefallit departementschefen i stort sett väl avvägda bl. a. med hänsyn till att de innebära en ökad utskottssysselsättning för andra kammarens ledamöter. Emellertid har departementschefen ej funnit tillräckliga skäl föreligga att till lagutskottet överflytta handläggningen av förslag beträffande sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen och som nu beredas av bevillningsutskottet. I denna del har departementschefen biträtt den av en av de sakkunniga avgivna reservationen för bibehållande av nuvarande ordning. Vidare har departementschefen efter viss tvekan anslutit sig till kommitténs tanke att till lagutskott överflytta de uppgifter i avseende å lagfrågor som tillkomma jordbruksutskottet. Departementschefen har alltså tillstyrkt följande förslag:

Frågor rörande lagar och författningar om förvärvande och förlust av medborgarrätt fräntas konstitutionsutskottets prövning och beredas i stället av lagutskott.

Under pensionsstaten fallande ärenden, som nu prövas av bankoutskottet, överföras till statsutskottet. Pensionslagstiftningsfrågorna överflyttas från bankoutskottet till lagutskott.

Till bankoutskottet hänskjutas i stället sådana frågor om det ekonomiska livets eller enskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra behandlas av annat utskott.

Sådana folkhushållningsfrågor som äro av utpräglad jordbruksnatur prövas av jordbruksutskottet i stället för av statsutskottet.

De lagfrågor som nu beredas av jordbruksutskottet återföras till lagutskott.

Ett tredje lagutskott inrättas och i samband härmed genomföres omfördelning av ärendena mellan lagutskotten. Reglerna om hur fördelningen skall bestämmas överflyttas från riksdagsordningen till riksdagsstadgan.

Jämkningsen av arbetsfördelningen mellan de ständiga utskotten bör enligt departementschefens uppfattning föranleda ändringar i 38 och 39 samt 41—43 §§ riksdagsordningen.

Beträffande frågan om en ökning av ledamotsantalet i de ständiga utskotten har departementschefen framhållit:

Vad angår ledamöternas utskottssysselsättning är det, som framhållits av såväl 1943 års utredning som de sakkunniga, angeläget att ett så stort antal riksdagsmän som möjligt deltar i utskottsarbetet. Härvid komma tydligen främst de ständiga och särskilda utskotten i fråga. Emellertid föreslås att vardera kammarens tillfälliga utskott skola ersättas med ett allmänt beredningsutskott. Vid bifall härtill uppkommer tydligen en ökad mera permanent sysselsättningsmöjlighet. Den ideala lösningen vore självfallet att plats som ordinarie ledamot eller suppleant i ständigt utskott eller allmänt beredningsutskott kunde beredas praktiskt taget samtliga kammarledamöter. En viss marginal bör naturligtvis finnas bl. a. med hänsyn till att de statsråd som äro riksdagsledamöter och talmännen ej kunna vara utskottsledamöter. Här uppstå emellertid vissa svårigheter med hänsyn till kamrarnas paritetiska utskottsrepresentation och deras olika numerär. I likhet med de sakkunnigas majoritet anser jag mig ej böra förorda upphävande av den jämlika representationen, som ur principiella synpunkter är riktigast. Problemet om ledamöternas utskottssysselsättning är nu väsentligen ett andrakammarproblem. Som framgår av de siffror som lämnats av de sakkunniga äro redan nu praktiskt taget alla därför disponibla ledamöter av första kammaren utskottsplacerade. En mera väsentlig ökning av utskottens ledamotsantal skulle därför för första kammarens vidkommande framkalla ett sysselsättningsproblem rakt motsatt det som nu föreligger beträffande andra kammaren. Lösningen torde därför böra få karaktären av en kompromiss.

Beträffande bestämmandet av ledamotsantalet i de ständiga utskotten har man också, framhåller departementschefen, att taga hänsyn till arbets-synpunkten. Enligt departementschefens mening kan en utökning av ett utskotts ledamotsantal möjliggöra ett effektivare arbete, i vissa fall genom att utskottet uppdelas på avdelningar och i andra genom den allsidigare belysning som förekommande frågor kunna få i en större församling. För statsutskottets del hade särskilt framhållits önskemålet att utskottet skulle kunna organiseras på en ytterligare, femte, avdelning. Samtidigt kunde emellertid en utökning medföra olägenheter genom att utskotten som arbetsorganisationer bleve mera tungrodda.

Under hänsynstagande till nu anförda synpunkter har departementschefen ansett sig böra föreslå följande:

Statsutskottets ledamotsantal ökas från 24 till 30 för att möjliggöra indelning på fem sexmannaavdelningar. Jordbruksutskottet erhåller med hänsyn till sin även efter de föreslagna jämkningarna beydande arbetsbörd a ytterligare fyra ledamöter och utökas alltså från 16 till 20 ledamöter. De båda nuvarande lagutskotten och bankoutskottet bibehållas vid ett ledamotsantal av 16 för vart och ett av dem. Det tredje lagutskottet erhåller likaledes 16 ledamöter.

Vad nu föreslagits innebär en utökning av de ständiga utskottens leda-

motsantal från vardera kammaren från nuvarande 72 till 85 medan de sakkunnigas förslag innebär en ökning till 98.

Även om man medräknar utbytet av de nuvarande tillfälliga utskotten mot de föreslagna allmänna beredningsutskotten uppkommer en nettoökning. Talen bli emellertid då något olika för de båda kamrarna. I första kammaren är ledamotsantalet i de ständiga utskotten som nämnts 72, vartill böra läggas 16 ledamöter i tillfälliga utskott. Sammanlagda antalet ledamotsplatser i ständiga och tillfälliga utskott är alltså 88. Häremot stå enligt förslaget 85 ledamotsplatser i ständiga utskott samt 12 platser i det allmänna beredningsutskottet, tillhoppa 97. För andra kammarens del bli motsvarande siffror: nuvarande antal platser i ständiga utskott 72, platser i tillfälliga utskott 30, summa 102; platser i ständiga utskott enligt förslaget 85, i allmänt beredningsutskott 20, summa 105.

Förslagen beträffande utskottens antal samt ledamotsantalet föranleda ändringar i 53 § regeringsformen och 36 § riksdagsordningen.

De sakkunnigas förslag att ersätta de tillfälliga utskotten med ett allmänt beredningsutskott för vardera kammaren bör enligt departementschefens mening genomföras. Departementschefen har vidare anslutit sig till kommitténs förslag att genom ett tillägg till 36 § riksdagsordningen grundlagsfästa utskottstypen enskilda utskott.

I ämnet väckta motioner.

I de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna yrkas, såvitt avser förslaget om nya bestämmelser rörande utskottens antal, sammansättning och uppgifter, följande:

I) i motionen II: 545 av herr *von Friesen*

»att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 måtte besluta, att kommunallagarna behandlas av lagutskott,

att antalet medlemmar i konstitutionsutskottet minskas från 20 till 16, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig lagtext.»

II) i motionen I: 412 av herr *Wistrand*

»att riksdagen måtte avslå propositionen nr 244 i de delar som syfta till en utbyggnad av de ständiga utskotten.»

Utskottet.

Utskottet anser de i propositionen framförda förslagen beträffande utskottsväsendet vara väl avvägda. Visserligen tillgodose propositionens förslag icke i samma utsträckning som de sakkunnigas förslag de rådande önskemålen om bättre möjligheter att deltaga i arbete i ständigt utskott. Utskottet anser emellertid att såväl första kammarens betydande svårigheter att besätta ett avsevärt större antal utskottsplatser än det nuvarande som arbets tekniska hänsyn bestämt tala för den mindre utbyggnad av de ständiga utskotten, som föreslås i propositionen. De föreslagna jämkningarna i de ständiga utskottens kompetens synas utskottet vara väl ägnade att främja såväl en

jämnare arbetsfördelning mellan utskotten som en saklig prövning av ärendena. Utskottet tillstyrker därför,

att lagar och författningar om förvärvande och förlust av medborgarrätt fräntagas *konstitutionsutskottet* och överföras till lagutskott. Det i motioken II: 545 framställda yrkandet att beredningen av frågor rörande kommunallagar skall överföras från konstitutionsutskottet till lagutskott och att konstitutionsutskottets medlemsantal skall minskas till 16 har utskottet däremot icke kunnat biträda;

att *statsutskottets* medlemsantal utökas från 24 till 30, så att utskottet till underlättande av budgetarbetets avslutande före den 1 juni kan fördela sitt arbete på fem avdelningar. Beträffande den föreslagna jämkningen i statsutskottets kompetens tillstyrker utskottet, att folkhushållningsfrågor av jordbruksnatur skola överföras till jordbruksutskottet. I propositionen föreslås vidare, att statsutskottet skall bereda de ärenden rörande pensionsstaten, som för närvarande prövas av bankoutskottet. Utskottet, som tillstyrker detta förslag, anser emellertid att *samtliga* de pensionsärenden, som för närvarande handläggas av bankoutskottet och beröra det statliga pensionsväsendet, i den mån det icke avser riksdagen och dess verk, böra överföras till statsutskottet. Det vore nämligen enligt utskottets mening en mindre rationell ordning att, medan beträffande lönefrågor såväl anslagsfrågor som lönereglementen gå till ett och samma utskott, låta anslagen under pensionsstaten behandlas av statsutskottet, medan de därmed nära förbundna pensionsreglementena (i riksdagsordningen kallade lagar och författningar angående pensionsväsendet) beredas av lagutskott. Utskottet vill beträffande statsutskottet vidare erinra om att 1946 års sakkunniga som motiv till sitt förslag att utöka statsutskottets medlemsantal till 40 bl. a. anförde, att nuvarande medlemsantal ej möjliggjorde den allsidiga representation i avdelningarna som vore önskvärd. Även om utskottet ej kunnat tillstyrka en så avsevärd utökning av statsutskottets medlemsantal, delar utskottet de sakkunnigas uppfattning om önskvärdheten av en allsidigare sammansättning av avdelningarna. Utskottet vill därför rekommendera att statsutskottet upptar till övervägande huruvida här avsedda syfte skulle kunna uppnås genom att låta ett visst antal suppleanter med samma ställning som ordinarie ledamöter deltaga i arbetet på avdelningarna;

att *bankoutskottet* fräntages befattningen med pensionsärendena, vilka överföras till statsutskottet. Utskottet biträder även förslaget, att bankoutskottet skall få bereda sådana frågor rörande det ekonomiska livets eller enskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra behandlas av annat utskott. Utskottet anser propositionens förslag på denna punkt vara av särskild betydelse, då det ger möjlighet att samla de viktiga ekonomiskt politiska frågor som här avses till ett utskott, som efter pensionsfrågornas utbrytande bör kunna ges en sådan sammansättning, att det blir särskilt väl skickat att behandla dessa spörsmål. I den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen av 41 § riksdagsordningen har

utskottet föreslagit en mindre jämkning i syfte att särskilt understryka, att frågor av allmänt ekonomisk innebörd avses skola beredas av bankoutskottet;

att *jordbruksutskottets* medlemsantal ökas från 16 till 20, att utskottet från statsutskottet erhåller sådana folkhushållningsfrågor som äro av utpräglad jordbruksnatur och att de lagfrågor utskottet hittills prövat överböras till lagutskott. Utskottet har i detta sammanhang haft att ta ställning till det i motionen I: 391 gjorda påpekandet, att det föreslagna överbörandet av folkhushållningsfrågor av utpräglad jordbruksnatur från statsutskottet till jordbruksutskottet ej kommit till uttryck i den föreslagna grundlagstexten (43 § riksdagsordningen). Enligt 1946 års sakkunnigas mening kunde denna jämkning i de båda utskottens kompetens ske utan någon ändring i 1 mom. av anförda lagrum. Utskottet vill erinra om att jordbruksutskottet enligt nämnda paragraf skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad angår jordbruksärenden. Att härmed endast kan anses 9:e huvudtiteln synes uppenbart; utskottet anser emellertid att folkhushållningsärenden av jordbruksnatur kunna sägas äga ett så nära samband med jordbruksärendena att de med tillämpning av 44 § riksdagsordningen torde kunna hänvisas till jordbruksutskottet, trots att de enligt de i riksdagsordningen givna kompetensreglerna skulle ha beretts av statsutskottet. Det är enligt utskottets mening så mycket lämpligare att den föreslagna jämkningen sker genom en ändrad praxis som starka betänkligheter kunna anföras mot att i grundlagstexten införa särskilda bestämmelser som avse frågor av så tillfällig, krisbetonad natur som det här gäller;

att *lagutskottens* antal ökas till tre och att ärendena fördelas mellan dessa utskott på sätt som föreslås i propositionen. Utskottet vill framhålla önskvärdheten av att kompetensfördelningen mellan utskotten icke ges en så sträng tillämpning att lagfrågorna fördelas alltför ojämnt emellan utskotten. Utskottet anser den föreslagna utökningen av antalet lagutskott väl motiverad icke blott med hänsyn till att vissa lagfrågor föreslås överbörade till lagutskott från konstitutions- och jordbruksutskotten utan även på grund av att lagfrågorna med hänsyn till sin natur kräva ett synnerligen grundligt övervägande och därför måste bli lidande, om de undergå en forcederad behandling. Erfarenheten har visat att två lagutskott redan med nuvarande arbetsbelastning icke varit tillräckligt för att en mindre önskvärd forcering i vissa fall skall kunna undvikas. Därest lagutskottens antal utökas torde det även bli möjligt att i vissa fall undvika tillsättandet av särskilda utskott för stora lagfrågors behandling. Därigenom skulle de rubbningar i de ständiga utskottens arbete, som tillsättandet av särskilda utskott vållar, kunna undvikas. Mot förslaget att fördelningen av ärendena mellan lagutskotten skall verkställas vid ett gemensamt sammanträde mellan ordföranden, vice ordföranden samt två för hela riksdagstiden utsedda ledamöter från varje lagutskott har utskottet ingen erinran. I enlighet med vad som förutsettes i propositionen böra de nya fördelningsreglerna intagas i riksdagsstadgan;

att de *tillfälliga utskotten* ersättas med ett *allmänt beredningsutskott* i vardera kammaren och att dessa utskott bestå av i första kammaren 12 och i andra kammaren 20 ledamöter. Utskottet anser att dessa utskott böra givas den sammansättning som föreslagits av 1946 års sakkunniga. I samband med de tillfälliga utskottens avskaffande böra, på sätt som föreslagits av departementschefen, de enskilda utskotten grundlagsfästas.

De av utskottet tillstyrkta förändringarna i utskottsväsendets organisation och utskottens kompetens föranleda ändringar i och tillägg till 53 § regeringsformen och 36, 38, 39, 41, 42 och 43 §§ riksdagsordningen.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att 1946 års sakkunniga i sitt betänkande framhållit önskvärdheten av att motionär beredd tillfälle att närvara i utskott, då detta behandlade hans motion. De synpunkter de sakkunniga framfört beträffande detta spörsmål (ovan s. 47 f.) anser utskottet vara beaktansvärda. Utskottet vill emellertid framhålla, att utskotten redan nu äga möjlighet att, då så befinnes önskvärt, låta motionärerna personligen inför utskottet redogöra för sina motioners innebörd eller syfte.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen samt motionerna I: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545

a) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 12, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.¹

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

Regeringsformen.

§ 49.

1:o. Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar, vilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskild av Ko-

§ 49.

1:o. Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar, vilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskild av Ko-

¹ Där annorlunda ej särskilt angives överensstämma Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

nungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande riksdagen i kraft av denna grundlag sammankomma till lagtima möte varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; *Konungen dock obetaget att, emellan lagtima riksdagar, urtima riksdag sammankalla.*

Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framlägges, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas.

Å urtima riksdag skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras för beredning av därvid förekommande ärenden.

§ 58.

För varje lagtima riksdag låte Konungen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och ut-

nungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande riksdagen i kraft av denna grundlag sammankomma varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter.

Om riksdagens sessioner och om rätt för Konungen eller visst antal av vardera kammarens ledamöter att vinna riksdagens inkallande under tid, då riksdagssession ej pågår, stadgas i 2 § riksdagsordningen. Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i 91, 92, 93, 94 och 109 §§ finnes därom stadgat.

§ 53.

Varje riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, tre lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas. *Vardera kammaren skall ock tillsätta ett allmänt beredningsutskott.*

Å riksdag, som sammanträder efter upplösning, varom i § 109 stadgas, skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras.

§ 58.

Konungen låte årligen för riksdagen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och utgif-

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 49.

1:o. Riksdagen representerar — — riksdag sammankalla (= nuv. lydelse).
Urtima riksdag varde ock sammankallad, om sextiofem ledamöter av första kammaren eller etthundra ledamöter av andra kammaren begära det. I sådant fall skall särskilt skäl uppgivas och kallelsen ske senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

Hos urtima — — — oskiljaktigt sammanhang (= nuv. lydelse).

(Nuvarande lydelse.)

gifter, fordringar och skulder. Skulle genom traktater med främmande makter några medel riket tillflyta, skall för dem på lika sätt redovisas.

§ 63.

1:o. *Varje lagtima* riksdag skall, efter förslag av Konungen, i den ordning, som gäller för riksstatens reglerande, antaga beredskapsstat för försvarsväsendet, upptagande de särskilda anslag, som vid krigsfara eller krig, vari riket befinner sig, erfordras för upprätthållande av dess fred och oberoende. Riksdagen må därvid bestämma, att anslag ej får tagas i anspråk, förrän riksdagskallelse utfärdats.

Under tid, då riksdag ej är samlad, eller inom tio dagar från dess öppnande må Konungen efter rådpläging med utrikesnämnden fastställa förskottsstat, upptagande anslag, som uppförts å beredskapsstaten.

Förskottsstaten gäller, där ej annat av riksdagen beslutes, till och med trettionde dagen från riksdagens öppnande.

§ 72.

Riksbanken förbliver — — — stiftad lag.

Fullmäktige för — — — prövar skäligt.

Fullmäktige utse — — — hans ställe.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, tre lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas. Vardera kammaren skall ock tillsätta ett allmänt beredningsutskott.

Å urtima — — — förekommande ärenden (= nuv. lydelse).

§ 58.

Nuvarande lydelse.

(Utskottets förslag.)

ter, fordringar och skulder. Skulle genom traktater med främmande makter några medel riket tillflyta, skall för dem på lika sätt redovisas.

§ 63.

1:o. *Riksdagen* skall *ärligen*, efter förslag av Konungen, i den ordning, som gäller för riksstatens reglerande, antaga beredskapsstat för försvarsväsendet, upptagande de särskilda anslag, som vid krigsfara eller krig, vari riket befinner sig, erfordras för upprätthållande av dess fred och oberoende. Riksdagen må därvid bestämma, att anslag ej får tagas i anspråk, förrän riksdagskallelse utfärdats.

Under tid, då riksdagssession ej pågår, eller inom tio dagar från sessions början må Konungen efter rådpläging med utrikesnämnden fastställa förskottsstat, upptagande anslag, som uppförts å beredskapsstaten.

Förskottsstaten gäller, där ej annat av riksdagen beslutes, till och med trettionde dagen från sessions början.

§ 72.

(Nuvarande lydelse.)

Riksbanken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse; dock att undantag härifrån, där sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må för viss tid medgivas av Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagen ej är samlad, av Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret. Dyligt av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande skall, därest detsamma icke varder av nästföljande riksdag inom tjugu dagar från riksdagens början gillat, efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

§ 74.

Från den dag, då, enligt beslut av Konungen i statsrådet och efter utfärdande av riksdagskallelse, rikets krigsmakt eller någon del därav ställes på krigsfot, vare sig för upprätthållande av rikets neutralitet, därest den, vid krig mellan främmande makter, av någon bland de krigförande skulle hotas eller kränkas, eller för avvärjande av ett befarat eller börjat angrepp, och intill den dag, då krigsmakten skall återgå till fredsfot, äge Konungen att i den ordning, på det sätt och på de villkor samt med den skyldighet för staten till ersättning, som bestämmas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag, låta av kommuner eller enskilda utfordra förnödenheter och tjänstbarheter, som må va-

(Utskottets förslag.)

Riksbanken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse; dock att undantag härifrån, där sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må för viss tid medgivas av Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagssession ej pågår, av Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret. Dyligt av Konungen då session ej pågår lämnat medgivande skall, därest detsamma icke varder vid nästföljande session inom tjugu dagar från dess början av riksdagen gillat, efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

§ 74.

Från den dag, då enligt beslut av Konungen i statsrådet och sedan riksdagen, om session ej pågår, blivit inkallad, rikets krigsmakt eller någon del därav ställes på krigsfot, vare sig för upprätthållande av rikets neutralitet, därest den, vid krig mellan främmande makter, av någon bland de krigförande skulle hotas eller kränkas, eller för avvärjande av ett befarat eller börjat angrepp, och intill den dag, då krigsmakten skall återgå till fredsfot, äge Konungen att i den ordning, på det sätt och på de villkor samt med den skyldighet för staten till ersättning, som bestämmas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag, låta av kommuner eller enskilda utfordra förnödenheter och tjänstbarheter, som må

(Nuvarande lydelse.)

ra att i orten tillgå och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses.

§ 81.

Denna regeringsform samt rikets övriga grundlagar kunna icke ändras eller upphävas, utan genom Konungens och två *lagtima* riksdagars beslut.

Då riksdagen — — — — — ej godkänner.

§ 87.

1:o. Riksdagen äge gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag ävensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäva. Ej må Konungen utan riksdagens samtycke, och icke riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal avskaffa. Frågor härom må i riksdagens kamrar kunna väckas och skola, sedan vederbörande utskott däröver blivit hört, av riksdagen avgöras. Beslutar riksdagen för sin del någon ny lag eller gammal lags upphävande eller förändring, avlämnas förslag därom till Konungen, som inhämtade statsrådets och lagrådets tankar däröver, och sedan Han Sitt

(Utskottets förslag.)

vara att i orten tillgå och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses.

§ 81.

Denna regeringsform samt rikets övriga grundlagar kunna icke ändras eller upphävas, utan genom Konungens och två riksdagars beslut.

§ 87.

1:o. Riksdagen äge gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag ävensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäva. Ej må Konungen utan riksdagens samtycke, och icke riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal avskaffa. Frågor härom må i riksdagens kamrar kunna väckas och skola, sedan vederbörande utskott däröver blivit hört, av riksdagen avgöras. Beslutar riksdagen för sin del någon ny lag eller gammal lags upphävande eller förändring, avlämnas förslag därom till Konungen, som inhämtade statsrådets och lagrådets tankar däröver, och sedan Han Sitt

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 63.

Nuvarande lydelse.

§ 72.

Nuvarande lydelse.

§ 74.

Nuvarande lydelse.

§ 81.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

beslut fattat, meddele riksdagen an-
tingen Sitt samtycke till dess åstun-
dan eller Sina skäl att det vägra. Kan
Konungen icke förr, än riksdagen åt-
skiljes, fatta och meddela Sitt beslut,
vare Han oförhindrad att före näst-
följande riksdags öppnande förslaget
ordagrant bifalla och allmän kungö-
relse därom utfärda. Sker det ej, an-
ses förslaget hava förfallit, och Ko-
nungen underrätte då riksdagen vid
dess nästa sammankomst om de skäl,
som hindrat förslagets antagande.
Finner Konungen gott någon lagfråga
för riksdagen framställa, äske Han
statsrådets och lagrådets yttrande
däröver, samt meddele Sin proposi-
tion tillika med berörda yttranden åt
riksdagen, som med frågan vidare för-
far, såsom i riksdagsordningen sägs.

2:o. Riksdagen äge ock gemensamt
med Konungen stifta, förändra eller
upphäva kyrkolag; dock att därvid
erfordras samtycke jämväl av all-
mänt kyrkomöte. Över förslag angå-
ende dylik lag skola, på sätt i mom. 1
sägs, statsrådets och lagrådets tankar
inhämtas och jämte Konungens pro-
position, då sådan göres, riksdagen
meddelas. Har ej förslag, varom nu
fråga är, före början av riksdagen
näst efter den, som framställt eller
antagit förslaget, blivit såsom lag ge-
nom allmän kungörelse utfärdat, vare
det förfallet, och Konungen under-
rätte då riksdagen om de skäl, som
hindrat förslagets antagande.

beslut fattat, meddele riksdagen an-
tingen Sitt samtycke till dess åstun-
dan eller Sina skäl att det vägra. Kan
Konungen icke förr, än riksdagen åt-
skiljes, fatta och meddela Sitt beslut,
vare Han oförhindrad att före näst-
följande riksdags öppnande *eller,*
därest denna öppnas inom tio dagar
från den föregående riksdagens slut,
senast tio dagar efter öppnandet för-
slaget ordagrant bifalla och allmän
kungörelse därom utfärda. Sker det
ej, anses förslaget hava förfallit, och
Konungen underrätte då riksdagen
vid dess nästa sammankomst om de
skäl, som hindrat förslagets anta-
gande. Finner Konungen gott någon
lagfråga för riksdagen framställa,
äske Han statsrådet och lagrådets
yttrande däröver, samt meddele Sin
proposition tillika med berörda ytt-
randen åt riksdagen, som med frågan
vidare förfar, såsom i riksdagsord-
ningen sägs.

2:o. Riksdagen äge ock gemensamt
med Konungen stifta, förändra eller
upphäva kyrkolag; dock att därvid
erfordras samtycke jämväl av all-
mänt kyrkomöte. Över förslag angå-
ende dylik lag skola, på sätt i mom. 1
sägs, statsrådets och lagrådets tankar
inhämtas och jämte Konungens pro-
position, då sådan göres, riksdagen
meddelas. Har ej förslag, varom nu
fråga är, före *öppnandet* av riksdagen
näst efter den, som framställt
eller antagit förslaget *eller, därest*
nästföljande riksdag öppnas inom
tio dagar från den föregående riks-
dagens slut, senast tio dagar efter
öppnandet blivit såsom lag genom
allmän kungörelse utfärdat, vare det
förfallet, och Konungen underrätte

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

då riksdagen om de skäl, som hindrat förslaget antagande.

§ 88.

Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhålles som med sådan lags stiftande. De förklaringar, som, till svar på inkomna förfrågningar om lagens rätta mening, Konungen genom Dess högsta domstol *emellan riksdagarna* giver, kunna ogillas av *först därefter sammanträdande riksdag*, så ock, om förklaring angår ämne, som till kyrkolag hörer, av det allmänna kyrkomöte, som efter förklaringens meddelande först hålles, och må dylika förklaringar, där de sålunda ogillade blivit, ej längre gälla eller av domstolarna iakttagas och åberopas.

§ 88.

Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhålles som med sådan lags stiftande. De förklaringar, som, till svar på inkomna förfrågningar om lagens rätta mening, Konungen genom Dess högsta domstol giver *under tid, då session ej pågår*, kunna ogillas *senast av den riksdag som nästföljande år samlas*, så ock, om förklaring angår ämne, som till kyrkolag hörer, av det allmänna kyrkomöte, som efter förklaringens meddelande först hålles, och må dylika förklaringar, där de sålunda ogillade blivit, ej längre gälla eller av domstolarna iakttagas och åberopas.

§ 97.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen väljas *å lagtima riksdag* för tid och på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör *därvid jämväl* för en var av dem utses en ställföreträdare av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, att i dennes ställe utöva ämbetet i de fall instruktionen angiver.

§ 97.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen väljas för tid och på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör *samtidigt* för en var av dem utses en ställföreträdare av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, att i dennes ställe utöva ämbetet i de fall instruktionen angiver.

Skulle ombudsman — — — — — blivit vald.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren ome-

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 87.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

delbart ämbetet; och skall, om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under *det lagtima riksdag ej är församlat*, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under *tid, då riksdagssession ej pågår*, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 100.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen åligge, att, var för sig, till *varje lagtima riksdag* avlämna redogörelse för förvaltningen av de dem förtrodda ämbeten samt däruti, en var med avseende på det område, som genom 96 § är bestämt för hans ämbetsutövning, utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka la-

§ 100.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen åligge, att, var för sig, till *riksdagen* avlämna *årlig* redogörelse för förvaltningen av de dem förtrodda ämbeten samt däruti, en var med avseende på det område, som genom 96 § är bestämt för hans ämbetsutövning, utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagar-

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 88.

Nuvarande lydelse.

§ 97.

Nuvarande lydelse.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden med lagtima riksdag icke pågå, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

(Nuvarande lydelse.)

garnas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring.

§ 103.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom föregående § handlar, likväl kunde anses böra från detta kall skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller några av högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter skola anses vara ifrån riksdagens förtroende uteslutna, blive han eller de därefter av Konungen, hos vilken riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet genom nådigt avsked skilde. Dock tillägge Konungen honom eller dem vardera en årlig pension till lörens halva belopp.

§ 105.

Lagtima riksdags konstitutionsutskott åligger att äska de protokoll, som uti statsrådet blivit förda. Sådant särskilt protokoll som i 9 § sägs må dock äskas allenast i vad angår visst av utskottet uppgivet mål. Sker det, pröve Konungen, huruvida, med hänsyn till rikets säkerhet eller and-

(Utskottets förslag.)

nas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring.

§ 103.

Riksdagen skall vart fjärde år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom föregående § handlar, likväl kunde anses böra från detta kall skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller några av högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter skola anses vara ifrån riksdagens förtroende uteslutna, blive han eller de därefter av Konungen, hos vilken riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet genom nådigt avsked skilde. Dock tillägge Konungen honom eller dem vardera en årlig pension till lörens halva belopp.

§ 105.

Konstitutionsutskottet åligger att äska de protokoll, som uti statsrådet blivit förda. Sådant särskilt protokoll som i 9 § sägs må dock äskas allenast i vad angår visst av utskottet uppgivet mål. Sker det, pröve Konungen, huruvida, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 100.

Nuvarande lydelse.

§ 103.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

ra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, hinder möter för protokollets överlämnande till utskottet. Ej må protokollet vägras, utan att utrikesnämnden erhållit tillfälle att yttra sig i ämnet.

till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, hinder möter för protokollets överlämnande till utskottet. Ej må protokollet vägras, utan att utrikesnämnden erhållit tillfälle att yttra sig i ämnet.

Protokoll i — — — — — uppgivna händelser.

§ 108.¹

Lagtima riksdag skall vart fjärde år, på sätt i riksdagsordningen sägs, förordna sex för kunskaper och lärdom kända personer att jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Av dessa kommitterade skola två, utom justitieombudsmannen, vara lagfarna. Tryckfrihetskommittén må icke fatta beslut utan att, jämte justitieombudsmannen, minst tre kommitterade deltaga i beslutet.

§ 108.

Konungen må upplösa riksdagen, därest Han, såsom i riksdagsordningen sägs, förordnar om nya val till båda kamrarna, eller den ena av dem. Varder riksdagen upplöst, skall den sammanträda å den tid inom tre månader från upplösningen, som Konungen bestämmer, samt må ej vidare av Konungen upplösas förr än efter fyra månader från det senare sammanträdet början.

§ 109.

Lagtima riksdag kan ej utan egen begäran upplösas förr än den varit fyra månader tillsammans, därest icke Konungen, såsom i riksdagsordningen sägs, förordnar om nya val till båda kamrarna, eller den ena av dem, i vilka fall riksdagen skall, med bibehållande av sin egenskap utav lagtima, sammanträda å den tid inom tre månader från det riksdagen blev

§ 109.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 105.

Nuvarande lydelse.

§ 108.

Nuvarande lydelse.

¹ I konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 vid innevarande års riksdag ha föreslagits vissa ändringar avseende 108 och 109 §§. Konstitutionsutskottets förslag innebär bl. a. att 108 § skall utgå och ersättas av 109 § 1 och 2 st. Utskottets förslag har jämkats med hänsyn härtill.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

upplöst, som Konungen bestämmer, samt må ej vidare av Konungen upplösas förr än efter fyra månader från det senare sammanträdet början.

Urtima riksdag äger Konungen, när Han för gott finner, åtskilja, och vare urtima riksdag alltid upplöst, innan tid för lagtima riksdags sammanträde infaller.

Där så — — — — — bevillning beslutats.

§ 110.

Ej må — — — är fråga.

Bliver riksdagsman, *medan riksdag samlad är*, eller under resa till eller ifrån riksdagen, när man vet honom i sådant ärende stadd vara, med ord eller gärning ofredad, gälle därom vad angående våld eller förolämpning emot Konungens ämbetsmän, i eller för ämbete, i allmän lag stadgat är. Samma lag vare, om riksdagens fullmäktige, revisorer eller justitieombudsman eller militieombudsman, eller sekreterare eller kanslibetjante i någon av riksdagens kamrar eller i något dess utskott, i eller för utövning av sådan befattning, våldföres eller förolämpas.

§ 110.

Ej må — — — är fråga.

Bliver riksdagsman, *under tid då session pågår*, eller under resa till eller ifrån riksdagen, när man vet honom i sådant ärende stadd vara, med ord eller gärning ofredad, gälle därom vad angående våld eller förolämpning emot Konungens ämbetsmän, i eller för ämbete, i allmän lag stadgat är. Samma lag vare, om riksdagens fullmäktige, revisorer eller justitieombudsman eller militieombudsman, eller sekreterare eller kanslibetjante i någon av riksdagens kamrar eller i något dess utskott, i eller för utövning av sådan befattning, våldföres eller förolämpas.

Övergångsstadgande. Intill början av nästa års lagtima riksdag skall § 53 bibehålla sin nuvarande lydelse.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 109.

Nuvarande lydelse.

§ 110.

Nuvarande lydelse.

Riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 2.

§ 2.

Lagtima riksdag skall, i kraft av rikets regeringsform och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter.

Urtima riksdag sammankallas, då Konungen så nödigt finner, ävensom i de fall, varom i regeringsformens 91, 92, 93 och 94 §§ förmäles. Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framläggas, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

Riksdagen skall, i kraft av rikets regeringsform och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att, då Han så nödigt finner, sammankalla riksdagen till tidigare dag.

Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj; dock att riksdagen, därest behandlingen av framlagda ärenden bedömes kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag. Har riksdagen enligt 58 § till höstsession uppskjutit behandlingen av framlagda ärenden, skola talmännen kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den 15 oktober, som prövas lämplig; och skall sessionen därefter pågå så länge det finnes erforderligt. Riksdagen är avslutad den 31 december; dock må Konungen, då synnerliga skäl därtill äro, med motsvarande förlängning av utlöpande valperiod, besluta att uppskjuta riksdagens avslutning, vilken skall äga rum senast dagen före nästföljande riksdags början.

Konungen må ock under tid, då session eljest icke pågår, om Han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.

Under samma tid må ock sextio-

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

fem ledamöter av första kammaren eller etthundra ledamöter av andra kammaren begära riksdagens inkallande till extra session; i vilket fall särskilt skäl för framställningen skall uppgivas och kallelsen utfärdas senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i regeringsformens 91, 92, 93, 94 och 109 §§ finnes därom stadgat.

§ 5.

Lagtima riksdag kan ej utan egen begäran upplösas förr än den varit fyra månader tillsammans, därest icke Konungen, medan riksdagen är samlad, förordnar om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem. I dessa fall skall riksdagen, med bibehållande av sin egenskap utav lagtima, sammanträda å den tid inom tre månader från det riksdagen blev

§ 5.

Konungen må upplösa riksdagen, därest Han förordnar om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem. Varder riksdagen upplöst, skall den sammanträda å den tid inom tre månader från upplösningen, som Konungen bestämmer, och må den ej vidare av Konungen upplösas förrän fyra månader från det senare sammanträdet början förflutit.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 2.

Lagtima riksdag — — — dagen därefter (= nuv. lydelse).

Urtima riksdag sammankallas, då Konungen så nödigt finner, ävensom i de fall, varom i regeringsformens 91, 92, 93 och 94 §§ förmåles. Urtima riksdag varde ock sammankallad om sextiofem ledamöter av första kammaren eller etthundra ledamöter av andra kammaren begära det. Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framlägges, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

Är lagtima riksdag ej avslutad före den 1 juni, skall den taga ferier från och med nämnda dag till och med den 15 oktober. Talmännen skola kalla riksdagen att åter sammanträda från och med dag efter den 15 oktober som prövas lämplig. Kan med säkerhet beräknas att riksdagen, därest dess arbete fortgår i en följd efter den 31 maj, skall kunna avslutas senast den 15 juni, må riksdagen besluta att icke taga ferier; dock att, om riksdagen ej är avslutad sistnämnda dag, ferierna skola börja den 16 juni. Innan riksdagen beslutar rörande ferier skall talmanskonferensen avgiva yttrande.

Konungen må, därest synnerliga skäl därtill äro, hos talmännen begära, att riksdagen kallas att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, dock tidigast dagen efter det begäran framställdes; och vare talmännen pliktiga att den begärda kallelsen genast utfärda.

Enahanda rätt att begära kallelse å riksdagen till sammanträde tillkommer det antal ledamöter som i andra stycket sägs. I sådant fall skall särskilt skäl för framställningen uppgivas och kallelsen ske senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

upplöst, som Konungen bestämmer, och må den ej vidare av Konungen upplösas förrän fyra månader från det senare sammanträdet början förflutit.

Urtima riksdag äger Konungen, när han för gott finner, åtskilja, och vare urtima riksdag alltid upplöst innan tid för lagtima riksdags sammanträde infaller.

§ 12.

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *mellan riksdagar*, hos Konungens befallningshavande.

§ 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *mellan riksdagarna*, hos Konungens befallningshavande.

§ 28.

1. Hos Konungen göres av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa

§ 12.

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *under tid då session ej pågår*, hos Konungens befallningshavande.

§ 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *under tid då session ej pågår*, hos Konungens befallningshavande.

§ 28.¹

1. *Medan session pågår* göres hos Konungen av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 12.

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, hos Konungens befallningshavande.

§ 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, hos Konungens befallningshavande.

¹ Förslag till ändrad lydelse av § 28, mom. 2 har av 1945 års riksdag antagits såsom vilande. Se konstitutionsutskottets utlåtande 1945 nr 10.

(Nuvarande lydelse.)

riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2. Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

§ 29.

Medan riksdag samlad är, må ej riksdagsman sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig avsäga.

§ 33.

1. Så snart — — — — — vice talman.
Närmare bestämmelser om val av talmän och vice talmän meddelas ge-

(Utskottets förslag.)

samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2. Om ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår under tid, då session ej pågår, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

§ 29.

Riksdagsman må ej, medan session pågår, sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig avsäga.

§ 33.

Vid val av talmän och vice talmän skall den anses vald, som erhållit

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 28.

1. Hos Konungen göres av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka uppkomma under tid då sammanträden med riksdagen pågå, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2. Om ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

§ 29.

Under tid då sammanträden med riksdagen pågå må ej riksdagsman sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig avsäga.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

nom särskild av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

mer än hälften av de avgivna rösterna. Närmare bestämmelser om sådant val meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

3. Där talman eller vice talman under riksdag med döden avgår eller sin befattning frånträder, välje kammaren omedelbart ny talman eller vice talman.

3. Där talman eller vice talman under riksdag med döden avgår eller sin befattning frånträder, välje kammaren så snart ske kan ny talman eller vice talman.

5. Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare.

§ 34.

Konungen låter offentligen kungöra den av Honom för riksdags öppnande bestämda tid, som ej må utsättas senare än å andra söckendagen efter riksdags början. På den tid skola riksdagsmännen, sedan gudstjänst med dem hållen är, sammankomma på rikssalen, där Konungen eller, då Han så för gott finner, statsministern eller annan statsrådsledamot förer ordet. Vid detta tillfälle låter Konungen till *lagtima riksdag* i två exemplar, därav ett tillställes vardera kammaren, överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, innefattande även förslag rörande sätet att genom bevillningar fylla vad staten utöver de ordinarie inkomsterna erfordrar, ävensom berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående *lagtima riksdags sammanträde* sig tilldragit; men om riksdagen *urtima* är, kungöres för densamma anledningen till dess sammankallande och avlämnas de förslag och framställningar, vilka skola bliva föremål för kamrarnas överläggningar; Konungen dock obetaget att sedermera även andra förslag framställa.

§ 34.

Konungen låter offentligen kungöra den av Honom för riksdags öppnande bestämda tid, som ej må utsättas senare än å andra söckendagen efter riksdags början. På den tid skola riksdagsmännen, sedan gudstjänst med dem hållen är, sammankomma på rikssalen, där Konungen eller, då Han så för gott finner, statsministern eller annan statsrådsledamot förer ordet. Vid detta tillfälle låter Konungen till *riksdagen* i två exemplar, därav ett tillställes vardera kammaren, överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, innefattande även förslag rörande sätet att genom bevillningar fylla vad staten utöver de ordinarie inkomsterna erfordrar, ävensom berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående riksdags *början* sig tilldragit. Har Konungen enligt § 2 sammankallat riksdagen till dag före den 10 januari, må dock nämnda proposition och berättelse tillställas kamrarna i annan ordning, dock ej senare än vid det sammanträde som infaller näst efter den 11 januari.

Vid riksdag som sammanträder ef-

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

ter upplösning, varom i § 5 stadgas, skall sådan berättelse, som nyss sagts, ej överlämnas och skall proposition angående statsverkets tillstånd och behov framläggas blott om riksstaten icke blivit reglerad.

Då Konungen — — — — undersåtliga vördnad.

35 §.

1. Vill Konungen, med upplösande av riksdag, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, meddelar Konungen, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes Sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.

2. Då riksdagen skall avslutas, infinna sig, på Konungens kallelse och efter förrättad gudstjänst, riksdagsmännen på rikssalen och framföra genom talmännen sina välönskningar, varuppå Konungen förklarar riksdagen vara avslutad.

Vill Konungen ej själv avsluta riksdag, skall Konungens beslut om avslutandet meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart avslutad.

35 §.

Vill Konungen, då session pågår, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, meddelar Konungen, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes Sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 34.

Nuvarande lydelse.

§ 35.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 36.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: utrikesutskottet av sexton, konstitutionsutskottet av tjugugu, statsutskottet av tjugufyra, bevillningsutskottet av tjugugu, bankoutskottet av sexton, vardera lagutskottet av sexton samt jordbruksutskottet av sexton ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstående beslut att, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling, så ock att, därest annat utskott än utrikesutskottet anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. Vardera kammaren utser ock inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Antalet suppleanter i utrikesutskottet skall vara åtta från vardera kammaren.

§ 36.

1. Å varje riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, tre lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: utrikesutskottet av sexton, konstitutionsutskottet av tjugugu, statsutskottet av trettio, bevillningsutskottet av tjugugu, bankoutskottet av sexton, varje lagutskott av sexton samt jordbruksutskottet av tjugugu ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstående beslut att, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling, så ock att, därest annat utskott än utrikesutskottet anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. För att upptaga inom riksdagen väckta frågor, som icke tillhöra förenämnda utskotts behandling, men äro av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall inom tid som i 1 mom. sägs av vardera kammaren tillsättas ett allmänt beredningsutskott. Det inom första kammaren tillsatta utskottet skall bestå av tolv ledamöter och det inom andra kammaren tillsatta av tjugugu ledamöter.

Väckes i någondera kammaren fråga, som blott rör kammaren enskilt, må inom kammaren tillsättas enskilt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren aktar nödigt.

(Nuvarande lydelse.)

3. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som icke tillhör förenämnda utskotts behandling, men är av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall för avgivande av utlåtande och förslag i frågan ett tillfälligt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren nödigt aktar, inom kammaren tillsättas.

4. Å urtima riksdag skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras för beredning av de därvid, enligt 2 §, förekommande ärenden.

5. Valen till utskott äro proportionella, där två eller flere personer skola utses. Närmare bestämmelser om valsättet meddelas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, vallagen, stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar, stadgan om val till riksdagens utskott ävensom de reglementariska föreskrifter, vilka riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade frågor rörande grundlagarna samt ovan omförmälda lagar, stadgar och föreskrifter.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i an-

(Utskottets förslag.)

3. Vardera kammaren utser ock inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Antalet suppleanter i utrikesutskottet skall vara åtta från vardera kammaren.

4. Å riksdag, som sammanträder efter upplösning, varom i § 5 stadgas, skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras.

5. Om val till utskott gäller vad i § 75 finnes stadgat ävensom de bestämmelser, som därom meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, vallagen, stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande ävensom den riksdagsstadga, vilken riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade frågor rörande grundlagarna samt ovan omförmälda lagar och stadgar.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i an-

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

ledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan departement, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

ledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan departement, om kommandomål, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

§ 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlåtna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden, *pensionsstaten* eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevillningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.

§ 41.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva för-

§ 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlåtna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevillningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.

§ 41.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva för-

(Nuvarande lydelse.)

slag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom *angående pensionsväsendet*.

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlåtna proposition, vad angår *pensionsväsendet samt* riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

§ 42.

3. *Lagutskotten fördela å gemensamma sammanträden sig emellan de till dem hörande ärenden, och skall i fråga om sådana sammanträden tillämpas vad i 45, 48 och 49 §§ är rörande ständigt utskott stadgat.*

§ 43.

1. Jordbruksutskottet, som skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad

(Utskottets förslag.)

slag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom *sådana frågor om det ekonomiska livets eller särskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra av annat utskott behandlas.*

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlåtna proposition, vad angår riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

§ 42.

3. *Fördelning mellan lagutskotten av till dem hörande ärenden verkställas på sätt riksdagen bestämmer.*

§ 43.

Jordbruksutskottet, som skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 41.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom sådana frågor om näringslivets eller särskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra av annat utskott behandlas.

(Nuvarande lydelse.)

den angår jordbruksärenden, åligger att granska samt, med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, utreda och uppgiva statsverkets behov med hänsyn till denna styrelsens gren ävensom att för övrigt avgiva betänkanden och förslag i anledning av de från kamrarna till utskottet hänvisade jordbruksärenden.

2. Utskottet åligger jämväl att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av alla från kamrarna dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande hushållningen med allmänna och enskilda skogar, om jakt och fiske samt angående vägar och skjutsväsende.

§ 45.

2. Utskotten välja, vart inom sig, ordförande och vice ordförande. Intill dess sådant val försiggått, föres ordet av den ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera i lika många riksdagar deltagit, den av dem som är till levnadsåren äldst. Utskotten äga, vart för sig, utse sekreterare.

§ 48.

Då inom utskott omröstning med slutna sedlar anställes, bör en sedel alltid uttagas och förseglas, vilken öppnas endast i det fall, att rösterna vid sammanräkandet befinnas lika delade. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln genast uppbruten förstöras.

(Utskottets förslag.)

den angår jordbruksärenden, åligger att granska samt, med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, utreda och uppgiva statsverkets behov med hänsyn till denna styrelsens gren ävensom att för övrigt avgiva betänkanden och förslag i anledning av de från kamrarna till utskottet hänvisade jordbruksärenden.

§ 45.

2. Utskotten välja, vart inom sig, ordförande och vice ordförande. Intill dess sådant val försiggått, föres ordet av den ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera i lika många riksdagar deltagit, den av dem som är till levnadsåren äldst.

§ 48.

Omröstning inom utskott skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga ordföranden i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av utskottets ledamöter på anmodan av ordföranden upptager ur rösturnan.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

Om val, som inom utskott förrättas, gäller vad i § 75 mom. 2 finnes därom stadgat.

Ledamot, som — — — — — icke uppehållas.

§ 49.

Expeditioner från utskott underskrivas av ordföranden.

§ 49.

Val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet, varom stadgas i § 36, gälla ock som val av ledamöter och suppleanter till den i § 54 regeringsformen omförmälda utrikesnämnd. Ledamot av nämnden utövar sin befattning till dess nytt val till utrikesutskott förrättas, dock att ledamot, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riksdagsman, tilländalupit, eller som utnämnes till statsråd, ej vidare skall anses tillhöra nämnden. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, behålle utan hinder därav nämndens ledamöter sina befattningar.

Inträffar ledighet i nämnden, träde suppleant såsom ledamot i den avgångnes ställe. Har ledamot förfall, skall suppleant kallas att i den frånvarandes ställe tjänstgöra i nämnden. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälla enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Suppleant, som ej kallas att tjänstgöra vid sammanträde med nämnden, skall ändock beredas tillfälle att därvid närvara.

Konungen sammankallar nämnden så ofta ärendena det fordra och leder nämndens förhandlingar, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om han ej är närvarande, av ministern

*(Nuvarande lydelse.)**(Utskottets förslag.)*

för utrikes ärendena. Andra statsrådsledamöter, så ock särskilde sakkunnige må av Konungen tillkallas. Sekreterare hos nämnden förordnar Konungen.

Skulle minst sex av nämndens ledamöter hos ministern för utrikes ärendena göra framställning om rådplägning i viss uppgiven fråga, varder nämnden sammankallad.

Ledamot av nämnden, så ock suppleant, skall första gången han är närvarande vid sammanträde med nämnden avgiva försäkran om iakttagande av den i § 54 regeringsformen stadgade tystnadsplikten.

Ärendenas behandling i kamrarna.

§ 50.

Lika med § 49 föreslagen lydelse.

§ 50.

Talmännen skola tillse, att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttages vid riksdagsarbetets bedrivande.

Vardera kammaren skall utse fyra ledamöter att jämte talmännen och vice talmännen rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kamrar må vara att iakttaga för vinnande av nämnda syfte (talmanskonferensen). Närmare bestämmelser om talmanskonferensen meddelas uti den i § 78 omnämnda riksdagsstadgan.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att, *med de undantag denna riksdagsordning stadgar eller kammare med stöd därav föreskriver*, till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne.

lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till annan talare erhålla ordet i annan ordning.

På förslag av talmannen äge kammaren besluta att anförande i viss fråga icke må överskrida av kammaren fastställd tidslängd. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning och träder genast i tillämpning.

Riksdagsman må, på sätt kammare särskilt föreskriver, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande. Kammaren må föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande av interpellationer eller besvarande av enkla frågor.

Ej må — — — — — utom protokollet.

Ingen må — — — — — överläggning fattas.

§ 54.

Konungens skrivelser och propositioner med det undantag som i 34 § förmäles, tillställas båda kamrarna genom en statsrådets ledamot samt böra alltid vara åtföljda av statsrådets och, då lagrådet avgivit utlåtande, jämväl dess yttrande.

§ 54.

Konungens skrivelser och propositioner tillställas båda kamrarna samt böra alltid vara åtföljda av statsrådets och, då lagrådet avgivit utlåtande, jämväl dess yttrande.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 52.

Vid kammares — — — sig tilldrager (= nuv. lydelse).

En var — — — efter denne (= nuv. lydelse).

Riksdagsman må — — — enkla frågor (= utskottets förslag).

Ej må — — — utom protokollet (= nuv. lydelse).

Ingen må — — — överläggning fattas (= nuv. lydelse).

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

Propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom sextio dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlåtas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men.

Propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola till riksdagen avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition, med undantag av proposition angående riksstatens slutliga reglering, ej avlåtas senare, utan så är, att Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till allvarligt men.

Övriga propositioner böra till riksdagen avlämnas inom nittio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition ej senare avlåtas, med mindre Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till men eller eljest finner synnerliga skäl företigga för dess avlåtande.

§ 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom tolv dagar från riksdags öppnande. Dock må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträck-

§ 55.

1. Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom femton dagar från den dag, då propositionen angående statsverkets tillstånd och behov kom kammaren till handa.

Motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlämnats, må dock väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från det propositionen kom kammaren till handa. I sistnämnda fall äge likväl kamma-

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 54.

Konungens skrivelser — — — dess yttrande.

Propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola vid lagtima riksdag avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition, med undantag av proposition angående riksstatens slutliga reglering, ej avlåtas senare, utan så är, att Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till allvarligt men.

Övriga propositioner böra vid lagtima riksdag avlämnas inom nittio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition ej senare avlåtas, med mindre Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till men eller eljest finner synnerliga skäl föreligga för dess avlåtande.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

ning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter *tjugu* dagar från *propositionens avlämnande*. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då *propositionen avläts*.

re, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter *femton* dagar från *det propositionen kom kammaren till handa*. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då *propositionen kom kammaren till handa*.

Har behandlingen av proposition uppskjutits till höstsession, må motion, som föranledes av propositionen, väckas sist vid höstsessionens första sammanträde.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om motion, som föranledes av framställning från något riksdagens verk. I sådant fall skall tiden för motions väckande räknas från den dag, då anmälan om framställningens ingivande, på sätt riksdagen föreskriver, delges kammaren.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge *riksdagen är samlad*.

Motion bör — — — — beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som tillhöra ständigt utskotts behandling, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. Angår motion annat ämne och rör det ej kammaren enskilt, kan motionen ej utan remiss till ut-

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge *session pågår*.

2. Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som tillhöra ständigt utskotts behandling, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. Angår motion annat ämne, och rör det ej kammaren enskilt, kan motionen ej utan remiss till utskott

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

skott bifallas. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.

bifallas. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.

§ 56.

Prövar Konungen lämpligt att i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat ärende av större allmänt intresse meddelande muntligen göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren *framföra* meddelandet. Ej vare ledamot av kammaren förmenat att yttra sig över vad sålunda meddelats.

Konungen äger — — — — — lyckta dörrar.

§ 58.

När proposition — — — — — utskottet uppehållas.

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § *första* stycket sägs, eller uppstår fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

§ 56.

Prövar Konungen lämpligt att i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat ärende av större allmänt intresse meddelande muntligen göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren *lämna* meddelandet. Ej vare ledamot av kammaren förmenat att yttra sig över vad sålunda meddelats.

§ 58.

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § *1 mom. andra* stycket sägs, eller uppstår fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

Kamrarna må genom sammanstående beslut till annan session eller

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 55.

1. Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom femton dagar från riksdags öppnande.

Motion, som — — — till handa (= utskottets förslag).

Har behandlingen av proposition uppskjutits över riksdagens ferier, må motion, som förklarades av propositionen, väckas sist vid det första sammanträdet efter ferierna.

Vad i — — — delgives kammaren (= utskottets förslag).

I frågor — — — är samlad (= nuv. lydelse).

Motion bör skriftligen avlämnas till protokollet eller ock ingivas till kammarens kansli inom sådan tid, att den kan anmälas vid det sammanträde, då den sist må väckas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

2. Konungens propositioner — — — genast avgöras (= utskottets förslag).

§ 56.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

till nästföljande riksdag uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör riksstaten. Ytterligare uppskov må beslutas; dock att ärendet skall avgöras senast under nästföljande riksdag. Ej må ärendes behandling uppskjutas till nästföljande riksdag, om nya val i hela riket till andra kammaren dessförinnan förrättas. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, vare beslut om uppskov förfallet.

Uppskov må beslutas på framställning av vederbörande utskott, som har att i frågan inhämta yttrande från talmanskonferensen; kamrarna likväl obetaget att vid prövningen av utskottets utlåtande i ärendet besluta uppskov enligt vad i nästföregående stycke sägs.

Kamrarna må genom sammanstående beslut, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att uppskjuten fråga skall upptagas vid extra session.

Av riksdagen såsom vilande antaget förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag må ej uppskjutas i vidare mån än som följer av stadgandet i § 64.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 58.

När proposition — — — utskottet uppehållas.

Är inom — — — ovillkorligen avgöras (= nuv. lydelse).

Kamrarna må vid lagtima riksdag genom sammanstående beslut uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör riksstaten, över riksdagens ferier eller till nästföljande lagtima riksdag. Om uppskov skett över ferierna, må riksdagen genom nytt beslut därefter uppskjuta ärendets behandling till närmast följande lagtima riksdag. Riksdag, till vilken ärendet uppskjutits, må besluta uppskov jämväl över den riksdagens ferier. Vidare uppskov må ej äga rum. Ej heller må ärendes behandling uppskjutas till nästföljande riksdag, om nya val i hela riket till andra kammaren dessförinnan skola förrättas. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, vare beslut om uppskov förfallet.

Uppskov må — — — stycke sägs (= utskottets förslag).

Av riksdagen — — — § 64 (= utskottets förslag).

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 59.

Betänkande, som av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott avgivits, skall i bägge kamrarna för ärendets avgörande, så vitt ske kan, samtidigt föredragas. Efter betänkandets första föredragning skall det samma vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej kammaren annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Betänkande, som avgivits av *tillfälligt utskott*, föredrages i den kammare, som utskottet tillsatt, och förfares därefter vidare med målet, såsom nyss är sagt.

Utskotts förberedande — — — bordläggning begär.

§ 63.

När fråga — — — — utskottet återförvisa.

Stanna kamrarna — — — — kamrarna inkomma.

Om frågan varit av *tillfälligt utskott* handlagd och den kammare, som utskottet tillsatt, icke avslår den i frågan väckta motion, skall beslutet genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren, som därpå om frågan beslutar antingen genast eller efter dess hänvisning till *ett för frågans vidare utredning inom kammaren tillsatt utskott*. Därest kammaren då icke antager det av den kammare, som saken först handlagt, fattade beslut, varder det avslaget eller med ändring återlämnat till sistnämnda kammare, vilken i senare fallet har att målet till ny överläggning företaga samt äger att, om medkammarens beslut icke oförändrat antages, ärendet dit

§ 59.

Betänkande, som av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott avgivits, skall i bägge kamrarna för ärendets avgörande, så vitt ske kan, samtidigt föredragas. Efter betänkandets första föredragning skall det samma vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej kammaren *på vederbörande utskotts framställning* annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Betänkande, som avgivits av *allmänt beredningsutskott*, föredrages i den kammare, som utskottet tillsatt, och förfares därefter vidare med målet, såsom nyss är sagt.

§ 63.

Om frågan varit av *allmänt beredningsutskott* handlagd och den kammare, som utskottet tillsatt, icke avslår den i frågan väckta motion, skall beslutet genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren, som därpå om frågan beslutar antingen genast eller efter dess hänvisning till *det inom kammaren tillsatta allmänna beredningsutskottet*. Därest kammaren då icke antager det av den kammare, som saken först handlagt, fattade beslut, varder det avslaget eller med ändring återlämnat till sistnämnda kammare, vilken i senare fallet har att målet till ny överläggning företaga samt äger att, om medkammarens beslut icke oförändrat anta-

(Nuvarande lydelse.)

ånyo överlämna till förnyad omprövning.

Vad kamrarna sammanstående besluta, det vare riksdagens beslut. Bliva kamrarna ej, efter den behandling ovan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hava för den riksdagen förfallit.

§ 64.

Förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag, varom fråga endast vid lagtima riksdag må väckas, kan å samma riksdag förkastas, men ej slutligen antagas eller bifallas i vidsträcktare mån, än såsom ett förslag, vilket till den lagtima riksdag, som efter förrättade nya val i hela riket till andra kammaren, först sammanträder, skall vila, för att då ånyo prövas. Varder förslaget därvid av bägge kamrarna antaget, bliver det riksdagens beslut; ägande kamrarna ej rätt att uti vilande förslag ändring göra. Ej må beslut över vilande förslag till annan riksdag, än nu är nämnt, uppskjutas, utan att Konungen och bägge kamrarna därom äro ense.

§ 66.

Då val till Konung eller tronföljare skall förrättas, tillsättes en nämnd, bestående av sextiofyra personer, av vilka vardera kammaren genom stu-

(Utskottets förslag.)

ges, ärendet dit ånyo överlämna till förnyad omprövning.

Vad kamrarna sammanstående besluta, det vare riksdagens beslut. Bliva kamrarna ej, efter den behandling ovan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hava för den sessionen förfallit.

§ 64.

Förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag kan förkastas å den riksdag, vid vilken förslaget väckes, men ej slutligen antagas eller bifallas i vidsträcktare mån, än såsom ett förslag, vilket skall vila för att efter därpå förrättade nya val i hela riket till andra kammaren av den riksdag, som först sammanträder, ånyo prövas. Varder förslaget därvid av bägge kamrarna antaget, bliver det riksdagens beslut; ägande kamrarna ej rätt att uti vilande förslag ändring göra. Ej må beslut över vilande förslag till annan riksdag, än nu är nämnt, uppskjutas, utan att Konungen och bägge kamrarna därom äro ense.

§ 66.

Då val till Konung eller tronföljare skall förrättas, tillsättes en nämnd, bestående av sextiofyra personer, av vilka vardera kammaren inom sig ut-

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 63.

När fråga — — — utskottet återförvisa.

Stanna kamrarna — — — kamrarna inkomma.

Om frågan — — — förnyad omprövning (= utskottets förslag).

Vad kamrarna — — — riksdagen förfallit (= nuv. lydelse).

§ 64.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

ten omröstning inom sig utser trettio- två, med uppdrag att, vid förefallande skiljaktighet mellan kamrarna, bestäm- ma valet. Dagen efter, sedan nämnden är utsedd, skrida kamrarna till val av Konung eller tronföljare. Förenas kamrarna om en och samma person, är han att såsom utkorad anse. I annat fall avgör nämnden. Dock må ej hos densamma komma under omröstning andra än de, som i vardera kammaren erhållit flesta rösterna, ägande ingendera kammaren att flera än en kandidat framställa. Nämndens ledamöter, vilka ej i och för denna befattning må uteslutas från deras riksdagsmannarätt i kamrarna, sammanträda dagen efter den, då valet i kamrarna förrättat är, och skiljas ej åt förrän valförrättningen är fullgjord. Den av de bägge under omröstning komna personerna, på vilken då inom nämnden de flesta rösterna falla, är behörigen vald. I den händelse, som 94 § rege- ringsformen omförmäler, skall nämnden väljas inom tionde dagen efter den, som i riksdagskallelsen är till riksdagens sammankomst utsatt.

§ 67.

Skall förmyndare för omyndig Konung tillsättas, utses av kamrarna, sist dagen efter *riksdagens öppnande*, en nämnd, på det sätt och till det antal personer, som i nästföregående § sagt är. Denna nämnd röstar om de av riksdagen till antalet bestämda förmyndare, som skola vara en, tre eller fem. Varje ledamot av nämnden upptecknar å en sluten vallista de män, dem han anser förtroendet vär- diga, och så många, att de med en

ser trettio två, med uppdrag att, vid förefallande skiljaktighet mellan kamrarna, bestämma valet. Dagen efter, sedan nämnden är utsedd, skrida kamrarna till val av Konung eller tronföljare. Förenas kamrarna om en och samma person, är han att såsom utkorad anse. I annat fall avgör nämnden. Dock må ej hos densamma komma under omröstning andra än de, som i vardera kammaren erhållit flesta rösterna, ägande ingendera kammaren att flera än en kandidat framställa. Nämndens ledamöter, vilka ej i och för denna befattning må uteslutas från deras riksdagsmannarätt i kamrarna, sammanträda dagen efter den, då valet i kamrarna förrättat är, och skiljas ej åt förrän valförrättningen är fullgjord. Den av de bägge under omröstning komna personerna, på vilken då inom nämnden de flesta rösterna falla, är behörigen vald. I den händelse, som 94 § rege- ringsformen omförmäler, skall nämnden väljas inom tionde dagen efter den, som i riksdagskallelsen är till riksdagens sammankomst utsatt.

§ 67.

Skall förmyndare för omyndig Konung tillsättas, utses av kamrarna, sist dagen efter *det riksdagen sammankommit*, en nämnd, på det sätt och till det antal personer, som i nästföregående § sagt är. Denna nämnd röstar om de av riksdagen till antalet bestämda förmyndare, som skola vara en, tre eller fem. Varje ledamot av nämnden upptecknar å en sluten vallista de män, dem han anser förtroendet vär- diga, och så många, att de med

(Nuvarande lydelse.)

person överstiga det av riksdagen bestämde antalet. Av dem, som därvid kommit i åtanka, ställes först den, som flesta rösterna erhållit, under ny omröstning, då nämndens pluralitet giver utslaget. På samma sätt förfares med den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v., till dess det föreskrivna antalet av förmyndare blivit fyllt. Nämnden kan ej förr åtskiljas, än valet fulländat är; och gäller detta val såsom riksdagens beslut.

Om så händer, att kamrarna ej inom tre dagar efter riksdagens öppnande om förmyndarnas antal åsämjas, förordnas på enahanda sätt och till lika antal, som ovan angående nämnden är sagt, en särskild nämnd, att medelst omröstning denna fråga, med samma kraft och verkan som riksdagens beslut, inom två dagar avgöra; skolande sedermera den utsedda nämnden, likaledes inom två dagar, hava valet förrättat, så att i alla händelser förmyndarevalet, inom sju dagars förlopp från riksdagens öppnande, må vara verkställt.

§ 68.

Till följd av regeringsformens § 96 har riksdagen att förordna en justitieombudsman och en militieombudsman av de egenskaper där angivas. Dessa riksdagens ombudsmän väljas å lagtima riksdag för tiden från valet till dess sådant val under fjärde året därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställles genom

(Utskottets förslag.)

en person överstiga det av riksdagen bestämde antalet. Av dem, som därvid kommit i åtanka, ställes först den, som flesta rösterna erhållit, under ny omröstning, då nämndens pluralitet giver utslaget. På samma sätt förfares med den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v., till dess det föreskrivna antalet av förmyndare blivit fyllt. Nämnden kan ej förr åtskiljas, än valet fulländat är; och gäller detta val såsom riksdagens beslut.

Om så händer, att kamrarna ej inom tre dagar efter *det riksdagen sammankommit* om förmyndarnas antal åsämjas, förordnas på enahanda sätt och till lika antal, som ovan angående nämnden är sagt, en särskild nämnd, att medelst omröstning denna fråga, med samma kraft och verkan som riksdagens beslut, inom två dagar avgöra; skolande sedermera den utsedda nämnden, likaledes inom två dagar, hava valet förrättat, så att i alla händelser förmyndarevalet må vara verkställt inom sju dagars förlopp från *det riksdagen sammankommit*.

§ 68.

Till följd av regeringsformens § 96 har riksdagen att förordna en justitieombudsman och en militieombudsman av de egenskaper där angivas. Dessa riksdagens ombudsmän väljas för tiden från valet till dess sådant val under fjärde året därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställles genom

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 67.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra på sätt om val till utskott är stadgat. Dessa valmän skola sammanträda till valförrättningen senast å tionde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälle enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän skola sammanträda till valförrättningen senast å tionde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälle enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

Valmännen böra — — — äger rum.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall, om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under det lagtima riksdag ej är församlad, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under tid, då session ej pågår, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 68.

Till följd — — — därefter försiggått (= nuv. lydelse).

Val av — — — kamrarnas talmän (= utskottets förslag).

Valmännen böra — — — äger rum.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertager ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden med lagtima riksdag icke pågå, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 69.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren genom slutet omröstning inom sig utser tjugufyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blivit vald tillsammans.

Nämndens samtliga — — — vidare föreskrives.

I enahanda — — — regeringsrättens ledamöter.

§ 72.

Å varje lagtima riksdag förordnas revisorer till ett antal av tolv, vilka till halva antalet av vardera kammaren utses, att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Varje revision skall omfatta ett räkenskapsår. Revisionsföretningen tager sin början å dag,

§ 72.¹

Riksdagen förordnar årligen revisorer till ett antal av tolv, vilka till halva antalet av vardera kammaren utses, att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Varje revision skall omfatta ett räkenskapsår. Revisionsföretningen tager sin början å dag,

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 69.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren inom sig utser tjugufyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blivit vald tillsammans.

Nämndens samtliga — — — vidare föreskrives.

I enahanda — — — regeringsrättens ledamöter.

¹Innevarande års riksdag har såsom vilande antagit ändringar av denna paragraf. Se konstitutionsutskottets utlåtande nr 16. 3:e stycket har ansetts böra jämkas till överensstämmelse med konstitutionsutskottets förslag.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

som i instruktionen bestämmas, och skall inom tre månaders tid vara fullbordad.

som i instruktionen bestämmas, och skall inom tre månaders tid vara fullbordad.

Revisorerna välja — — — — — äro lika.

De anmärkningar, som revisorerna finna sig befogade att i sin berättelse till riksdagen framställa, skola, sedan förklaringar däröver inkommit, av näst följande lagtima riksaag överlämnas till vederbörande utskotts granskning och vidare behandling.

De anmärkningar, som revisorerna finna sig befogade att i sin berättelse till riksdagen framställa, skola, sedan förklaringar däröver inkommit, av riksdagen överlämnas till vederbörande utskotts granskning och vidare behandling.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tve tydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

§ 75.

1. Företes vid val, som skall av kammare förrättas, gemensam lista upptagande namn å så många personer valet avser och har listan godkänts av de utav kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen, framställe talmannen proposition å godkännande av listan och förklare därå upptagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst så många ledamöter som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökat med ett. Har sådan begäran framställts skall val med slutna sedlar äga rum vid ett följande sammanträde.

Valet skall, där det ej avser kammarens ledamöter i talmanskonferensen, vara proportionellt, om två eller flera personer skola utses. Närmare bestämmelser om valet meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

2. Val, som förrättas av riksdagens utskott, nämnder och valmän,

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 72.

Nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

skola, därest begäran därom framställes av någon ledamot eller valman, ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottnings, när så erfordras.

Finnas i grundlag särskilda bestämmelser meddelade om val, varom i detta mom. är fråga, skall vad i nästföregående stycke stadgas icke äga tillämpning.

§ 78.

De reglementariska föreskrifter, som för riksdagsgöromåten och ordningen hos kamrarna och utskotten anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna och den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga, äger riksdagen eller i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa. Ej må något däri införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

§ 78.

Riksdagen fastställer de föreskrifter om riksdagsarbetets bedrivande, ordningen hos kamrarna och utskotten samt inom riksdagen förekommande val ävensom de övriga bestämmelser som anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna (riksdagsstadga). Vardera kammaren äger fastställa föreskrifter i ämne, som angår kammaren enskilt (ordningsstadga). Ej må något i dessa stadgor införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 75.

1. Företes vid val, som skall av kammare förrättas, gemensam lista upptagande namn å så många personer valet avser och har listan godkänts av de utav kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen, framställe talmannen proposition å godkännande av listan och förklare därå upptagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst så många ledamöter som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökat med ett. Har sådan begäran framställts skall val med slutna sedlar äga rum vid kammarens närmast följande sammanträde.

Valet skall — — — omförmälda riksdagsstadga.

2. Val, som — — — så erfordras.

Finnas i grundlag eller författning, som i § 78 sägs, särskilda bestämmelser meddelade om val, varom i detta mom. är fråga, skall vad i nästföregående stycke stadgas icke äga tillämpning.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 80.

§ 80.

I mål — — — — — ärendet berett.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under in-seende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under in-seende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter (*kanslideputerade*).

Ej må — — — — — av talmännen.

Övergångsstadgande. Intill början av nästa års lagtima riksdag skola § 36 mom. 1—3, § 38 mom. 2, §§ 39—43, § 59 andra stycket och § 63 bibehålla sin nuvarande lydelse.

b)

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med i propositionen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattas av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avser personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestridas samt i övrigt från det under trettonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t, med iakttagande av vad utskottet ovan anför, må under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor;

2) att motionerna I: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 juni 1948.

På särskilda utskottets vägnar:

KARL JOHAN OLSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Karl Johan Olsson, Gottfrid Karlsson, Carl Edmund Eriksson, Axel Ivar Anderson, Heiding, Åkerberg, Lindblom, Larsson, Strand och Ewerlöf; samt

från andra kammaren: herrar Hedlund i Rådomb, Hallén, Falla, Björklund, Pettersson i Norregård, Mosesson, Nilsson i Kristinehamn, Håstad, fröken Öberg och Gustafsson i Bogla.

Reservationer:

1) av herrar *Axel Ivar Anderson, Ewerlöf, Falla och Håstad*, som ansett, att utskottets yttrande i avseende på sessionstiden (s. 24—29) bort ha följande lydelse:

Med hänsyn till att antalet riksdagsärenden under senare år avsevärt ökat och då det ur olika synpunkter måste vara önskvärt att riksdagsarbetet normalt måtte kunna avslutas senast i början av juni månad har utskottet anslutit sig till tanken att den nuvarande ordningen för riksdagens sessioner ändras. Den ändamålsenligaste lösningen finner utskottet det s. k. 1-decemberalternativet vara, och utskottet vill för den skull föreslå dess grundlagsfästande.

Utskottet fäster härvid särskilt avseende vid önskvärdheten av att riksdagens sammanträden normalt ej uppdelas på två sessioner utan inordnas i en enhetlig eller sammanhängande riksdag. All erfarenhet från det sista årtiondets höstriksdagar har givit vid handen, hur föga rationellt uppdelningen av riksdagsarbetet på en vår- och höstsession verkat. Höstriksdagarna ha nämligen endast i begränsad utsträckning kunnat bereda riksdagens ledamöter sysselsättning, och ojämnheten i utskottens arbete har i hög grad åstadkommit en snedbelastning. Detta har lett till att regeringen betungats ej blott med utarbetande av propositioner till höstriksdagarna utan även med tidsödande deltagande i riksdagens förhandlingar, allt med följd att förberedelserna för vårriksdagen hämmats och propositionerna till denna försenats på ett för riksdagsarbetets jämna gång högst ogynnsamt vis. Även om de anordningar, som föreslås i den nu förevarande propositionen, åsyfta att lätta regeringens arbete i samband med höstriksdagen, kvarstår ändock risk för att en höstriksdag kommer att försvåra förberedelserna inom Kungl. Maj:ts kansli för nästkommande års riksdag. Utskottet ansluter sig till förslaget om rätt för riksdagen att besluta att uppskjuta frågor till en senare tidpunkt, men ser i detta nya institut främst ett behövt medel för riksdagen att vid anhopning av stora ärenden tillförsäkra vart och ett av dessa en grundlig beredning och betvivlar både möjligheten och lämpligheten att utnyttja uppskovsrätten på ett sådant sätt att utskotten vid en höstriksdag

erhålla en något så när jämn arbetsfördelning. Enligt utskottets mening kommer därför en höstriksdag anordnad enligt propositionens linjer att i mångt och mycket lida av de hittillsvarande höstriksdagarnas uppenbara organisatoriska svagheter.

Mot uppdelningen av sessionerna på sätt Kungl. Maj:t föreslagit talar dessutom att vårsessionens viktigaste uppgift, budgetregleringen, för att bli färdig i tid sannolikt måste bli ytterst forcerad. Detta betyder, att riksdagen och dess utskott ej komma att hinna ägna de dominerande anslags- och bevilningsfrågorna tillbörlig omsorg. Vidare kan det med hänsyn till de i september förrättade valen till första och andra kammaren vara olämpligt att efter dessa normalt hålla höstriksdag. Särskilt måste detta te sig principiellt oriktigt under det sista året i andra kammarens fyraårsperiod, men erfarenhetsmässigt brukar ärendenas och särskilt motionernas mängd vara störst vid denna riksdag, och följaktligen blir det praktiska behovet av en höstsession då starkast. Likaledes kommer införandet av ett system med höstriksdagar att för många yrkesutövare innebära ökade svårigheter att åtaga sig riksdagsuppdrag och därigenom motverka önskemålet att för riksdagsarbetet förvärva de lämpligaste och sakkunnigaste personerna.

Över huvud taget finner utskottet det inte styrkt att arbetsmaterialet skulle motivera en sådan avsevärd förlängning av riksdagstiden, som en höstsession drager med sig. Det naturliga synes utskottet i stället vara, att riksdagen först tar vara på alla de möjligheter till riksdagsarbetets rationalisering, som erbjudas och som delvis anvisas i propositionen.

Utskottet ser den i nuvarande läge ändamålsenligaste lösningen i en förskjutning av riksdagstiden i enlighet med den i motion I: 411 föreslagna ändringen av tiden för riksdagens början. Genom att framflytta denna från 10 januari till 1 december vinnes att riksdagsarbetets preludier — utskottsval, remissdebatt och motionerande — kunna medhinnas före jul, samtidigt som riksdagen normalt bör hinna avsluta sitt arbete senast till början av juni. Om riksdagen något år skulle erhålla ett exceptionellt stort arbetsmaterial eller läget kräva riksdagens inkallande vid en senare tidpunkt, kan en extra session hållas. Styrkan i 1-decemberalternativet är att söka däri, att riksdagsarbetet ej sönderbrytes genom uppspaltning på två sessioner och utskotten beredas »jämn och full sysselsättning». Något hinder för regeringen att medhinna uppgörandet av statsverkspropositionen till den 1 december torde ej möta, och den omständigheten att statsråden normalt ej betungas av någon höstriksdag innebär den bästa garantien för att regeringen har möjligheter att i lugn bereda övriga propositioner, så att dessa i god tid kunna matas fram till riksdagen.

Vid ett inskrivande i grundlagarna av 1-decemberalternativet fordras ändringar främst i fråga om reglerna för mandat- och propositionstiden samt rörande uppskovsrätten. Utskottet föreslår att riksdagen i avseende å sessionstiden ville för sin del såsom vilande antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 6, 12, 13, 15, 17, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.¹

Regeringsformen.

§ 87.

1:o. Riksdagen äge gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag ävensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäva. Ej må Konungen utan riksdagens samtycke, och icke riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal avskaffa. Frågor härom må i riksdagens kamrar kunna väckas och skola, sedan vederbörande utskott däröver blivit hört, av riksdagen avgöras. Beslutar riksdagen för sin del någon ny lag eller gammal lags upphävande eller förändring, avlämnas förslag därom till Konungen, som inhämta statsrådets och lagrådets tankar däröver, och, sedan Han Sitt beslut fattat, meddele riksdagen antingen Sitt samtycke till dess åstundan eller Sina skäl att det vägra. Kan Konungen icke förr, än riksdagen åtskiljes, fatta och meddela Sitt beslut, vare Han oförhindrad att *senast tio dagar efter följande riksdags öppnande* förslaget ordagrant bifalla och allmän kungörelse därom utfärda. Sker det ej, anses förslaget hava förfallit, och Konungen underrätte då riksdagen vid dess nästa sammankomst om de skäl, som hindrat förslagets antagande. Finner Konungen gott någon lagfråga för riksdagen framställa, äske Han statsrådets och lagrådets yttrande däröver, samt meddele Sin proposition tillika med berörda yttranden åt riksdagen, som med frågan vidare förfar, såsom i riksdagsordningen sägs.

2:o. Riksdagen äge ock gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäva kyrkolag; dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. Över förslag angående dylik lag skola, på sätt i mom. 1 sägs, statsrådets och lagrådets tankar inhämtas och jämte Konungens proposition, då sådan göres, riksdagen meddelas. Har ej förslag, varom nu fråga är, före *följande riksdags öppnande* blivit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdat, vare det förfallet, och Konungen underrätte då riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande.

Riksdagsordningen.

2 §. Riksdagen skall, i kraft av rikets regeringsform, och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 1 december eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter. Riksdagen är avslutad den 30 november påföljande år.

¹ Där annorlunda ej särskilt angives, överensstämma förevarande och utskottets förslag.

Sedan den ordinarie sessionen avslutats må Konungen, då han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.

Under — — — (= utskottet) — — — framställdes.

Om — — — (= utskottet) — — — stadgat.

6 §. 1. Första — — — landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från december månads början det år, under vilket valet skett.

2—8 (= nu).

13 §. Andra — — — (= nu) — — — fyra år, räknade från december månads början det år, under vilket valet skett.

15 §. 1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av det år, då val för nästa fyraårsperiod skola ske, en riksdagsman för — — — (= nu) — — — folkmängd.

2—4 (= nu).

17 §. 1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas det år, då fyraårsperioden börjar, å — — — (= nu) — — — sägs.

2—3.

34 §. Konungen — — — (= utskottet) — — — tilldragit.

Vid — — — (= utskottet) — — — reglerad.

Då — — — (= utskottet) — — — vördnad.

54 §. Konungen — — — (= utskottet) — — — yttrande.

Propositioner som — — — (= utskottet) — — — avlämnas före den 1 mars och må — — — (= utskottet) — — — men.

Övriga propositioner — — — (= utskottet) — — — avlämnas före den 20 mars, och må — — — (= utskottet) — — — avlåtande.

§ 55.

1. Motion må — — — (= utskottet) — — — till handa.

Motion, som — — — (= utskottet) — — — till handa.

Vad i — — — (= utskottet) — — — delgives kammaren.

I frågor — — — (= utskottet) — — — session pågår.

Motion bör — — — (= utskottet) — — — beskaffenhet sammanföras.

2. Konungens propositioner — — — (= utskottet) — — — genast avgöras.

§ 58.

Är inom — — — (= utskottet) — — — ovillkorligen avgöras.

Kamrarna må genom sammanstående beslut till nästföljande riksdag uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör riksstaten, dock ej om nya val i hela riket till andra kammaren dessförinnan förättas. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, vare beslut om uppskov förfallet.

Uppskov må — — — (= utskottet) — — — stycke sägs.

Kamrarna må — — — (= utskottet) — — — extra session.

Av riksdagen — — — (= utskottet) — — — i § 64.

2) av herrar *Karl Johan Olsson, Gottfrid Karlsson och Mosesson*, vilka *dels* ansett,

att det stycke i utskottets motivering å s. 25, som börjar med orden »Med hänsyn» och slutar med orden »helgfria dag», bort erhålla följande lydelse:

»Å andra sidan bör det emellertid framhållas, att det är lika sannolikt att den kris, som nödvändiggör riksdagens kvarhållande, fortfar också när den nya riksdagen grundlagsenligt skall sammanträda. Därav följer, att den nya riksdagens konstituering i varje fall måste äga rum, medan den akuta krisen pågår. Med hänsyn härtill och till de allvarliga principiella betänkligheterna av att åt Konungen överlämna att besluta om förlängning av utlöpande valperioder anser utskottet, att ifrågavarande spörsmål bör lösas enligt det första av de båda alternativen.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen, att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 2 § riksdagsordningen.

Riksdagen skall — — — tidigare dag.

Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj; dock att riksdagen, därest behandlingen av framlagda ärenden bedömes kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag. Har riksdagen enligt 58 § till höstsession uppskjutit behandlingen av framlagda ärenden, skola talmännen kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den 15 oktober, som prövas lämplig; och skall sessionen därefter pågå så länge det finnes erforderligt. Riksdagen är avslutad den 31 december.

Konungen må — — — extra session.

Under samma — — — begäran framställdes.

Om sammankallande — — — därom stadgat.

3) av herrar *Pettersson* i Norregård och *Hedlund* i Rådomb.

Enligt vår mening ha tillräckliga skäl icke förebragts för att hindra riksdagens ledamöter från att i debatterna i kamrarna andraga alla de argument för sin ståndpunkt som de önska. Tidsbegränsning av anföranden kan understundom innebära ett sådant hinder. Vi anse därför att utskottet bort i likhet med Kungl. Maj:ts proposition avvisa tanken på en tidsbegränsning av anförandena i riksdagens kammare och yrka i enlighet härmed att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av 52 § riksdagsordningen.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att, *med de undantag denna riksdagsordning stadgar eller kammare med stöd därav föreskriver*, till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för genmäle till *annan* talare erhålla ordet i *annan ordning*.

Riksdagsman må, på sätt kammare särskilt föreskriver, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande. Kammaren må föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande av interpellationer eller besvarande av enkla frågor.

Ej må — — — utom protokollet.

Ingen må — — — överläggning fattas.

4) av herrar *Ewerlöf* och *Håstad*, som ansett att tidsbegränsning ej bort gälla statsråd och att, om statsråd efter tidsbegränsningsbeslut ingripit i debatten, talmännen borde, då anledning föreligger, kunna medge efterföljande talare längre tid än som fastställts genom tidsbegränsningsbeslutet.

5) av herr *Falla* i anledning av den föreslagna utökningen av statsutskottets medlemsantal.

6) av herr *Heiding* i anledning av vad utskottet anfört beträffande suppleanters deltagande i avdelningsarbetet inom statsutskottet.

Särskilt yttrande

av herrar *Karl Johan Olsson*, *Nilsson* i *Kristinehamn*, *Mosesson*, *Björklund* och *Gustafsson* i *Bogla*.

De utredningar, som 1930, 1943 och 1946 tillsatts för att pröva riksdagens arbetsformer, ha samtliga berört spörsmålet om hur riksdagsledamöterna i ökad utsträckning skulle kunna beredas sysselsättning i sländigt utskott. Den rådande ordningen, vilken gör att många riksdagsledamöter under långa tider förbli ställda utanför de ständiga utskotten, kan heller icke betraktas som tillfredsställande. De åtgärder, som hittills vidtagits och som främst

gått ut på att öka antalet platser i utskotten, ha icke löst problemet. Vad som uppnåtts är att första kammarens ledamöter erhålla tillfredsställande placering i de ständiga utskotten; andra kammaren, med dess större antal ledamöter, saknar däremot fortfarande möjlighet att i nöjaktig grad bereda sina ledamöter sysselsättning i dylikt arbete.

Även 1946 års riksdagsarbetsutredning har sökt lösa problemet om andra-kammarledamöternas sysselsättning genom att föreslå ökning av antalet utskottsplatser. Departementschefen har emellertid endast delvis ansett sig kunna följa de sakkunnigas förslag med hänvisning bl. a. till att redan nu praktiskt taget alla därför disponibla ledamöter av första kammaren äro utskottsplacerade och att en mera väsentlig ökning av utskottens ledamötsantal för första kammarens vidkommande skulle framkalla ett sysselsättningsproblem rakt motsatt det, som nu föreligger i andra kammaren.

Det är tydligt att problemet om sysselsättning i utskott av båda kamrarnas ledamöter icke kan lösas med mindre än den nuvarande ordningen med till antalet lika representation i utskotten från de båda kamrarna ändras. 1946 års utredning har varit inne på denna tanke, men icke ansett sig böra föreslå åtgärder i denna riktning. Utredningen uttalar dock, att ett upphävande av den paritetiska representationen icke nödvändigtvis behövde medföra någon rubbning av första kammarens inflytande och därför icke vore oförenligt med vårt riksdagsskicks grundprinciper.

För vår del anse vi att den ojämna sysselsättningen med utskottsarbete, som nu råder, är en så stor olägenhet att en lösning av problemet allvarligt bör eftersträvas. Då en lösning icke torde kunna åstadkommas utan att den paritetiska utskottsrepresentationen upphäves, anse vi att detta bör tagas under övervägande. Vi ha i likhet med 1946 års utredning den uppfattningen att en omfördelning av utskottsplatserna kamrarna emellan icke berör kamrarnas likställighet. Vi vilja erinra om att de avgörande besluten fattas av kamrarna utan avseende på hur det utskott varit sammansatt, som förberett ett ärendes kammarbehandling. Veterligen förekommer det ytterst sällan konflikter i utskotten mellan första kammarens och andra kammarens representanter; meningsmotsättningarna äro i regel partipolitiskt betingade.

Vi ha av anförda skäl i utskottet förordat att frågan om den paritetiska utskottsrepresentationen upptages till omprövning.

U t k a s t
till
Riksdagsstadga.

Kamrarnas sammanträden.

§ 1.

Kallelse till kammares sammanträde skall anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag och kungöras på det sätt, vardera kammaren för sig stadgat. Talmännen böra skyndsamt meddela varandra underrättelse om sådan kallelse utfärdande.

Skall vid sammanträde sådan omröstning, som omförmäles i 65 § riksdagsordningen, i kamrarna företagas, bör sådant i anslaget tillkännagivas.

§ 2.

A den förteckning över alla på kammares bord vilande ärenden, vilken efter varje sammanträdes slut av vardera kammarens kansli för nästa sammanträde upprättas, skola, med det undantag, varom i 4¹ §:ns sista moment förmäles, främst uppföras:

Konungens propositioner eller skrivelser och inom kammare väckta motioner.

Övriga ärenden, i den mån de inkommit, antecknas enligt följande ordning, nämligen:

1:o. Från utskott eller riksdagens kansli inkomna förslag till skrivelser eller till riksdagsbeslutet;

2:o. Riksdagens revisorers samt justitie- och militieombudsmännens berättelser;

3:o. Av båda kamrarna tillsatta utskotts betänkanden, ävensom hemställanden och utlåtanden av *kanslideputerade*; skolande den ordning, vari de ständiga utskotten i regeringsformens § 53 och riksdagsordningens § 36 finnas upptagna, jämväl följas vid uppförande å förteckningen av nämnda utskotts betänkanden, och sådana betänkanden sättas framför särskilda utskotts samt dessas framför kanslideputerades utlåtanden och hemställanden;

4:o. Mål, som av ena kammaren genom protokollsutdrag den andra delgivas;

5:o. Kammares *allmänna beredningsutskotts* betänkanden; samt

6:o. Kammares enskilda ärenden.

¹ Med kursiv stil har utmärkts text som ej överensstämmer med nu gällande motsvarande stadgande i reglementariska föreskrifter eller stadgan om val till riksdagens utskott.

I denna förteckning, som vid ärendenas föredragning följes, kan ändring för kommande sammanträde av kammare beslutas; och skall, då förslag om sådan ändring blivit väckt, beslut däröver genast fattas. Ovannämnda förteckning och däri beslutad ändring skola medkammaren skyndsamt delgivas.

§ 3.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställes, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat, eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställes votering på sätt i mom. 3 sägs.

3:o. Omröstning medelst omröstningsapparat eller, där denna ej kan begagnas, medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar, samt då omröstning skall ske jämligt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om omröstning medelst omröstningsapparat eller i förekommande fall om namnupprop framställes av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta omröstnings-sätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst omröstningsapparat ägt rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, varefter företages fotografering av en tablå, utvisande, huru varje ledamot röstat.

Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttages, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår.

Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren.

5:o. Då i fråga, varom uti 65 § riksdagsordningen förmäles, kamrarna fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blivit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voterings-

propositioner för den omröstning, som, enligt nämnda §, skall för frågans avgörande i kamrarna äga rum. Sedan sådant förslag blivit godkänt, utsätta talmännen efter överenskommelse dag för omröstning. Vid densamma iakttages, att votering över varje särskild fråga, som blir föremål för omröstning, bör i båda kamrarna samtidigt företagas.

Över var och en sådan omröstning i första kammaren skall protokoll genast därefter uppsättas, justeras och avsändas till andra kammaren, där sammanräkningen av båda kamrarnas ledamöters röster verkställs, varefter utgången av omröstningen ofördröjligen meddelas första kammaren och det utskott, som frågan handlagt.

Sådant ärende skall sättas främst på föredragningslistan för dagen.

§ 4.

1:o. Vid kammares sammanträde för sekreteraren under talmannens in-seende protokoll, upptagande överläggningsämnena, namnen å dem, som yttra sig, talmannens yttranden och propositioner, utgången av omröstning, där sådan äger rum, och kammarens beslut. Detta protokoll skall å femte söckendagen därefter, om kammaren då sammanträder, eller, i motsatt händelse, vid kammarens näst därefter inträffande sammanträde av sekreteraren uppläsas samt, sedan kammaren godkänt detsamma, förses med talmannens anteckning därom.

Justeringen av kammares vid riksdagens slut ojusterade protokoll verkställs inför kammarens å riksdagsorten tillstädesvarande ledamöter. Tillkännagivande om tiden för justeringen införes i de tidningar, där kammarens sammanträden eljest meddelas.

Kamrarnas protokoll överlämnas omedelbart efter justeringen till riksdagens kansli.

2:o. Yttranden, som ledamöter vid kammares sammanträde avgiva, skola, så vitt ske kan, ordagrant av för sådant ändamål anställda tjänstemän upptecknas och sist tredje dagen därefter klockan 10 förmiddagen, försedda med uppsättarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i kammarens kansli, där de till andra söckendagen därefter klockan 12 middagen böra finnas för genomläsning tillgängliga. Ledamot, som före utgången av nämnda tid justerar sitt yttrande, bör därå göra anteckning om verkställd justering; annan ledamot dock obetaget att påkalla särskild justering därav inför kammaren vid det i 1 mom. omförmälda tillfälle. Har ledamot icke inom stadgad tid justerat sitt yttrande, anses detsamma ändå dock såsom av honom justerat. Yttrandena böra därefter ofördröjligen överlämnas till riksdagens kansli.

3:o. I fråga om protokoll och yttranden vid sammanträde, varom i § 56 riksdagsordningen sägs, inom lyckta dörrar skall vad i mom. 1 och 2 är stadgat äga motsvarande tillämpning, dock att protokollen och yttrandena efter justeringen skola överlämnas till riksdagsbiblioteket.

Val av talmän och vice talmän.

§ 5.

Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning. Har någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, är han behörigen vald. Äro rösterna så delade mellan flera, att ingen uppnått dylik röstövertikt, anställes ny omröstning. Får ej heller därvid någon mer än hälften av de avgivna rösterna, anställes en tredje omröstning mellan de två, på vilka vid andra omröstningen de flesta av rösterna fallit. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhållit de flesta rösterna. I händelse av lika röstetal vid andra eller tredje omröstningen skilje lotten, där så erfordras.

Talmanskonferensen.

§ 6.

1:o. Talmännen skola, *enligt vad i riksdagsordningen stadgas*, tillse, att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttages vid riksdagsarbetets bedrivande.

Talmännen och vice talmännen, jämte fyra av vardera kammaren för hela riksdagen utsedda ledamöter (*talmanskonferensen*), skola, så ofta någon av talmännen det anser nödigt, *dock minst en gång varje kalendermånad under tid då sammanträden pågå i riksdagen*, på kallelse av talmännen sammanträda för att rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kamrar må vara att iakttaga för vinnande av nämnda syfte. Vid dessa sammanträden skola kamrarnas sekreterare vara tillstädes, *och åligger det den av dem, som därtill av talmännen anmodas, att föra protokoll över vad vid sammanträde förekommer. Vid talmanskonferensen fattade beslut skola genom utdrag av protokollet tillställas dem, besluten avse.*

Utskottens ordförande skola, så ofta det finnes påkallat, deltaga i *talmanskonferensens* sammanträden. Anses nödigt att inhämta upplysningar av *kanslideputerade* böra även de, efter kallelse, tillstädeskomma.

2:o. Vid talmanssammanträde skall, efter samråd med utskottens ordförande och bemälda kanslideputerade, förslag upprättas i fråga om arvoden till tjänstemännen och vaktbetjäningen hos kamrarna och utskotten samt i kansliet. Förslaget överlämnas till bankoutskottet, vilket det åligger att i ämnet avgiva utlåtande till kamrarna.

Val inom kammare.

§ 7.

Skall val, som av kammare förrättas, jämlikt § 75 riksdagsordningen ske med slutna sedlar, skola vid valet begagnas valsedlar, å vilka före namnen utsatts partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av riksdagsmän eller för viss meningsriktning), men vilka i övrigt äro omärkta.

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra.

Valsedlarna skola för att bliva gällande vara enkla, slutna, hoprullade och fria från överstrykningar. Sedel må ej upptaga flera, men väl färre namn än det antal personer valet avser. Där något namn å sedeln är tveydigt, gälle den dock för övriga namn.

§ 8.

De avgivna valsedlarna skola ordnas i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp.

Inom varje grupp skall, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal ledamöter är nödig, bestämmas ordning mellan namnen å gruppens valsedlar. Härvid iakttages:

1. Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal, jämväl samma andra namn, bliver detta namn det andra i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal, jämväl samma tredje namn, bliver detta namn det tredje i ordningen; och så vidare efter samma grunder.

2. I den mån ordningen inom gruppen icke kan enligt nyss angivna grunder bestämmas, skola särskilda sammanräkningar av namnens rösttal verkställas. Vid varje sådan sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke något av sedelns namn erhållit rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av sedelns namn erhållit rum i ordningen; såsom tredjedels röst, där två av namnen uppförts i ordningen; såsom fjärdedels röst, där tre av namnen uppförts i ordningen; och så vidare efter samma grund. För varje gång kommer det namn närmast i ordningen, som erhållit högsta rösttalet.

Till protokollet antecknas för varje grupp dess rösttal, samt, där de under 1. angivna grunder tillämpats, antalet av de valsedlar, som upptaga samma första namn eller samma första och andra namn och så vidare, men eljest, för varje särskild sammanräkning, röstvärdet för de olika valsedlarna och det rösttal, som för varje namn uträknats.

§ 9.

1:o. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika valsedelgrupperna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den grupp, vilken för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit en grupp tilldelad, besättes genast så, att gruppens första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom gruppen, gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra grupper.

Jämförelsetalet är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen ännu icke

fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av de gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två grupper, skall dock, vid beräkning av det antal platser som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har en grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å gruppens valsedlar, varde den från vidare jämförelse utesluten.

2:o. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom den grupp, som har största rösttalet.

§ 10.

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

Ordningen för suppleanters tjänstgöring.

§ 11.

Suppleanter böra, vid förfall för ledamot, inkallas till tjänstgöring i följande ordning:

1. Om valet jämlikt § 75 riksdagsordningen förrättats med gemensam lista, har suppleant tillhörande samma grupp eller meningsriktning som ledamoten företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, vars namn blivit uppfört på högre plats å listan;

2. Har valet, på sätt i §§ 8—11 här ovan sägs, skett med slutna sedlar, har suppleant, utsedd från grupp med samma partibeteckning som den grupp, för vilken ledamoten blivit vald, företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, som utsetts från grupp med högre rösttal.

Av suppleanter från samma grupp har den företräde, vars namn blivit tidigare uppfört i den jämlikt § 9 bestämda ordning inom gruppen.

Den ledamot eller suppleant, som fått sig tillerkänd plats från två eller flera grupper, anses vald för den grupp, från vilken plats först tilldelats honom.

Riksdagens utskott, nämnder och valmän.

§ 12.

1:o. Utskott, som består av ledamöter från båda kamrarna, sammankallas första gången av talmännen.

2:o. Kallelser till sammanträden av riksdagens nämnder och valmän utfärdas av talmännen.

§ 13.

1:o. Till sammanträde av utskott, utsett av båda kamrarna, ävensom av riksdagens nämnder och valmän, skall kallelse anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag.

2:o. Dessa utskott, nämnder och valmän må ej sammankomma å tid, då sammanträde hålles av båda kamrarna eller endera av dem.

§ 14.

Ledamot av utskott, vilken av förfall varder hindrad att sammanträde bevista, bör hos utskottets ordförande eller sekreterare göra anmälan därom så tidigt, att suppleant må kunna i hans ställe inkallas.

§ 15.

Anser ständigt utskott ett dit hänvisat ärende ej böra av utskottet handläggas, åligge utskottet att därom senast inom åtta dagar, efter det målet till utskottet inkom, avgiva utlåtande till kamrarna, vilka böra skyndsamt besluta, om frågan skall av samma utskott behandlas eller till annat utskott överlämnas.

§ 16.

1:o. Besluta kamrarna tillsätta särskilt utskott för behandling av något ärende, skall underrättelse därom ofördröjligen meddelas det eller de ständiga utskott, som eljest skolat ärendet handlägga. Har, innan beslutet fattades, ärende av enahanda eller likartad beskaffenhet blivit till ständigt utskott hänvisat, skall sådant utskott inom åtta dagar efter av berörda underrättelse erhållen del hos kamrarna göra framställning om slikt ärendes överlämnande till det särskilda utskottet.

2:o. Varder, sedan väckt motion hänvisats till visst utskott, den i motionen berörda frågan föremål för proposition, som till annat utskott hänvisas, skall vad i mom. 1 stadgas äga motsvarande tillämpning.

§ 17.

1:o. Inom tjugu dagar från lagtida riksdags öppnande böra statsutskottet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet utse deputerade för att under riksdagens lopp, i den utsträckning sådant finnes påkallat, rådpläga i frågor, som angå budgetarbetet inom riksdagen. Dessa deputerade böra verka för att största möjliga enhetlighet vid budgetbehandlingen iakttages. De deputerade hava att föranstalta därom, att lämpliga sammanställningar angående statsverkets inkomster och utgifter samt angående budgetarbetets fortgång inom riksdagen tid efter annan delgivas kamrarnas ledamöter.

2:o. Då inom ständigt utskott fråga uppstår om inbjudan till annat sådant utskott att utse deputerade för gemensam behandling av visst ärende, skall, innan beslut om dylik inbjudan fattas, från sistnämnda utskott inhämtas upplysning, huruvida delta utskott anser skäl föreligga för sådan

behandling av ärendet eller, därest så ej är fallet, huruvida utskottet finner anledning att ur de synpunkter, detsamma har att företräda, göra något uttalande i ärendet.

3:o. Kunna utskott, som skola genom deputerade med varandra sammanträda, icke överenskomma om de deputerades antal, skall detsamma utgöras av sex ledamöter från varje utskott.

§ 18.

Till lagutskotts behandling hörande ärenden skola mellan lagutskotten fördelas vid särskilda sammanträden med deputerade för dem. Deputerade äro för varje utskott ordföranden, vice ordföranden och två för hela riksdagen utsedda ledamöter. Sammanträde hålles så ofta det för fördelning av inkomna ärenden finnes erforderligt. Utskotten äga fastställa allmänna grunder för ärendenas fördelning mellan utskotten.

§ 19.

Har från något riksdagens verk till utskott inkommit framställning, som påkallar riksdagens beslut, vare utskottet pliktigt att ofördröjligen göra anmälan därom till vardera kammarens talman; och åligger det denne tillse, att anteckning om sådan anmälan verkställes å föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

§ 20.

Talmännen äga tillträde i utskotten, dock utan rätt att deltaga i överläggningarna och besluten.

§ 21.

Expeditioner från utskott underskrivas av ordföranden.

§ 22.

Vid de i § 13 mom. 2 omnämnda sammanträden av riksdagens nämnder och valmän bör den ledamot, som bevisat de flesta riksdagar, eller, där två eller flera deltagit i lika många riksdagar, den av dem, som är till levnadsåren äldst, först låta upprop förrättas och sedan val av ordförande anställas. På anmodan av ordföranden taga tre ledamöter plats vid bordet, för att, jämte ordföranden, granska omröstnings- eller valsedlarna samt över omröstningarna eller valen föra särskilda anteckningar, vilka med varandra jämföras. Efter förrättingens slut uppsättes och justeras protokoll, varav två exemplar utskrivs, undertecknas av ordföranden och omförmälda ledamöter samt avlämnas ett till vardera kammarens talman, för att öppnas och delgivas kamrarna vid deras nästföljande sammanträde.

§ 23.

Vad i §§ 12, 13 och 22 sägs äger ej tillämpning i avseende på utrikesnämnden.

§ 24.

De av riksdagen utsedda valmän, vilka hava att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, skola tillika utse två ledamöter jämte två suppleanter i styrelsen över riksdagsbiblioteket.

Riksdagens kansli.

§ 25.

Utom de åligganden, som, enligt § 80 mom. 2 riksdagsordningen, tillhöra riksdagens kansli, skall detta ombesörja tryckningen av alla de handlingar, vilka till kamrarna inkomma eller från dem utgå, med undantag av sådana, som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta, för att till kamrarnas ledamöter utdelas.

Kanslideputerade böra vaka däröver, att de i kamrarna förda protokollen samt övriga riksdagshandlingar bliva med största möjliga skyndsamhet tryckta och till kamrarnas ledamöter utdelade.

Riksdagens skrivelser.

§ 26.

Sekreterare i ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott ansvarar därför, att de från riksdagen utgående skrivelser, som skola av utskottets kansli expedieras, äro vederbörligen kollationerade och lika lydande med de av kamrarna därför godkända förslag. Till bestyrkande härav skall varje sådan skrivelse, då den framlägges till talmännens underskrift, vara försedd med kollationeringsmärke, av sekreteraren egenhändigt undertecknat med begynnelsebokstäverna i hans för- och tillnamn.

I fråga om expeditionen av de från riksdagen utgående skrivelser, vilka besörjas genom riksdagens kansli, tillkommer det *kanslideputerade* att meddela erforderliga föreskrifter.

Tjänstemän och betjäning.

§ 27.

Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare. Utskotten äga ock, vart för sig, utse sekreterare.

Övriga befattningshavare hos kamrarna och utskotten ävensom i riksdagens kansli tillsättas, med de undantag som följa av fullmäktiges i riksgäldskontoret åliggande att ställa viss betjäning till riksdagens förfogande, för vardera kammaren av talmannen och några utav kammaren därtill utsedda ledamöter efter samråd med sekreteraren, för vart och ett av utskotten av samma utskott likaledes efter samråd med sekreteraren samt för riksdagens kansli av *kanslideputerade* tillika med kamrarnas talmän och vice talmän.

Denna stadga skall genast träda i tillämpning. Vad i § 19 stadgas skall dock tillämpas först från och med 1950 års lagtima riksdag. Intill nämnda riksdags början skall vad i § 2 tredje stycket 5:o) sägs om allmänt beredningsutskotts betänkande hava avseende å tillfälligt utskotts betänkande.

Genom stadgan skola de av riksdagen den 8 april 1868 gillade och antagna reglementariska föreskrifter för riksdagen samt stadgorna den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott och den 29 januari 1921 om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar anses hava upphört att gälla.

U t k a s t

till

ändringar i kamrarnas ordningsstadgor.

Nuvarande lydelse.

Föreslagen lydelse.

(Första kammaren.)

§ 6.

1:o. De ledamöter, vilka enligt § 33 riksdagsordningen av kammaren utses för att jämte talmannen tillsätta kammarens betjäning, skola till antalet vara fyra.

Andra kammaren utser åtta ledamöter.

§ 7.

2:o. Då kammaren utser nämnd eller valmän, skola suppleanter, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar, väljas till antal, motsvarande fjärdedelen av de ordinarie ledamöternas. *Det röstetal, suppleanterna vid valet undfått, bestämmer ordningen för deras inkallande.*

§ 11.

Tillfälligt utskott sammankallas första gången av talmannen. Ej må sådant utskott sammanträda å tid, då kammaren är samlad.

§ 12.

2:o. Utan hinder av vad i 1 mom. stadgas, må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, kunna efter talmannens beprövande för kort genmäle, innefattande upp-

§ 6.

1:o. De ledamöter, vilka enligt § 27 riksdagsstadgan av kammaren utses för att jämte talmannen tillsätta kammarens betjäning, skola till antalet vara fyra.

§ 7.

2:o. Då kammaren utser nämnd eller valmän, skola suppleanter, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar, väljas till antal, motsvarande fjärdedelen av de ordinarie ledamöternas. *I fråga om den ordning, vari suppleanterna, vid förfall för ledamot, böra inkallas till tjänstgöring, skall vad i § 11 riksdagsstadgan föreskrives äga motsvarande tillämpning.*

§ 11.

Kammarens almänna beredningsutskott sammankallas första gången av talmannen. Ej må sådant utskott sammanträda å tid, då kammaren är samlad.

Vad i första stycket stadgas skall ock gälla enskilt utskott, där sådant blivit inom kammaren tillsatt.

§ 12.

2:o. Utan hinder av vad i 1 mom. stadgas, må ledamot efter talmannens beprövande kunna för kort genmäle till annan talare erhålla ordet under högst tre minuter omedelbart efter

Nuvarande lydelse.

lysning eller rättelse, i anledning av en efterföljande talares anförande erhålla ordet under högst tre minuter omedelbart efter sådan talare.

4:o. Vill någon av statsrådets ledamöter begagna sig av den i § 53 riksdagsordningen omförmälda rätt för dem att delta i överläggningarna, skall han därom göra anmälan hos talmannen och erhåller då ordet, oberoende av ordningen kammarens ledamöter emellan.

§ 18.

1:o. Föredragningsämnen i kammaren äro endast sådana ärenden, som omförmälas i § 2 *reglementariska föreskrifter för riksdagen.*

2:o. Har kammaren — — — — — Bland utskottsbetänkanden

§ 20.

Ledamot av kammaren må, på sätt i denna paragraf sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana

Föreslagen lydelse.

denne. Sådant genmäle må allenast innefatta upplysning eller rättelse i anledning av den andre talarens anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida.

Talmannen må, när särskilda skäl därtill äro, på begäran medgiva rätt till kort genmäle under längre tid än tre minuter, dock högst under tio minuter. Har kammaren, med stöd av § 52 riksdagsordningen, beslutat att anförandena i viss fråga icke må överskrida av kammaren fastställd tidslängd, vare rätten till kort genmäle inskränkt till samma tid.

4:o. Vill någon av statsrådets ledamöter begagna sig av den i § 53 riksdagsordningen omförmälda rätt för dem att delta i överläggningarna, skall han därom göra anmälan hos talmannen och erhåller då ordet, oberoende av ordningen kammarens ledamöter emellan; *dock att ledamot, som erhåller ordet för kort genmäle, äger yttra sig före statsrådsledamot.*

§ 18.

1:o. Föredragningsämnen i kammaren äro endast sådana ärenden, som omförmälas i § 2 *riksdagsstadgan.*

— skedd bordläggning.

— — — — — nästa sammanträde.

Har vederbörande utskott jämlikt § 59 riksdagsordningen hemställt, att betänkande skall till avgörande företagas efter allenast en bordläggning, skall detta anmärkas på föredragningslistan.

§ 20.

1:o. Ledamot av kammaren må, på sätt i denna paragraf sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragnings-

Nuvarande lydelse.

spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

Interpellation skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall *uppläsas och i två exemplar avlämnas i kammaren*. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i två exemplar tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. Å den dagens föredragningslista *skall göras anteckning härom*. Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spörsmålets besvarande, innan föredragningsärendena för dagen uppropas,

Föreslagen lydelse.

listan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

2:o. Interpellationen skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall *i två exemplar avlämnas i kammaren och skall uppläsas; talmannen likväl obetaget att på begäran medgiva uppläsning av interpellationen blott i vissa delar*. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

3:o. Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i två exemplar tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

4:o. Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. *Svar å framställda spörsmål böra, där ej särskilda skäl till annat föranleda, avgi-vas viss veckodag. Anteckning om dagen för besvarandet skall göras å den dagens föredragningslista ävensom å*

Nuvarande lydelse.

dock ej före gemensam omröstning eller val.

Föreslagen lydelse.

anslag, varom i § 10 förmäles. Svar å framställd interpellation må omedelbart före avgivandet i tryckt form utdelas till kammarens ledamöter. Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spørsmålets besvarande, innan föredragningsärendena för dagen uppropas, dock ej före gemensam omröstning eller val. Statsrådet må lämna en muntlig sammanfattning av svarets huvudpunkter.

Vid besvarande av enkel fråga må endast den ledamot, som framställt spørsmålet, och det statsråd, som lämnar svaret, delta i överläggningen, såvida icke kammaren på förslag av talmannen eller annan ledamot annorledes beslutar. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning.

Sedan alla anmälda talare erhållit ordet, skall överläggningen på talmannens hemställan förklaras avslutad.

Kammarens kansli skall upprätta särskild förteckning över avlämnade spørsmål och deras behandling.

5:o. Kammarens kansli skall upprätta särskild förteckning över avlämnade spørsmål och deras behandling.

§ 21.

§ 21.

(Första kammaren.)

1:o. Då val skall äga rum eller omröstning till beslut skall företagas i annan ordning än medelst omröstningsapparat, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över valet eller omröstningen föra anteckningar, vilka därefter med varandra jämföras.

1:o. Då val inom kammaren skall äga rum med slutna sedlar eller omröstning till beslut skall företagas i annan ordning än medelst omröstningsapparat, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över valet eller omröstningen föra anteckningar, vilka därefter med varandra jämföras.

Omedelbart efter — — — — — vid talmansbordet.

2:o. Vid val och vid slutet omröstning bör vid anställt upprop varje le-

2:o. Vid val med slutna sedlar och vid slutet omröstning bör vid anställt

Nuvarande lydelse.

damot framträda till talmansbordet i den ordning, vari hans namn uppropas, och till talmannen avlämna sin röstsedel. Till förekommande av trängsel vid röstsedlarnas avlämnande meddelar talmannen föreskrift.

Föreslagen lydelse.

upprop varje ledamot framträda till talmansbordet i den ordning, vari hans namn uppropas, och till talmannen avlämna sin röstsedel. Till förekommande av trängsel vid röstsedlarnas avlämnande meddelar talmannen föreskrift.

Röstsedlarna öppnas och uppläsas av talmannen.

I § 24 ordningsstadgan för andra kammaren böra motsvarande jämkningar vidtagas.

Vad i § 11 första stycket sägs om kammarens allmänna beredningsutskott skall intill 1950 års lagtima riksdags början hava avseende å tillfälligt utskott.